

ISSN 2062-1655

Modern Geográfia

18. évfolyam

1. szám 2023. március

publikon
KIADÓ

Nagy-Szijártó, Boglárka Csilla¹ – Szalmáné Csete, Mária²

A fenntartható településfejlesztés vizsgálata a Velencei-tó térségében³

Investigating sustainable settlement development in the Lake Velence area

ABSZTRAKT

Jelen tanulmány vizsgálatának középpontjában a Velencei-tó térségében található települések fenntarthatósága áll, kiemelten Velence és Gárdony városok, melyek a térséget érintő turisztikai nyomás középpontjában állnak. A munka elején, közvetlenül fenntarthatóság és a turisztikai desztinációmenedzsment fogalmi bemutatását és a Velencei-tó, valamint turizmusának jellemzését követően Velence és Gárdony városok Integrált Településfejlesztési Stratégiájának összehasonlító értékelésére kerül sor. Gárdony stratégiájának középpontjában a gazdasági, valamint a városi és természeti környezet fenntarthatósága áll, míg Velence esetében a társadalmi aspektus szerepel nagyobb hangsúllyal. A vizsgálattal meghatározásra kerültek az erősségek és a hiányosságok, mely eredményekkel összhangban állnak a tanulmány második felében bemutatott indikátor alapú értékelés eredményei, amelynek alapvető célja a vizsgált térség fenntarthatósági rangsorának felállítása volt. A sorrendben 2010–2018 közötti változások irányát és mértékét vettük figyelembe, majd összehasonlítottuk a 2018. évi abszolút adatsorral. Velence és Gárdony az előbbi felmérésben a középkategóriában foglal helyet fenntarthatóság szempontjából, míg az utóbbi sorban Velence a legjobbak között szerepel.

Kulcsszavak: desztinációmenedzsment, helyi fenntarthatóság, településfejlesztés, fenntarthatósági rangsor

ABSTRACT

The focus of the present study is the sustainability of the settlements in the Lake Velence area, especially Velence and Gardony, which are at the center of pressure by tourism in the area. At the beginning of the study, immediately after the introduction of the concepts of sustainability and tourism destination management and the characterization of Lake Velence and its tourism, a comparative assessment of the Integrated Settlement Development Strategies of the cities of Velence and Gardony is presented. Gardony's strategy focuses on the sustainability of the economy and the urban and natural environment, while Velence has a stronger social aspect. The study determined the strengths and weaknesses, which are in line with the results of the indicator-based research presented in the second part of the study that aimed to establish the sustainability ranking of the region. We considered the direction and extent of changes between 2010 and 2018 and compared it with the absolute data series for 2018. Velence and Gardony are in the middle category in the sustainability rankings, while Velence is among the best in the latter.

Keywords: destination management, local sustainability, settlement development, sustainability ranking

¹ Budapest University of Technology and Economics, Faculty of Economic and Social Sciences, Department of Environmental Economics and Sustainability, Regional and Environmental Economics MSc, Műegyetem rkp. 3., H-1111 Budapest, Hungary, szijarto.boglarkacsilla@edu.bme.hu

² Budapest University of Technology and Economics, Faculty of Economic and Social Sciences, Department of Environmental Economics and Sustainability, Head of the Regional and Environmental Economics Master Programme, habil. associate professor, vice-dean, Műegyetem rkp. 3., H-1111 Budapest, Hungary, csete.maria@gtk.bme.hu

³ A tanulmányban szereplő kutatás az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj és az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-21-2 és ÚNKP-22-5 kódszámú Új Nemzeti Kiválósági Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

BEVEZETÉS

A tudatos desztinációmenedzsment az utóbbi évtizedek tendenciáinak megfelelően rendkívül fontossá vált a növekvő turisztömegeket vonzó helyszíneken, nemcsak külföldön, hanem hazánkban is, melyek közé a Velencei-tó környéke is sorolható. Személyes tapasztalataink és eddigi vizsgálataink egyaránt motiváltak és megerősítették bennünk az elhatározást, miszerint Magyarország harmadik legnagyobb tavának turisztikai fejlődését érdemes fenntarthatósági szempontból is górcső alá venni.

A vizsgált területen szerzett személyes tapasztalatok alapján is megállapítható, hogy a korábban szinte csak szabadstrandokból álló tópart (sok helyen fejlett infrastruktúra teljes hiányában) egyre nagyobb része beépült, és különböző funkciójú területeket kerítettek le és alakították át. Ezzel egy időben erőteljesen megfigyelhető tendenciát mutatott az állandó lakos/nyaraló arány jelentős növekedése: a térség Budapest és Székesfehérvár agglomerációjává vált. E hatások összefüggését és kapcsolatát a tó állapotának fejlődésével fontosnak tartottuk feltárni vizsgálataink során.

A turizmus korábban is meghatározó szerepet töltött be Velence és Gárdony városok fejlődésében, ám ez napjainkra tovább erősödött, az időszakos (jellemzően nyáron érkező) turisztömegek pedig gyakran a helyiek jólétének csökkenését vonták maguk után több okból kifolyólag is. A természeti környezetre is komoly nyomást helyezett ez a tendencia, melyhez az utóbbi években tapasztalható szélsőséges időjárási jelenségekkel együtt járó klímaváltozás is egyre jelentősebb mértékben hozzájárult. Mindezen jelenségeket felismerve Velence és Gárdony vezetése jelentős fejlesztéseket vett tervbe, mely néhány ponton megvalósításra került, mások pedig még napjainkban is folyamatban vannak. Ezek többnyire a helyiek igényeihez igazodva számos beruházást jelentettek az utóbbi 20 évben, ám a terv és az azóta látható fejlődési irány megítélésünk szerint azonban csak kis mértékben fókuszált a természeti környezet és ezen belül a tó megóvására.

A természeti környezet szerepének és megóvásának fontosságát, valamint a fenntartható intézkedések szükségességét a tó 2021-es drasztikus állapotromlása, mint például a tó halállományának nagymértékű pusztulása, a tó vízszintjének drasztikus csökkenése és a nem megfelelő vízminőség (melynek következtében több strandot a főszezonban ideiglenesen lezártak) még inkább alátámasztotta. A helyi gazdasági, társadalmi viszonyokat nagyban befolyásoló tó értéke kétségkívül több szempontból is értékelhető, és a vizsgálatok alapján lehatárolható szükséges lépések megvalósítása is nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a tó a következő nemzedékek számára is megfelelő színvonalú szolgáltatásokat nyújthasson a jövőben.

SZAKIRODALMI ELŐZMÉNYEK

A fenntartható (tó)turisztikai desztinációmenedzsment

A Föld, ahol élünk véges természeti erőforrásokkal rendelkezik, melyek túlhasználata az egyes erőforrások (pl. nyersanyagforrások kiapadásához, ivóvízkészletek elhasználásához) eltűnéséhez

vezethetnek. Fenntarthatósági elemzési keretrendszer kidolgozása során alapvetően három dimenziót célszerű figyelembe venni:

1. a szociális dimenzió egyfajta célkitűzésként jelenik meg, a jelenlegi életminőség és -színvonal fenntartására, illetve az egyre jobb élet biztosítása minden ember érdeke;
2. a gazdasági dimenzió a problémát eszköz oldalról közelíti meg és a termelés, szolgál-tatás szerepét emeli ki;
3. az ökológiai pedig a környezeti tényezőt vizsgálja, melyet döntésink során mindig szem előtt kell tartanunk, és az erre való tudatos odafigyelés a módszer, mely segít csökkenteni az emberi cselekvések környeztkárosító hatását.

E három tényezőt egységben, egymással kölcsönhatásban kell tekinteni, egyiket a másiktól külön nem célszerű értelmezni, mivel szorosan összefüggenek, és az egyik dimenzió szemszögéből meghozott döntés következményekkel lesz a másik kettőre is (Valkó, 2003), ami a tavi desztinációk esetében kiemelt jelentőséggel bírhat (Pomucz & Csete, 2015). Bármilyen térségi vagy ágazati fejlesztés fenntarthatósági átmenettel való összefüggéseinek vizsgálatáról legyen is szó, a különféle érintettek tudatosságának jelentősége is kiemelt szerepet tölt be a jövőbeli folyamatok alakulásában (Zöldy et al., 2022).

A fenntartható desztinációmenedzsment fejlődését meghatározzák a kulcsfontosságú szereplők interakciói, mely szereplőket a VICE-modell foglalja össze. A VICE az angol látogató (visitor), ipar (industry), közösség (community) és környezet (environment) szavakból tevődik össze. Nagy hatással van az iparra a látogatók és a közösség, a látogatókra hatással van a közösség és az ipar, valamint a közösségre is hat a másik két szereplő. Mindemellett a legfontosabb, hogy e három szereplőnek jelentős hatása van tevékenységeik során a környezetre, mely központi helyet foglal el a modellben (Bacsi et al., 2014). Tehát olyan módon kell megtervezni és végrehajtani egy adott terület fejlesztéseit, mely lehetővé teszi minden tényező (főleg a természeti, társadalmi, gazdasági) pozitív irányú változását, anélkül, hogy egyik a másik javára kihasználásra vagy túlhasználásra kerülne (Lőrincz et al., 2020). Így pl. nem lehetséges csupán gazdasági érdekeket tekintve engedni a túlturizmus („overtourism”) káros hatásait szabályozás nélkül hagyni, hiszen a természeti értékek elhanyagolása hosszú távon annak állapotromlásához vezet, illetve tovaggyűrűző hatásként a gazdasági érdekek ellen van. A fenntarthatóságon belül a társadalmi és gazdasági érdekek érvényesülése mellett a mai gyakorlatban gyakran eltörpül a természeti érdekek védelmének hangsúlyozása: a “magyar társadalom értékrendjében az anyagi biztonság, illetve jólét megszerzése kiemelt helyen szerepel, a környezet minőségének, szolgáltatásainak értékelése nem megfelelő súlyú” – áll a Nemzeti Fejlesztési Konceptió értékelésében (Nemzeti Fejlesztési Konceptió, 2013, p. 49). Hajlamosak vagyunk a természeti értékeket a klímaváltozás látható káros következményei ellenére is állandónak és öröknek tekinteni, ám ortalom és megfelelő beavatkozás nélkül fennáll a veszélye egyes természeti értékek elvesztésének.

A fenntartható desztinációmenedzsment különösen fontos szereppel bír turisztikai helyszínek esetén, hiszen a „turisztikai funkció megjelenése (...) nemcsak a területhasználat átalakulását hozta magával, hanem az érintett települések belső struktúrájának megváltozását is” (Remenyik et al., 2012,

p. 10). Eszerint az ilyen jellegű települések önkormányzatai gyakran csupán a turisták által leginkább látogatott városrészeket fogják fejleszteni, a többi rész elmaradott lesz, a belső különbségek megnövekednek. A klímabarát és fenntartható településfejlesztés nem engedi meg egyes városrészek leszakadását, fejlesztései az egész település közösségének szolgálatára kell, hogy váljanak (Szlávik & Csete, 2004; Csete, 2006; Csete, 2007).

A turizmus és a desztinációmenedzsment nagymértékben hozzájárulhat a fenntartható fejlődés Agenda 2030 célok (Sustainable Development Goals, SDGs) eléréséhez. A turizmus iparág a foglalkoztatással hozzájárul a szegénység és éhezés megelőzéséhez a munkaerő keresethez juttatásával (1–2. célok), valamint a megfelelő munkaerő-oktatás és szakemberképzés a minőségi turisztikai szolgáltatásokhoz, szálláshelyszolgáltatáshoz és vendéglátáshoz, de egy turisztikai desztináció megfelelő menedzseléséhez is elengedhetetlen (miközben a 4-es, minőségi oktatás célt szolgálja). Egy jól működő turizmusra épülő gazdaság fejlődése maga után vonja a helyi közösség jólétének növekedését, illetve a turizmusból származó bevétele egy területnek fordítható más, például a közösség egészségügyének fejlesztésére (3. cél). A különböző társadalmi és gazdasági fenntarthatósági szempontok mellett a turizmus és annak megfelelő koordinálása, szabályozása fontos szerepet játszik a vízi és szárazföldi élővilág megóvásában, nem csupán a szennyezés- és fogyasztáscsökkentésben, de a szemléletformálásban is (14–15. célok; UNWTO, 2021). A sikeres desztinációmenedzsmentet egy adott területen olyan szemszögből is érdemes lehet megvizsgálni, hogy hány fenntarthatósági célt szolgál az intézkedéseken keresztül és milyen mértékben. Ez összehasonlítási alap lehet más területekkel való összehasonlítás során.

Kifejezetten a tóturizmus fenntartható menedzselésének vizsgálatára fókuszálón kevés nemzetközi (Bhuiyan et al., 2016; Shamim, 2012; Mavrommati et al., 2014; Chen et al., 2017) és hazai kutatás (Lőrincz et al., 2020; Pomucz & Csete, 2015) állt rendelkezésre. Hiánypótló módon az ESPON 2020-ban Európa nagy tavainak térségét vizsgálta, melynek keretén belül többek között a Balatonról is riport készült. A projektben magyar részről a Balaton Fejlesztési Tanács és a HÉTFA Kutatóintézet vett részt. A kutatás célja az volt, hogy minden érintett számára megfelelő ajánlásokat fogalmazzon meg a vizsgált tavak menedzselésére, illetve a többi európai tó számára területspecifikus előírások, kormányzás és környezetvédelmi szabályozások terén (ESPON, 2021a).

A Balaton és térsége esetében olyan aspektusokat vizsgáltak, melyek bármely más tó elemzésekor is helytálló szempontok lehetnek, így a Velencei-tó esetében is (ez egy jövőbeli kutatási lehetőség). Ezen szempontok területi analitikához tartozó elemei között a tó vízminőségét, az ökoszisztéma és biodiverzitást, a régió társadalmi és gazdasági helyzetét, a mezőgazdaságot és élelmiszer-előállítását találjuk, a menedzsment tekintetében pedig az érintettek és kormányzati szintek meghatározása mellett a tóval kapcsolatos problémák menedzselését, valamint a térség adaptációs kapacitását vizsgálták. A felmerülő kihívásoknál említik a 2000-es évek elején jelentkező és azóta konstans problémát jelentő vízszintingadozást a Balaton esetében. Ezeket jelentős kutatások és megoldási javaslatok kísérték, ám ezek eredményeképpen egy olyan jelentős beruházás valósult meg a partfalkiépítéssel és esővízelvezetéssel, melyek a nem megfelelő infrastruktúra-ellátottság miatt helyi problémákat

okoztak. A Balaton térsége azonban számos jó gyakorlatot és erősséget hordoz, melyekből más tavi térségek tanulhatnak. Ilyenekre példák a sokrétű kutatások a térségben, a növekvő pénzügyi keret, a nagyszámú kisvállalkozás, az alacsony ipari szennyezettség vagy a magas életszínvonal a part menti településeken (ESPON, 2021a).

Ugyan az édesvízű tavak esetén természetes módon végbemenő változások is tapasztalhatók, mint például az éghajlatváltozás okozta problémák (pl. csapadékmentes időszakok okozta kiszáradás) vagy a természetes eutrofizáció, mely a tó üledékének növekedését, elmocsarasodását jelenti, az ember által okozott szennyezés is nagymértékben gyorsítja e káros folyamatokat. Az utóbbira példa a szennyvíz édesvizekbe engedése, a műtrágyázás, a foszfor tartalmú mosószerek növekvő mértékű használata, melyek mind a tavak algásodását, átlátszóságának csökkenését és egyéb káros hatásokat vonnak maguk után. Ezen megállapításokat alátámasztotta egy Vollenweider-jelentés néven megjelent kutatás, mely kifejezetten a tavak eutrofizációja és az emberi tevékenység összefüggését vizsgálta, kiemelve, hogy ezen hatások még erősebben jelentkeznek a sekély vízű tavak esetében. Ezen káros hatások mérséklése érdekében szabályozásokat léptettek életbe sok helyen, az éghajlati kitérttséget pedig a tározók kiépítésével igyekeznek megfelelő korlátok között tartani és kezelni (Vollenweider, 1982; Kutics, 2013). A tavak állapota és a körülötte tapasztalható turisztikai nyomás vagy népességnövekedés között összefüggés van, illetve a Velencei-tó esetében is megfigyelhető, hogy a „környezetterhelés és a környezetszennyezés az agglomerációs folyamatok káros hatásai közé sorolható” (Wirth, 2017, p. 80).

A 2018-ban megjelent Vízügyi Cselekvési Programban számos javaslat került megfogalmazásra a vízzel kapcsolatos kihívások lehetséges kezelésére és megoldására. Ezek között szerepelnek olyan javaslatok, melyek a döntéshozói oldalnak relevánsak, ám a legtöbb általánosan mindenki számára megfogalmaz cselekvési vagy szemléletváltoztatási irányokat. Ezek között szerepel, hogy fontos figyelembe venni „az egészséges folyók, tavak, vizes élőhelyek és vízbázisok emberi életminőségre gyakorolt hatását, és vegyük számításba a természet szolgáltatásait”. Tehát a teljes gazdasági értéke szerint hozzunk döntéseket, figyelembe véve, hogy hosszú távon milyen következményekkel járnak. Ez hozzájárul az édesvizek szennyezésének csökkentéséhez (esetleges megszüntetéséhez), és így pusztulásuk megelőzéséhez (Vízügyi Elnöki Testület, 2018, p. 27). A vízvédelem társadalmi tudatosítását elősegíti, hogy fontosságát már a közoktatásban is kiemelik, illetve a vízfogyasztás és vizes élőhelyek figyelembe vétele az „intézményi, infrastrukturális és innovációt érintő befektetésekre” hatással van (Vízügyi Elnöki Testület, 2018, p. 17). A vízvédelemhez szorosan kapcsolódik a fenntartható vízfogyasztás, tehát az egy főre jutó vízhasználat mérséklése, tudatosságra ösztönzés. A cselekvési programban konkrét javaslatként jelenik meg a felelős fogyasztók „anyagi ösztönzőkkel” való támogatása, melynek hatékonyságát egyszerűen ellenőrizni lehet az egy főre jutó vízfogyasztás alapján (Vízügyi Elnöki Testület, 2018).

A Velencei-tó térségének és turizmusának jellemzői

A Velencei-tó alapterülete 26 km², ám területének közel harmada nádassal borított. Átlaghőmérséklete viszonylag magas, kiemelkedő európai szinten, és többek között az átlagos 1,5 m-es mélységének köszönhető, hiszen rövid időn belül átmelegszik a nappali órákban. A víz kifejezetten jót tesz orvosi szempontból is a fürdőzőnek, mert gazdag egyes ásványi anyagokban (Pro Régió, 2012). Nyugati öblében kevesebb strandolásra kijelölt hely található, ugyanis itt terül el 420 ha területen a Velencei-tavi madárrezervátum és Természetvédelmi Terület. Ez a terület számos védett növény- és állatfajnak nyújt otthont. A térségben a csapadék mennyisége 35–800 mm között ingadozik, ami nagyon jelentősen befolyásolja az aktuális vízállást. A víz szabályozása fejlesztésre szorulna, jelenleg a tározókkal ellátott Császár-víz táplálja, és leengedni a Dinnyés-Kajtor-csatornán lehet egy zsilip segítségével (Pro Régió, 2012). A tópart legnagyobb részén már nem az eredeti természetes állapotok uralkodnak, különböző funkciójú területek, például strandok helyezkednek el. A természetes part menti növényzet tehát szinte teljes mértékben átalakult, és érdekes megjegyezni, hogy „a természetközeli növényzet területi aránya kisebb, mint ami a természetvédelmi oltalom alatt álló tóparti területek kiterjedéséből várható lenne” (Boromisza, 2012).

A fő vízellátást a Pátkai és a Zámolyi tározók biztosítják, melyek közül az előbbi 7,85 millió m³, míg utóbbi 4,5 millió m³ víz tározására lenne alkalmas, mely adatok a kotrások elmaradása és a tavak eliszaposodása miatt már nem helytállóak. A Velencei-tó vízszintcsökkenése, illetve gyakori túlmelegedése többek között annak köszönhető, hogy a vízgyűjtőterülete alapvetően vízhiányos, valamint a tározó tavak vízminősége nem éri el a megfelelő szintet, melynek következtében a tározókból a Velencei-tóba engedett túlalgásodott víz jelentős mértékben ronthatná a lápos területek állapotát – többek között. A vízpótlás megoldását nehezíti, hogy a természetvédelmi, turisztikai és más helyi érdekek gyakran egymással ellentétben állnak (Közép-dunántúli Vízügyi Igazgatóság, 2020).

A 2021-ben bekövetkezett halpusztulás fő okai között a tó egyes részein fellépő oxigénhiányos környezet kialakulása volt, mely az időjárás és az alacsony vízállásnak is köszönhető, melyre a víz levegőztetése csupán ideiglenes megoldás. A tó vízszintje 2016 óta egyenlő vagy alacsonyabb a kijelölt 140–160 cm magas vízállásnál, 2021 júniusában 98 cm-es adatot is mértek. Utántöltésére a tározók alacsony vízellátottsága miatt a mesterséges vízpótlás lehetne a Vízügy szerint, ám ez szintén ökológiai kérdéseket vet fel. A közelben, szintén a Velencei-tótól függő Dinnyési Fertő és Dinnyési Halgazdaság jövője is a vízpótlás megoldásától függ (Regdászki & Siklós, 2021). Bár biomérnöki szakmai véleményből kiderül, hogy nem csupán az oxigénhiány, de az ammóniakoncentráció megnövekedése is vezethetett a halpusztuláshoz. Így nem bizonyos, hogy a tó feltöltése megoldaná az élővilágot érintő problémát, lehetséges, hogy csak időt nyerne a koncentrációcsökkenés a végleges megoldás megtalálásához, mely nem kizárt, hogy nagy mennyiségben felhalmozódott iszapréteg egy részének eltávolítása lenne hosszú távon (Faragó, 2021).

A kialakult helyzetért felel a szerepkörök tisztázatlansága is. A tó állapotának megőrzése a környező települések döntéshozóinak, desztinációmenedzsmen és állami szervezetek felelőssége

is. Egy kormányhatározat már 2003-ben kimondta, hogy a tó védelme alapvető cél, melyen belül a vízminőség megőrzése, megfelelő vízkészlet-gazdálkodás kialakítása, a tó vízháztartási viszonyainak stabilizálása, mederszabályozása kiemelten fontos. Sőt, már ez a dokumentum is tartalmazott olyan ökoszisztéma-kutatási eredményeket (pl. kék alga megjelenését), melyek veszélyként léphetnek fel a jövőben, ezért nyomatékosan a fokozott ellenőrzést és beavatkozást javasolta a terv. A tározók állapotára vonatkozóan pedig tározófelújítási programot szorgalmazott (Magyarország Kormánya, 2003). A tó sorsa az emberek kezében van, és a halpusztulás egy jel, hogy nagyobb figyelmet kell fordítani a tó állapotának megőrzésére és javítására. A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács 2019-ben megjelent cselekvési terv javaslatában kifejezetten a természeti környezet szempontjából íródott, melyben kiemelik, hogy bár a természet által biztosított ökoszisztéma-szolgáltatások gyakran nem nyilvánvaló módon, ám nélkülözhetetlenül szolgálják a társadalmi, gazdasági érdekeket, így ennek védelmén múlik egy terület jövője. Ezenkívül az utóbbi évtizedek tendenciái azt mutatják, hogy az emberi terjeszkedés közvetlenül (erdőirtások) vagy közvetetten (károsanyag-kibocsátás miatti éghajlatváltozás) az élővilág gyors ütemű pusztulását eredményezte, ezért kulcsfontosságú a még fennmaradt védett fajok óvása. A dokumentum hivatkozik a magyar alaptörvény egyes vonatkozó részeire is, melyek a környezeti értékek megóvására törekvést tüzték ki célul, melyek elhanyagolása még a rövid- és középtávon megfogalmazott stratégiai kormánycélokat is (kiemelkedő életminőség, keresztény kultúra megőrzése, az innovációra alapuló versenyképes gazdaság) veszélyeztetnek a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács (NFFT) szerint (NFFT, 2019).

A Velencei-tó térségének történelmét tekintve, a gazdasági és turisztikai fejlődésre nagy hatást gyakorolt az 1931-ben megépült Balatoni út, melynek következtében megkezdődött a Velencén jelenlévő, meglévő községterület környékén a parcellázás, és sok fővárosi vásárolt telket közel a tóhoz. Így 1937 és 1967 között 23%-kal nőtt a helyi lakosok száma. A települési turizmus fejlődését támogatta a vasútmegálló, a strandok kiépülése, az ifjúsági szálló, valamint a velencei fürdőkultúra. A turizmus élénkülését az akkori statisztikákból ismerjük, 1939-ben több mint 2700 üdülni vágyót számolt a Velencei-tó környéke, majdnem ötször annyit, mint 3 évvel korábban. Azonban ez a későbbi drágulás miatt csökkent. Az 1960-as évektől indultak el a nagyobb helyi beruházások az elfogadott üdülőfejlesztési terv alapján. 1968-ban pedig megépült az M7-es autópályát, mely élénkítette az idegenforgalmat is (Kupi, 2004).

Fontos kiemelni, hogy a Velencei-tó turisztikai térsége nem egyezik meg a közvetlen környezetében létrehozott járással mint közigazgatási egységgel. Turisztikai jelentőséggel a Gárdonyi járásból mindössze hét település (Gárdony, Pákozd, Pázmánd, Velence, Sukoró, Kápolnásnyék és Nadap) rendelkezik (Wirth, 2017), és ez nagyban befolyásolja a járáson belül a turizmussal érintett és nem érintett területek esetén tapasztalható különbségeket.

A 2020-ban megjelent határozat szerint a Velencei-tó térségét a „Budapest környéke turisztikai térségbe” sorolják, melybe Székesfehérvár is beletartozik. Ez a fajta térségelhatárolás még tovább erősíti a Velencei-tó környéki települések agglomerációs meghatározását, ám arra is rámutat, hogy önmagában a Velencei-tó térsége nem rendelkezik akkora turisztikai vonzerővel és kiterjedéssel,

hogy külön turisztikai térségként lehessen kezelni, mint például a Balaton körül kijelölt térséget. Érdekeség viszont, hogy az egészségturizmus szempontjából kiemelkedő szerepe van Velencének és a járási központnak, Gárdonyinak, melyeket „országos, meghatározó egészségturisztikai településeknek” nyilvánítottak a gyógyfürdők megléte miatt (Magyar Turisztikai Ügynökség, 2021).

A települések a tó körül nagyszámú saját üdülővel, hétvégi házzal rendelkező „turistát” vonzanak, akik – bár idegenforgalmi adót nem fizetnek, és vendégeik sem – keresetük egy részét az üdülőhelyen és környékén fogják elkölteni. Wirth Gábor 2016 és 2017 között végzett kérdőíves kutatásában vizsgálta, hogy a Velencei-tavat használók milyen kikapcsolódási lehetőségeket vesznek leginkább igénybe. Ennek eredményeként több mint 80% választotta a „fürdés, strandolás” lehetőségét, ami messze megelőz minden más opció előnyben részesítését, - nem meglepő módon. Második helyen a kerékpározás végzett 40% körüli értékkel, mely a tó körül épült kerékpárút népszerűségét igazolja. Ez az eredmény is alátámasztja a tó kiemelkedő szerepét a térségben, fő attrakciónak számít, és ezen belül is a strandokhoz kötődő hasznosítás a legjelentősebb vonzereje a környező településeknek, így Velencének is. A nagyobb városok (Székesfehérvár, Budapest) közelsége miatt a vendégéjszakák száma a Velencei-tó térségében alacsonyabb, mely az átlagosnál rövidebb tartózkodási időben jelenik meg, kivétel Sukoró település esetében a 2014-es adatok szerint. Ezen kívül egyértelműen a belföldi turisták túlsúlya jellemzi a térséget (Wirth, 2017).

Az önkormányzati költségvetés szempontjából – különösen Velence település esetén – fontos a vendégéjszakák után fizetett idegenforgalmi adó, illetve az üdülőhelyi adó, melyet a nyaralótulajdonosok fizetnek. Velence esetében ez 2019-ben elérte a 89 millió Ft-ot, mely több mint kétszer annyi, mint bármely más települési IFA a járásban, a járási IFA 63%-a. Velencét követi Gárdony 42,6 millió Ft-tal és Sukoró 8,5 millió Ft-tal. Bár Velencén realizálható a legtöbb vendégéjszaka és idegenforgalmi adó, a Wirth által végzett 2017-es turisztikai funkcióvizsgálat eredménye alapján Gárdony tekinthető az elsőnek a Velencei-tó körüli települések közül a turisztikai intenzitást tekintve, hiszen meghaladja Velencét többek között a szálláshely-kihasználtság, a külföldi vendégéjszakák számában (Wirth, 2017). Érdekes és nem meglepő eredmény azonban, hogy Velence, Gárdony és Sukoró realizálta a járási IFA 99%-át, tehát a járás Velencei-tó partján elterülő települései rendelkeznek csupán jelentős bevétellel önkormányzati szinten a turistákból közvetlenül.

Velence város integrált településfejlesztési stratégiájában a település különböző meglévő értékeit is kiemelik, melyek nemcsak a turizmussal kapcsolatban kapnak fontos szerepet, de a helyi közösség és identitás szempontjából is meghatározók lehetnek. Az épített környezet szempontjából lényeges kastélyépületek és pincesorok tartoznak az értékek közé, a társadalmi szempont oldalán iskolák, orvosi rendelő és a kulturális programoknál fontos EFOTT-fesztivál helyszíne. Természeti értékeknél természetesen a Velencei-tavat mint ökoszisztémát említik és egyéb helyi védettségeket, mint például a Bence-hegyet. Infrastruktúra terén a közlekedést, így a turisták számára a település megközelítését sorolják: a kerékpárutat, vasútvonalat, P+R parkolót és a jó közlekedési kapcsolatokat segítő autópályát. Az utolsó kategória a gazdaság, melybe a fő turisztikai vonzerőnek számító Velence Resort and Spa, strandok és kempingek, valamint a Velence korzó kerültek. Velence tehát számos értékkel

rendelkezik, melyek a helyieket és látogatókat egyaránt szolgálják. (Velence Város Önkormányzata, 2016)

2021 januárjában megvalósult egy kutatás, melynek megrendelője a velencei önkormányzat, kivitelezője pedig a Pearl Marketing & Management Kft. volt. Egy online kérdőív kitöltésén keresztül a helyi, tó körüli lakosok és nyaralótulajdonosok véleményét mérték fel a turizmussal kapcsolatban. A kitöltők több mint a fele velencei lakos volt, és a több mint 70%-a 25–60 éves, aktív életkorú, valamint érdekes, hogy szintén 70% körüli a legalább 6 éve ott élők aránya a helyi kitöltők között. A kitöltők 80%-a egyetért, hogy viszonylag vagy egyértelműen nagy szerepe van Velence település életében a turizmusnak, ám 35,7% szeretne kevesebb turistát látni a jövőben. (Velence Város Önkormányzata, 2021) Ezzel szemben egy fürdővárosok körében végzett 2018-as kutatás eredménye azt mutatja, hogy 7 nagy népszerűségnek örvendő hazai fürdőváros átlagát tekintve mindössze 16,1%-a a lakosoknak nyilatkozott úgy, hogy a turisták zavaró tényezőként jelennek meg a mindennapi életük során (Köbli, 2021).

Arra a kérdésre, hogy milyen célközönséget szólítson meg Velence, a legtöbb választ három tényező kapta: kisgyermekes családok, strandolók (19,2%) és kerékpárosok. Közel 46%-a kitöltőknek (helyiként) legalább hetente egyszer a város strandjai valamelyikét meglátogatja, mely alapján elmondható, hogy a helyiek szintén aktív hasznélvezői a tó adottságainak. A környezeti aspektusok vizsgálatakor 55% úgy nyilatkozott, hogy az egynapos strandturizmus megterheli a környezetet és szemetessé, piszkossá teszi Velencét (56,4%). Ezzel ellentétben 63% szerint hiányzik az ökoturizmus a város turisztikai palettájáról. A legnagyobb zajterhelést pedig nem meglepő módon a fesztivál-és buliturizmushoz rendelték (55,2%). A társadalmi oldalról érdekes fejlemény, hogy ugyancsak a fesztivál-és buliturizmus, valamint az egynapos strandturizmus a válaszadók egyharmada szerint közbiztonsági kockázatot jelent. A kulturális programok pedig hiánynak számítanak a kitöltők szerint, 43% 1-es vagy 2-es értékelést adott az 5-ből. A gazdasági oldalt tekintve pedig 60–60% egyetért abban, hogy a fesztivál-és buliturizmus, valamint a wellnessturizmus jelentős bevételt hoz a városnak (Velence Város Önkormányzata, 2021). A polgármester megítélése szerint célszerű a jövőbeli fejlesztések esetében a minél magasabb hozzáadott értékű, helyi sajátosságokra épülő közkedvelt szolgáltatásokban gondolkodni, mely tényezők egyúttal a látogatók összetételét is befolyásolhatják. Ez alapján elmondható, hogy a vizsgált térségben a jövőben a turizmus menedzselése és a nyújtott szolgáltatások minőségi fejlesztése kerül a középpontba.

A térség társadalmi trendjei

Velence város státuszban lévő település Magyarország Közép-Dunántúl régiójában, azon belül Fejér megye Gárdonyi járásában található. A Velencei-tó partján elhelyezkedő település területe meghaladja a 33 km²-t. Az állandó népessége 2019-ben 6720 fő volt, így járásának második legnépesebb településeként tartják számon. Népesség tekintetében kiemelkedőnek számít, hogy megyei szinten benne van a top 10 legnagyobb népsűrűségű településben, és ezzel az értékkel járásának vezető települését,

Gárdonyt is megelőzi. A vándorlási egyenleget tekintve Velence (Gárdony település után) a második helyen áll Fejér megye települését tekintve (illetve a Gárdonyi járás 3 további települése is szerepel a top 10-ben), amiből látható, hogy a Velencei-tó térsége nagy népszerűségnek örvend a belföldi vándorlást tekintve. Ez utóbbi eredmény országos szinten is kiemelkedő, messze az országos átlag fölött van (KSH, 2021).

Érdekes a Velencei-tó esete és egyedülálló Magyarország tóturizmusát és környező településeinek vándorlási egyenlegét tekintve, ugyanis a Balatonnál és a Fertő-tónál sokkal kisebb mértékű, de pozitív értéket vett fel ez a mutató, míg a Tisza-tónál negatívát (Remenyik et al., 2012). Érdekesség a Velencei-tó esetében továbbá, hogy egy tanulmány alapján Magyarország négy nagy tavának (Balaton, Velencei-tó, Fertő-tó, Tisza-tó) környező települései közül a Velencei-tó környékén volt 2010-es adat szerint a legmagasabb országos átlag 116%-al megegyező az egy főre jutó jövedelme (Remenyik et al., 2012).

A magas vándorlási arány értelmében tehát a helyi lakosok száma növekvő tendenciát követ mind a Gárdonyi járás, mind Velence város esetében. Az újonnan betelepülő lakosok számára azonban nem ugyanazon értékek lesznek fontosak, mint a tósgyökeres lakosoknak, mindemellett az összecsiszolódás megkezdődött, és a helyiek közös érdekérvényesítése egy oldalra állít minden lakost. A lakosság szám-növekedés számos helyi fejlesztést vont maga után, melyek nagy része a családoknak kedvezett. Az ő kitelepülésük vélhetően a következő években nőni fog a COVID-19 hatására is, hiszen sokan a bezártságot a pandémia karanténidőszaka alatt panel-lakásokban kellett, hogy átvészeljék. A helyi lakosok növekedése a nyaralók arányának csökkenésével is jár, így a nyári és főleg hétvégi nyaralók egyre több ember nyugalma zavarják meg, mely konfliktushoz vezethet a két fél között. Üdülőfalu jellegéhez hozzáadódik lassan az agglomerációs kertváros jelleg. Wirth (2017) kutatásából kiderül, hogy bár hivatalosan „közigazgatási, jogi értelemben a Velencei-tó települései nem sorolhatók Budapest agglomerációs övezetébe, ám a gazdasági, népességmozgási adatok alapján az agglomerációs hatás olyan erős, hogy gazdasági értelemben a Velencei-tó térségét már agglomerációnak tekinthetjük” (p. 130). E kettősség kezelése az önkormányzaton és a helyi turisztikai desztinációmenedzsment szervezeten is múlik.

MÓDSZEREK

Velence és Gárdony integrált Településfejlesztési Stratégiájának összehasonlító fenntarthatósági értékelése

A Gárdonyi járásban csupán Velence és Gárdony rendelkezik városi ranggal, melynek elnyerésével a különböző fejlesztések és bővítések is megjelentek a térségben. Elmondható, hogy Gárdony mint a járás központja és Velence, a helyi turizmusból leginkább profitáló városok nagyban befolyásolják a térség turisztikai és gazdasági fejlődési irányát. Wirth szerint a „Velencei-tó turizmusfejlesztésének

sikerét alapvetően meghatározza Gárdony és Velence városi funkcióinak bővítése” (2017, p. 132), ezért a stratégiákkal kiemelten érdemes foglalkozni a tó körüli fejlesztések vizsgálatakor.

A legfrissebb Integrált Településfejlesztési Stratégia 2016-ban került elfogadásra Velence Város Önkormányzat Képviselő-testületének 281/2016. (X.27.) határozatával, míg Gárdony városi rangban lévő település legfrissebb Integrált Településfejlesztési Stratégiája 2015-ben került kiadásra egy 2012-ben elfogadott terv módosításaként, a különböző EU-s és hazai jogszabályi változásokat figyelembe véve. Különösen a turisztikai desztinációk területén elhelyezkedő települések számára fontos, hogy a stratégia a fenntarthatóság pilléreit figyelembe véve tartalmazzon célkitűzéseket. Egy településfejlesztési terv alapvető kritériuma a „hosszútávú célokat kitűző, és a felé vezető utat kijelölő stratégiai gondolkodás” (Szalai & Fabula, 2021, p. 6).

A két település gazdasága nagyban támaszkodik a Velencei-tó természeti értékein alapuló turizmusra, emiatt nem csupán a társadalmi, gazdasági célokra fókuszál a vizsgálat a stratégiák összehasonlításakor, hanem kiemelten a környezeti fenntarthatóság szempontjának érvényesülésére is kitér. Az összehasonlító értékelés az alábbiakban megfogalmazott pontok mentén készült.

1. Hány és milyen prioritásokat jelöl meg a stratégia?
2. Jövőkép – milyen képet fest a településről?
3. Átfogó célok milyen mértékben kapcsolódnak a jövőképhez, annak megvalósításához?
4. Hány tematikus célt és kulcsprojektet fogalmaz meg?
5. Hány és mely célok járulnak hozzá a társadalmi fenntarthatósághoz?
6. Hány és mely célok járulnak hozzá a gazdasági fenntarthatósághoz?
7. Hány és mely célok járulnak hozzá a környezeti fenntarthatósághoz?
8. Mely csoportok érintettek a célok megvalósításában, melyek profitálnak a fejlesztésekből?
9. Milyen klímaadaptációs törekvések jelennek meg a fejlesztésekben?
10. Egyenlő mértékben járulnak-e hozzá a célok és intézkedések a fenntarthatósági pillérekhez?

A települések fenntarthatósági indikátoralapú összehasonlító értékelése

A kutatás ezen része azért bír fontossággal a vizsgált téma szempontjából, mert a települési fejlesztések és önkormányzás sikerességét a fenntarthatósági indikátoron keresztül mérhetjük többet között. A települések közül Velence és Gárdony állt a kutatás középpontjában eddig is, így ezen települések eredményeire külön figyelmet érdemes fordítani, ám a járáson belüli viszonyok feltérképezése céljából a járás többi településének eredményei is fontosak.

Az indikátor egy statisztikai adatokra támaszkodó mutató vagy mutatók összessége, mely képes egy adott vizsgálati területet bizonyos szempontból jellemezni, illetve ez alapján területek összehasonlíthatók lesznek egymással. A vizsgálatom helyi, települési szinten zajlik, mely körében kifejezetten fontos, hogy a közösség és a döntéshozók számára egyértelmű adatokat szolgáltatasson, melyek alapján a prioritások és az azokban végbemenő változások követhetők legyenek. Az indikátorok monitorozása és az eredmények ismerete növelheti a fenntartható fejlődésben az érdekelt felek elköteleződését,

felelősségüknek érezhetik a javulásra való törekvést, és az elért sikerek szintén ösztönző hatással lehetnek. Éppen ezért az indikátor részeként a mutatókat úgy kell meghatározni, hogy a helyiek számára fontosak legyenek valamilyen szempontból, hogy azonosulni tudjanak a problémával (Szlávik & Csete, 2004).

A fenntarthatósági indikátor mutatóit a három plusz egy alapvető fenntarthatósági pillér alapján lehet osztályozni. A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia és a KSH alapján: természeti erőforrások (pl. levegő, éghajlat, víz), emberi/humán erőforrások (pl. demográfia, életkörülmények, egészség), társadalmi erőforrások (pl. anyagi biztonság, bizalom, társadalmi aktivitás), gazdasági erőforrások (pl. általános gazdasági mutatók, foglalkoztatottság, gazdasági kapcsolatok) (KSH, 2019, pp. 9–12).

A 2018-as kiadványban összesen 103 mutatót vizsgál a KSH, ám jelen kutatásban mindegyik csoportból 3-3 lett kiválasztva, a mutatók jellemzőit figyelembe véve a társadalmi és emberi erőforrás mutatói egy csoportba kerültek. A mutatók értékeinek változását bázisértékhez viszonyítva érdemes számolni. A mutatók meghatározásához minden kategóriában a Központi Statisztikai Hivatal TEIR-adatbázisának interaktív elemzőjének adatai szolgáltak alapul, hogy minden szempontnak elegendő mutató legyen rendelkezésre. Első lépésként a bázisérték meghatározása után megállapításra került, hogy a mutató milyen irányú változása (pozitív vagy negatív) szolgálja a fenntarthatóságot, majd aszerint, hogy a kívánt irányban változott az érték, kap pozitív, semleges vagy negatív értékelést. Ez a KSH által meghatározott értékeléstípusok közül a harmadik, és csak olyan mutatók kerültek jelen kutatásban kiválasztásra, melyek eszerint értékelhetők (KSH, 2019, p. 7).

A százalékos értékekkel minden települési értéket a saját teljesítményéhez mértem, az abban való változás adja az összehasonlítási alapot a többi települési értékkel. A bázisértékek minden mutató esetén a 2010-es évi adat. A számításaim során a 2018-as adatból kivontam a 2010-es bázisadataimat, majd ezt elosztottam a 2010-es bázisadattal, hogy megkapjam a %-os változást. A változások irányát és mértékét tekintve minden mutató esetén felállítható egy sorrend a járás települései között. A sorrendben a legjobb eredménnyel rendelkező település kapja az 1-es számot, míg a legrosszabbul teljesítő a 10-est. Így az összes mutató összevetése és a pontok összeszámlálása után az a település mondható a leginkább fenntarthatónak a járáson belül, amelyik a legkevesebb ponttal rendelkezik.

A mutatók az adatok vizsgált idősorra vonatkozó elérhetőségét tekintetbe véve kerültek kiválasztásra, melyek az alábbiak:

Környezeti erőforrás:

- Egy főre jutó szolgáltatott összes villamos energia (1000 kWh), negatív tendencia kívánatos, 2018-as a legfrissebb adat (TEIR);
- Háztartási gázfogyasztás (1000 m³/fő), 2019-es a legfrissebb adat, csökkenő tendencia kívánatos (TEIR);
- Egy főre jutó összes elszállított hulladék mennyisége (tonna), állandó népességi adatokkal számolva, negatív tendencia kívánatos, 2018-as a legfrissebb adat (TEIR).

Társadalmi/emberi erőforrás:

- Vándorlási egyenleg (ezrelék), növekvő tendencia kívánatos, 2019-es a legfrissebb adat (TEIR);
- Öregedési mutató (fő), mely az állandó népességből a 0–14 évesre jutó 60–x évesek számával egyenlő, csökkenő tendencia kívánatos, 2019-es a legfrissebb adat (TEIR);
- Települési könyvtárak beiratkozott olvasói (fő) népességarányosan, állandó népességi adatokkal számolva, növekvő tendencia kívánatos, 2019-es a legfrissebb adat (TEIR).

Gazdasági erőforrások:

- Nyilvántartott álláskeresők száma a munkaképes korú népesség százalékában (%), csökkenő tendencia kívánatos, 2019-es a legfrissebb adat (TEIR);
- Egy lakosra jutó összes nettó jövedelem (Ft), pozitív tendencia kívánatos, 2019-es a legfrissebb adat (TEIR);
- Regisztrált vállalkozások által foglalkoztatottak száma (fő), a 10–19, 20–49, 50–249 főt foglalkoztató vállalkozások közül, a számtani átlagot (felfelé kerekítve 15, 35 és 150) megszorozva a vállalkozások számával, növekvő tendencia kívánatos és 2019-es a legfrissebb adat (TEIR).

A vizsgálat során az összehasonlíthatóság érdekében a 2018-as adatok figyelembevételére került sor, a 2010-sel összehasonlításban, annak ellenére, hogy számos mutató esetében már 2019-es adat is elérhető volt. Bár e 3-3 mutató nem alkalmas teljes mértékben a különbségek feltárására és részletes vizsgálatra, mégis támpontot ad a térségi fenntarthatóság tekintetében a települések összehasonlításakor.

EREDMÉNYEK

Gárdony és Velence Intergrált Településfejlesztési Stratégiájának összehasonlító értékelése

1. Prioritások. Gárdony esetén a koncepció három területet jelöl meg prioritásai között: a turizmusfejlesztést (pl. fürdőfejlesztés, parti részek revitalizációja, aktív turizmus fejlesztése), infrastruktúra- és településfejlesztést (pl. széttagoltságból eredő problémák csökkentése, lakóterület mennyiségi fejlesztése, karakteresebb településközpont kialakítása) és a szervezet- és intézményfejlesztést (pl. önkormányzati szolgáltatások és a településmarketing fejlesztése, vízpartiság oktatásba integrálása, turisztikai információs rendszer létrehozása). Velence esetén négy fő prioritást jelöltek a jövőbeli tervekre: turizmusfejlesztés, gazdaságfejlesztés, infrastruktúra és településfejlesztés, szervezet- és intézményfejlesztés.

2. Jövőkép. Velence város jövőképe: „Velence város virágzó üdülőhely, regionális turisztikai és kulturális központ, egyúttal a helyi közösség minőségi lakóhelye és élhető környezete”. Gárdony város jövőképe: „A Velencei-tó családbarát, aktív, közösségben gondolkodó, hangulatos és békés fővárosa”.

Velence estében a hangsúly a város kettős szerepén van a jelmondat alapján, mely jól visszaadja Velence város jellegét: egyszerre üdülőhely és turisztikai célpont, de a turisztikai fejlesztések mellett nem kerülhet háttérbe a lakóhelyfunkció sem, hiszen fontos a betelepülők és őslakosok életkörülményeinek minőségi fejlesztése és figyelembevétele. Ezzel szemben a szintén nagy turisztikai vonzerővel rendelkező Gárdony a turizmust nem említi a jövőképpen. Gárdony esetében érdekessége e jelmondatnak, hogy nem a járás vagy térség fővárosaként említi a várost, hanem a Velencei-tó (térségének) fővárosaként, ezzel kiemelve a város szempontjából a tó közelségének meghatározó szerepét. Emellett nem egy nagyváros nyüzsgő belvárosa jut eszébe az embernek e mondat hallatán, hanem egy nyugodt (de nem unalmas) és barátságos, összetartó közösséggel rendelkező kisváros, mely a lakosok és odalátogatók harmóniáján alapul.

3. *Átfogó célok.* Velence és Gárdony esetében is 2 átfogó cél került megfogalmazásra. Velence esetén: „a területi kohézió, városi identitás erősítése, a lakók életkörülményeinek minőségi javítása” és „a turizmuson alapuló, de szerteágazó és erősödő helyi gazdaság kialakítása”. Gárdony esetén: „összefogás a helyi vállalkozások segítésére, a helyi termékek pártolására és a velencei-tavi turizmus szelíd fejlesztésére” és „minőségi és élhető kisváros kialakítása a növekvő népesség és a helyi közösség megtartása érdekében”.

Az átfogó célok a két vizsgált település esetén nagymértékű hasonlóságot mutatnak, kulcsfontosságú a helyi gazdaság erősítése, mely többek között (ám nem kizárólag) a turizmus fejlesztésén keresztül lehetséges. Gárdony esetén külön kiemeli az egyik cél, hogy ez az erősödés a helyi kisvállalkozók és termelők patronálásán keresztül történhet. Szintén Gárdony összefüggésében kiemelendő, hogy a jövőképhez hasonlóan – ám Velencével ellentétben – nem a települési turizmusról, hanem a tavi turizmusról és annak fejlesztéséről esik szó. Ám fontos megjegyezni, hogy Velence esetén a gazdaság talán nagyobb mértékben függ a turizmus ágazatától, és ennek a felismerése nagyban hozzájárul a megfelelő fejlesztési célok meghatározásában. A turizmus mellett a jelenlegi és jövőbeli lakók összetartása, megtartása, életkörülményeinek javítása szerepel mindkét település kapcsán, és összességében megállapítható, hogy az átfogó célok teljes mértékben összhangban vannak a jövőképpel.

4. *Tematikus célok és kulcsprojektek.* Velence esetén 4 tematikus középtávú cél került megfogalmazásra, míg Gárdony esetén 6 ilyen cél. Velencén 2 cél a városi lakosság körülményeinek javítását, települési kohéziót és a közszolgáltatások minőségi biztosítását szolgálják, míg 1-1 cél az oktatásfejlesztést és a turizmusfejlesztést fedli le. Gárdony összefüggésében a gazdasági célok között a helyi vállalkozók segítése és a turizmusfejlesztés áll, a társadalmi célok között a járásközpont szerep erősítése és a helyi közösség, lakosok összefogása található, míg a környezeti célok között az ökotávrossá válást, a hangulatos városi környezetet találjuk.

Érdekes különbség, hogy amíg Gárdony esetén a 6 cél kettésével egy-egy fenntarthatósági pillérhez lett hozzárendelve, úgy ennek a kiemelése, szemléltetése Velencével kapcsolatban elmarad. Ennek egyik fő oka, hogy a 4 megfogalmazott cél főleg a társadalmi és gazdasági környezet javítását célozza, míg a természeti környezet szempontja nem jelenik meg. Ennek ellenére mindkét kulcspro-

jekt a környezeti aspektust állítja középpontba Velence esetén a Zöld város projekttel (pl. városi zöldterületek fejlesztése) és a fenntartható partfal rehabilitációval. Gárdonyt tekintve, a kulcsprojekt egyedül a Napsugár part projekt, mely a tóparti turizmust támogatja, mellyel kapcsolatban azonban említi a dokumentum, hogy a partfal-rehabilitációval szükséges összeegyeztetni.

5. *Projektek típusai és társadalmi fenntarthatóság.* A projektek 4 csoportba sorolhatók: kulcsprojektek, melyek megvalósítása alapvető fontosságú (KP), városközpont akcióterületi projektek (VP), hálózatos (egymással összefüggő, nagy területet lefedő projektek) (HP) és egyéb projektek (EP). Az összes projekt Velence esetében 36, Gárdonnyal összefüggésben 37. Míg Gárdony esetében az egyes projektek a fenntarthatósági pillérek szerint csoportosították, addig Velencénél ez elmaradt, a csoportosítást a szerzők végezték el a dokumentum alapján. Az akcióterületek a két település esetén nagyon eltérők: Velence vonatkozásában egy terület lett kijelölve, míg Gárdony kapcsán 4 ilyen terület, mely az 1. ábrán is látható. Ebből is adódhat, hogy míg Velencére vonatkozólag sokkal kevesebb projekt van az akcióterületre kijelölve, viszont a számokat tekintve szembeötlő különbség még, hogy az egyéb projektek száma Velencét illetőleg több mint 3-szor annyi, mint Gárdony esetén. Érdekes megnézni a projektek típusok közötti megoszlását is:

- Velence projektjei: 2 KP + 6 VP + 6 HP + 22 EP
- Gárdony projektjei: 1 KP + 23 VP + 7 HP + 7 EP

Velence összefüggésében a társadalom jólétét, a családok életének segítségét, az oktatás fejlesztését célzó vagy az önkormányzat munkájához hozzájáruló projektből összesen 21 van (3 VP+ 3 HP+ 15 EP). Ezek túlnyomó többségben az emberi, társadalmi szféra fejlesztését szolgálják, ám számos ebbe a kategóriába sorolt fejlesztés valójában a turizmushoz is szorosan kapcsolódik, mint például víziszínpad építése és a sportkomplexum felépítése, így ezek valamilyen szinten gazdasági érdekeket is szolgálnak. Gárdonyt tekintve, mindösszesen 7 (4 VP+ 3 EP) projektről beszélhetünk, például felnőttképzések és gimnáziumi képzések fejlesztése, mentálhigiénés szolgáltató és szociális központ létrehozása, tóparti ifjúsági közösségi tér kialakítása.

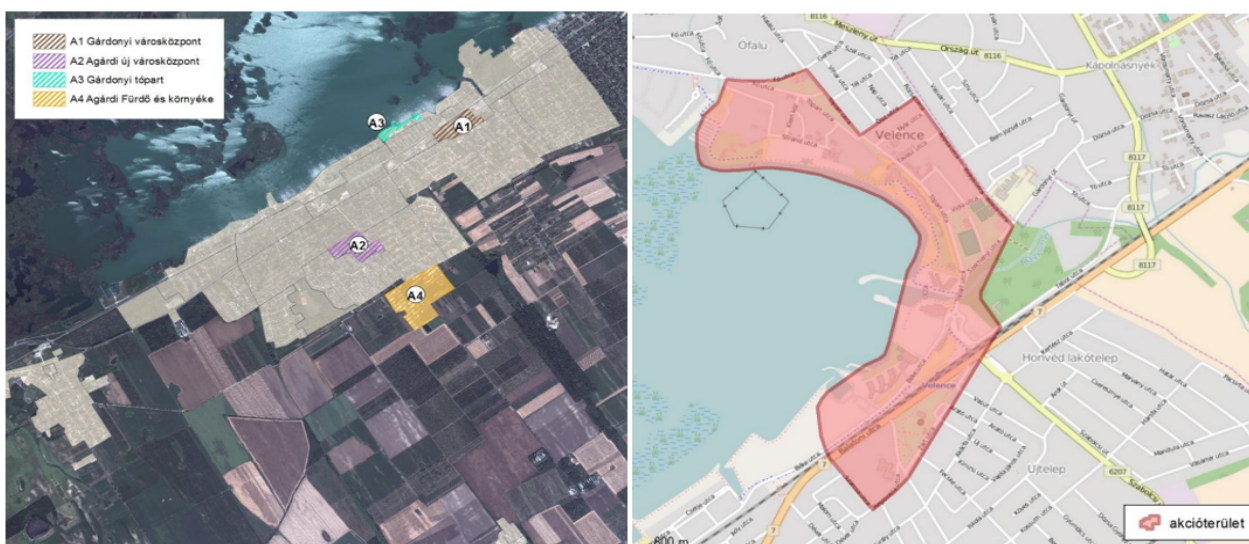
6. *Projektek és gazdasági fenntarthatóság.* Gárdony vonatkozásában 15 projekt (1 KP + 9 VP + 5 HP) célozza a gazdaság fejlesztését, ilyenek például szálláshelybővítés, termelői piacok kialakítása, tó környéki vállalkozói fórumok rendezése, termékek népszerűsítése. Velencét illetőleg a gazdasági oldalon a gárdonyival jóval kevesebb számú, mindössze 9 (2 VP+ 2 HP+ 5 EP) projekt, nagy része ennek a turizmusra fókuszál, ám az infrastruktúra fejlesztés, a városi piac kialakítása és a régebbi iparterületek hasznosítása is ide tartozik. Tehát mindkét város gazdasági fejlődése a turizmus és a helyi vállalkozások érvényesítése jellemzi, mely a két település hasonlóságát támasztja alá gazdasági szempontból.

7. *Projektek és környezeti fenntarthatóság.* Velence esetében mindössze 6 projekt (2 KP + 1 HP+ 2 EP) sorolható a kifejezetten vagy többnyire természeti környezet szempontját figyelembe vévő csoportba. Gárdony kapcsán érdemes megállapítani, hogy az ebbe a kategóriába sorolt fejlesztések legtöbbször csupán infrastruktúrafejlesztés és városintézmények korszerűsítése, építése, melyek nem igazán a természeti környezet javítását szolgálják, csupán a városi környezet élhetőségét javítják. Mégis

ebben a csoportban érdemes említeni ezen projekteket, hiszen a dokumentum ezen meghatározás alapján csoportosította az intézkedéseket, tehát 17 projekt sorolható ide (10 VP+ 3 HP + 4 EP). Ezek közül kifejezetten természeti környezetre irányul 5 projekt, például a felszíni vízvezetés megoldása, központi park kialakítása, geotermikus rendszer bővítése.

1. ábra: Velence (jobbra) és Gárdony (balra) városi akcióterületei
Figure 1. The urban action areas of Velence (right) and Gardony (left)

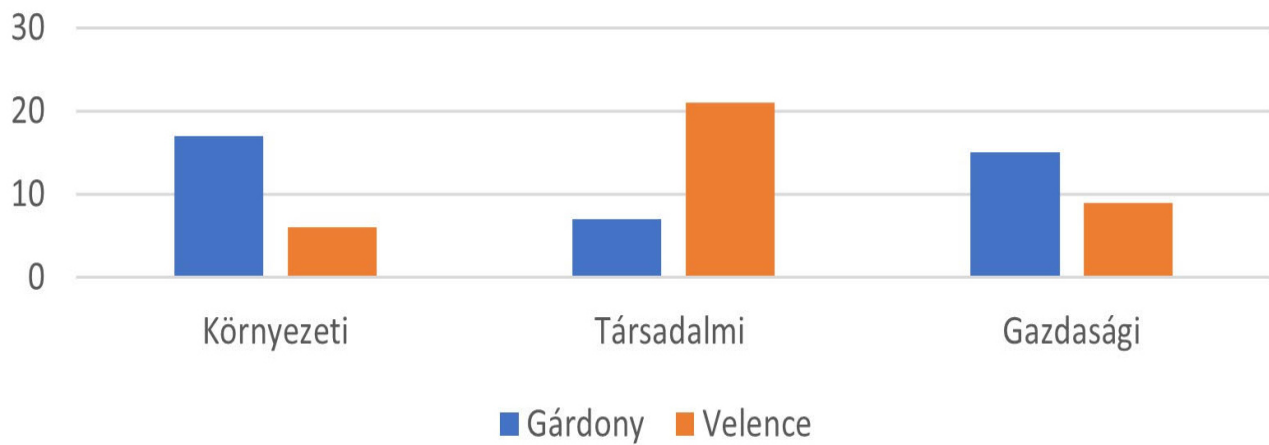

Forrás: Gárdony Város Önkormányzata, 2016, Velence Város Önkormányzata, 2016
Sources: Gárdony Város Önkormányzata, 2016, Velence Város Önkormányzata, 2016

8. *A fejlesztések érintettjei.* Mindkét város esetében a stratégia igyekszik a lehető legtöbb helyi érintettet szemszögéből vizsgálni a szükséges fejlesztéseket, így a helyi vállalkozások fejlesztése, a helyi lakosok érdekeinek érvényesítése, a turisták minőségi időtöltésének biztosítása mind-mind megjelennek egyes projektekben. E tekintetben elmondható, hogy azonos mértékben veszi figyelembe az egyes csoportok érdekeit, mely a korcsoportokra is értendő, hiszen mind az oktatás, a szabadidős lehetőségek fejlesztése a fiatalok és gyermeket nevelő családok számára, mind az élhető zöldterületekkel, kulturális rendezvényekkel az idősebb korosztálynak is kedveznek a városok.

9. *Klímaadaptációs törekvések.* A két vizsgált település fejlesztései között kifejezetten a klímaadaptációra törekvés nem jelenik meg, hiányként értelmezhető a tervezésben. Ennek ellenére a korábban vizsgált környezeti és társadalmi aspektusokhoz sorolt fejlesztési tervek között számos a klíma szempontjából is pozitív következményeket vonhat maga után, ilyenek például a zöld felületek karbantartása, a fenntartható partfal-rehabilitáció vagy az ökovárossá válás mint cél Gárdony esetében. Érdekes megjegyezni, hogy a járás települései közül egyedül Pázmánd tagja a Klímabarát Települések Szövetségének, melyhez való csatlakozás nagyban elősegítené a tó körüli települések környezetfejlesztési irányának megfelelő kijelölését.

2. ábra: Velence és Gárdony projektjei a fenntarthatóság három pillére szerint csoportosítva
Figure 2. Velence and Gardony projects grouped according to the three pillars of sustainability

Forrás: saját összeállítás
Source: own compilation

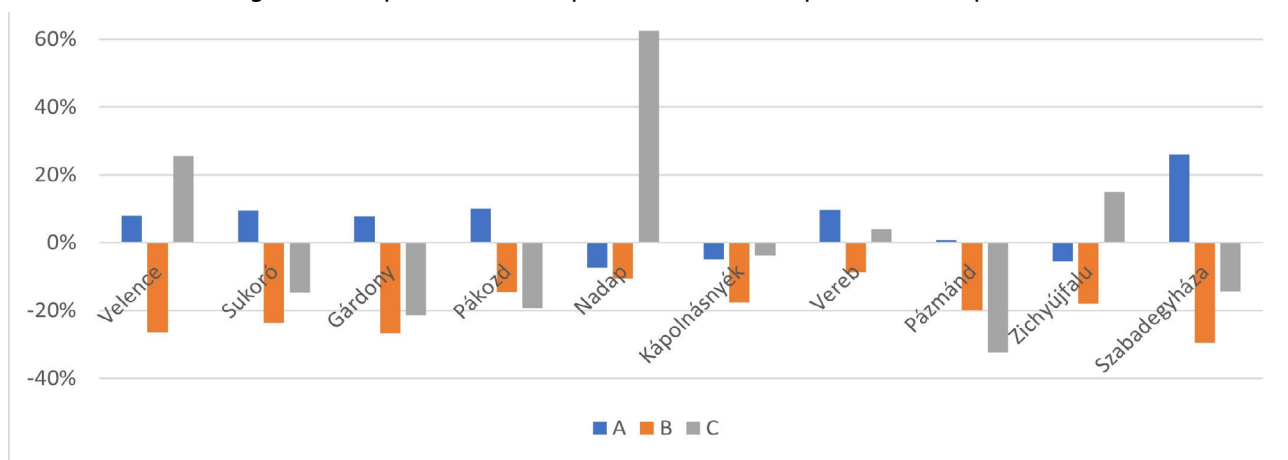
10. *Fenntarthatósági értékelés.* Ennek a szempontnak az értékelésekor Gárdony esetében a dokumentumban foglaltak szerint alkalmaztam a csoportosítást, míg Velence összefüggésében a szerzők által kialakított csoportok kerültek feltüntetésre a 2. ábrán. Ennek alapján Gárdony vonatkozásában a környezeti és gazdasági problémák megoldására helyeződik a hangsúly, míg a társadalmi szempont háttérbe szorul (bár a környezeti projektek nemcsak a természeti, hanem a városi környezetet is magába foglalta). A városi településfejlesztési stratégia Velencét illetően a helyi lakosok életminőségét nagyban javító szociális, társadalmi fejlesztésekben gazdag, ám a gazdaság élénkítésére főleg a turizmus területén található fejlesztési terveket, és a környezet megóvása is kisebb súllyal jelenik meg (Gárdony Város Önkormányzata, 2016), (Velence Város Önkormányzata, 2016). A fejlesztéseket tekintve, a meglévő helyi jó gyakorlatokon és irányelveken kívül nagy szükség lenne további környezettudatos fejlesztésekre, hiszen ezek által nő egy település és közvetlen környezetének élhetősége, egészségesebb és tisztább környezetet biztosít a lakók és látogatók számára, valamint a vezetés elköteleződése a lakosok szemléletformálásához is nagyban hozzájárul (Darányi & Gálosi-Kovács, 2011). A tó állapotához kapcsolódóan „a tópartra irányuló döntések között az elsődleges a vízszintszabályozás kérdésének felülvizsgálata, elsősorban az éghajlatváltozás hatásainak, a tó optimális tájhasznosításának és az ökológiai szempontok (pl. élőhelyek védelme, nádasállomány igényei) a jelenleginél hangsúlyosabb figyelembevételével” (Boromisza, 2012, p. 108), melynek tekintetében hiány mutatkozik a gárdonyi és velencei stratégiák esetén.

A Gárdonyi járás települési sorrendje a fenntartható fejlődés megközelítésében

Az adatok alakulását 2010-ben és 2018-ban minden mutatóra a melléklet tartalmazza, ebben a részben csupán a változási eredményeket értékeljük először, majd pedig összehasonlításképpen a 2018-as adatok alapján felállítható sorrenddel hasonlítjuk össze.

3. ábra: A három vizsgált környezeti mutatóban bekövetkezett százalékos változás 2010 és 2018 között Gárdonyi járás településeire, ahol A: Háztartási villamosenergia fogyasztás (1000 kwh/fő) B: Háztartási gázfogyasztás (1000 m³/fő) C: összes elszállított hulladék/fő

Figure 3. Percentage change in the three examined environmental indicators between 2010 and 2018 in the settlements of Gárdonyi district, where A: Household electricity consumption (1000 kwh / person) B: Household gas consumption (1000 m³ / person) C: total transported waste / person

Forrás: saját összeállítás TEIR adatok alapján
Source: own compilation based on TEIR data

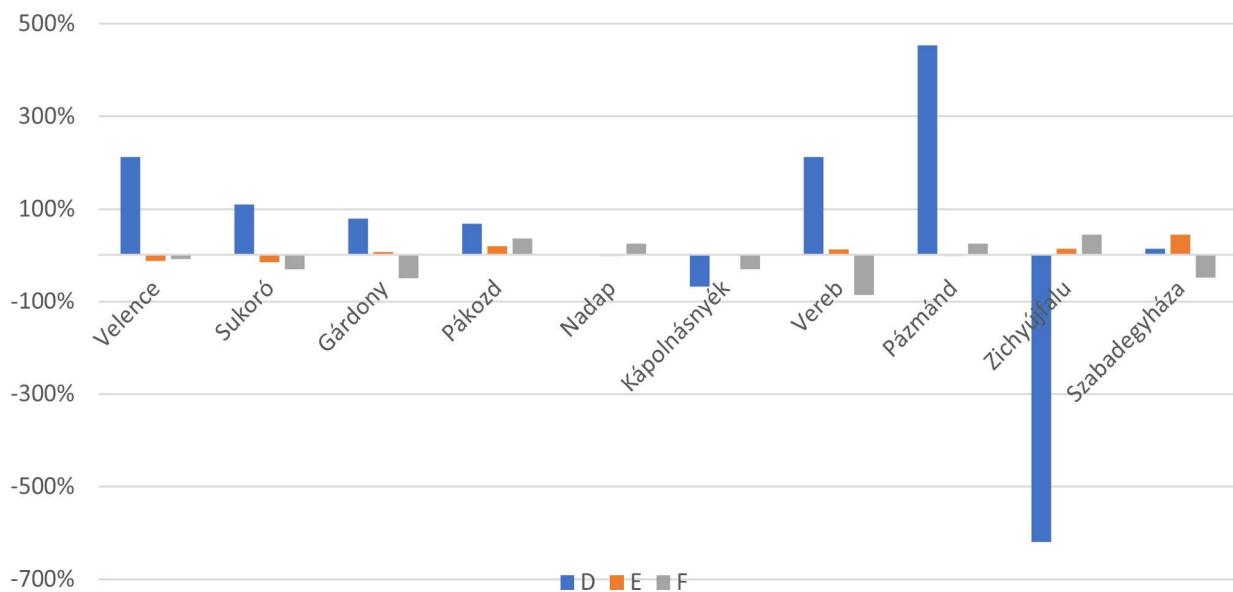
A környezeti mutatók esetén az egy főre jutó szolgáltatott összes villamosenergia (1000 kWh) tekintetében (3. ábrán „A” jellel) a tudatosságot a csökkenő fogyasztással tudjuk vizsgálni csakúgy, mint a háztartási gázfogyasztás (1000 m³/fő) vonatkozásában (diagramon „B” jellel). Érdekes, hogy a két mutató értékeiben megfigyelhető tendencia az egyes települések esetén nagyon eltér. A villamosenergia fogyasztását Nadap, Kápolnásnyék és Zichyújfalu kivételével minden település növelte, a gázfogyasztást tekintve viszont minden település sikeresen csökkentette. Ám a kialakult kedvező változások nem feltétlen a tudatosságra utalhatnak. A korszerűsítésnek köszönhetően csökkent tehát a gázfogyasztás, ám a nyári melegekben történő légkondicionáló készülékek használata miatt nőtt a villanyfogyasztás (a klímaváltozásnak köszönhetően), illetve az új építésű lakóépületek, (többségében jól szigetelt, könnyű szerkezetes házak) is kizárólag villanyáram felhasználással rendelkeznek.

Az egy főre jutó összes elszállított hulladék mennyiségének (tonna) tekintetében (diagramon „C” jellel) a negatív irányú változás jelent környezeti szempontból pozitív eredményt, így e tekintetben Nadap és Velence esetében találjuk a legrosszabb eredményeket, míg Pázmánd, Pákozdi és Gárdony kiemelkedő mértékben értek el csökkenést. Velence a három mutatóból kettő tekintetében rossz

irányú tendenciát mutat, egyedül a gázfogyasztásban mutat jó irányú a fejlődést, míg Gárdony vonatkozásában 2 mutató a 3-ból jó irányban változott.

4. ábra: A vizsgált három társadalmi mutatóban bekövetkezett változás 2010 és 2018 között a Gárdonyi járás településein, ahol D: Vándorlási egyenleg ezrelék E: Öregedési mutató F: Települési könyvtárak beiratkozott olvasói népességarányosan

Figure 4. The change in the three examined social indicators between 2010 and 2018 in the settlements of Gárdonyi district, where D: Migration balance per thousand E: Aging indicator F: Registered readers of settlement libraries in proportion to population

Forrás: saját összeállítás TEIR adatok alapján
Source: own compilation based on TEIR data

A társadalmi mutatók közül az első vizsgált mutató a vándorlási egyenleg (ezrelék, D jellel), melynek értékei a 4. ábrán láthatók, és amelyből az látszik, hogy a legnagyobb változás Pázmánd és Zichyújfalu települések esetén történt – az előbbi pozitív, míg az utóbbi negatív irányban. Pázmándra és Verebre vonatkozólag ez azzal is magyarázható, hogy Budapest agglomerációjának számító települések, viszonylag alacsony telekárakkal, így többen megengedhetik maguknak a kiköltözést ezekre a településekre, alvó városokként funkcionálnak. Gárdony célkitűzéseinek megfelelően szintén nőtt a vándorlási egyenleg, ennek ellenére az öregedési mutató továbbra is kismértékű növekedésről tanúskodik.

Az öregedési mutató (a 4. ábrán E jellel) tekintetében Velence és Sukoró érte el a legnagyobb pozitív változást, mely adódhat a családok számára kedvező települési feltételekből, Pákozd és Szabadegyháza viszont szignifikáns mértékű negatív tendenciát mutat, hiszen periférikus településekként a fiatal munkaerő elvándorlásával kell megküzdeniük. Az utolsó vizsgált mutató, a népességarányosan vizsgált könyvtárba beiratkozott lakosok száma (a 4. ábrán F jellel) a kultúrára igyekszik reflektálni, melynek esetében 10-ből 6 településen negatív tendencia volt megfigyelhető, bár Zichyújfalu, Pázmánd, Nadap és Pákozd pozitív irányú változást ért el. Kritikaként megfogalmazható, hogy e mutató

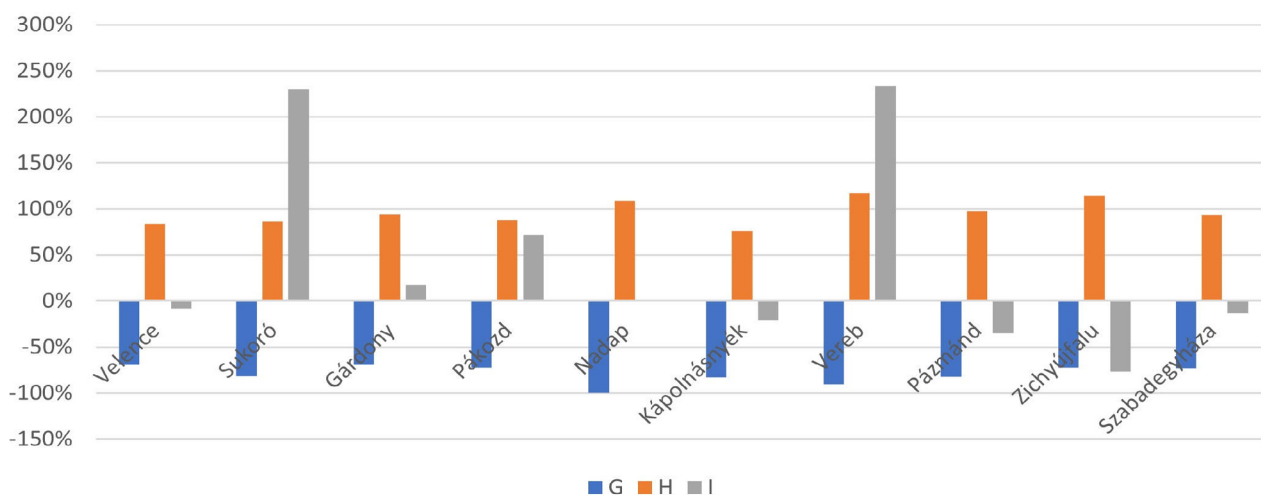
jelentősége csökkent az utóbbi években az internet térhódításával, illetve csupán a fenntarthatóság szempontjából lehet releváns, a desztinációmenedzsment szempontjából kevésbé.

Velence tehát a vizsgált társadalmi mutatókból 2 esetén, Gárdony pedig 1-et illetően ért el pozitív irányú fejlődést (mely talán a társadalmi szempontú projektek kis számának is köszönhető).

A gazdasági mutatók vizsgálatát a nyilvántartott álláskeresők számával (a munkaképes korú népesség százalékában) kezdtem (5. ábrán „G” jellel). E tekintetben a csökkenő tendencia volt kívánatos, és ezt a kritériumot minden járási település teljesítette, mely abszolút pozitív eredmény. Az egy lakosra jutó összes nettó jövedelem (Ft) változását vizsgálva („H” jellel) elmondható, hogy minden település szintén pozitív irányú változást ért el, az egész járásban nőtt a jövedelem közel azonos mértékben.

5. ábra: A vizsgált három gazdasági mutatóban bekövetkezett változás 2010 és 2018 között a Gárdonyi járás településein, ahol G: Nyilvántartott álláskeresők a munkaképes korú népesség százalékában H: Egy lakosra jutó összes nettó jövedelem I: Regisztrált vállalkozások által foglalkoztatottak száma

Figure 5. The change in the three examined economic indicators between 2010 and 2018 in the settlements of Gárdony district, where G: Registered jobseekers as a percentage of the working age population H: Total net income per capita I: Number of persons employed by registered enterprises

Forrás: saját összeállítás TEIR adatok alapján
Source: own compilation based on TEIR data

A harmadik vizsgált mutató a regisztrált vállalkozások által foglalkoztatottak számának (fő) változását mutatja (5. ábrán „I” jellel), melynek alapján Nadap (melynek értékét nem szemléltettem, túl nagymértékű volt a többi adathoz képest), Sukoró és Vereb érte el a legnagyobb fejlődést, míg Velence, Kápolnásnyék, Pázmánd és Szabadegyháza esetén csökkent a foglalkoztatottak száma (ezzel együtt a regisztrált vállalkozások száma is). Ez több okra is visszavezethető. Sukoró és Velence kifejezetten agglomerációs településeknek számítanak, így a munkanélküliség csökkenésével egyidőben végbemenő helyi foglalkoztatottak számának csökkenése az ingázás növekvő arányára utal, valamint a kifejezetten tóparti turizmusból élő vállalkozások nagy része kisvállalkozás, egyéni vállalkozó, kevés foglalkoztatottal. Velence tehát a gazdasági mutatókat tekintve csupán az első kettő tekintetében ért

el pozitív változást, és ezekben sem a legnagyobb mértékűeket, Gárdony pedig mindhárom mutató esetén pozitív irányú változáson ment keresztül.

Velence és Gárdony mutatóiban bekövetkezett változásokat vizsgálva elmondható, hogy Velence a 9 mutatóból 5 esetén ért el megfelelő irányú változást, míg Gárdonyt illetően ez a szám 6. Velence vonatkozásában a leggyengébb terület a környezeti mutatók esetén tapasztalható, míg Gárdonyt tekintve ez a társadalmi mutatócsoport.

Összesítve mutatónként, mutatócsoportonként és összesen a pontokat az 6. ábra tartalmazza. Ez alapján környezeti mutatók összesítésében Gárdony és Pázmánd érte el a legjobb eredményt, Vereb a legrosszabbat, de szorosan követi Pákozdt, Nadap és Velence. Társadalmi mutatók összesítésében a legjobb helyen Pázmánd és Velence áll. Ez utóbbi a hatásos településfejlesztési projekteknek is köszönhető, melynek vizsgálatakor megállapításra került, hogy a társadalmi célokra fókuszáltak leginkább. Társadalmi szempontból a legutolsó helyet Szabadegyháza foglalja el, mely – tekintve, hogy nem turizmussal érintett, járási tekintetben periférikusan elhelyezkedő település – érthető, ám meglepő, hogy Gárdony követi a sorban. A gazdasági mutatók tekintetében Nadap és Vereb kiemelten jó eredményt ért el, míg Velence az utolsó helyen végzett e tekintetben.

A végső összesített eredmény alapján a változások irányát és mértékét a települések között három egyenlő osztásközű kategóriára osztottuk a pontszámok alapján. Értelemszerűen a legkisebb pontszámmal rendelkezők érték el a legjobb fenntarthatósági eredményt, ezeket a településeket zölddel jelöltem az utolsó oszlopban. Őket követi a középső csoport sárga színnel jelölve, és végül a legrosszabb harmadba tartozókat pirossal jelöltük.

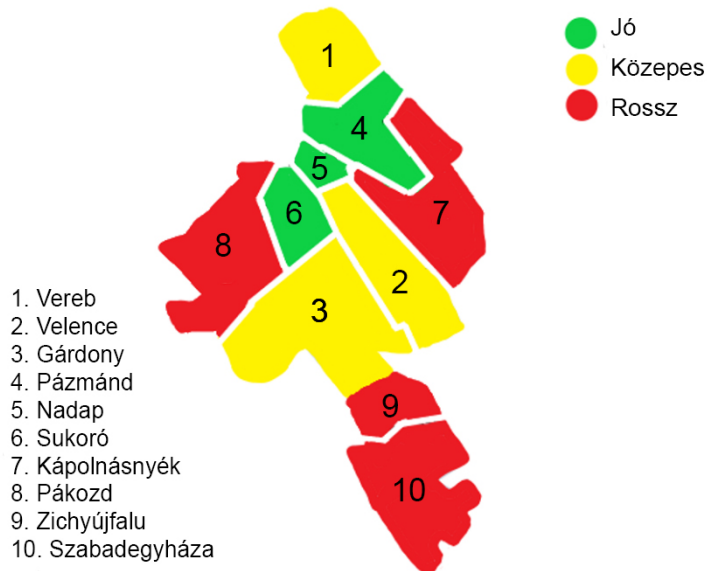
A legjobb eredményű csoportba tartoznak: Nadap, Sukoró, Pázmánd, három olyan település, mely a tó kevésbé forgalmas északi partján helyezkedik el. Ezek közül közvetlen tókapcsolattal csak Sukoró rendelkezik. A három település közös jellemzője, hogy 2010-ben még a régi, kisvárosias-falusias jelleg volt mérvadó, ám 2018-ra a nagymértékű fejlesztéseknek köszönhetően megnőtt a népszerűségük, és mivel az indikátor a változás mértékét vizsgálja, ezért kerülhettek a legjobbak közé. A középső csoportban: Velence, Gárdony és Vereb, melyek közül az első kettő a térség legjelentősebb gazdasági, társadalmi központjának tekinthető település, és e szerepük már 2010-ben is meghatározó volt. Így talán a változások nem olyan drasztikus mértékben tapasztalhatók. hiszen egy magasabb színvonalról indultak a vizsgálat során. A legrosszabb teljesítményű csoportba tartoznak: Zichyújfalu, Szabadegyháza, Pákozdt és Kápolnásnyék, melyből az első kettő a periférikus, turizmussal nem érintkező jellegből adódóan, ám az agglomerációba sem tartozóként nem részesültek megfelelő mértékben társadalmi, gazdasági fejlesztésekből, beruházásokból.

Érdekes eredményre jutunk azonban, ha az eredeti módszertantól eltérve a 2018-as adatokat abszolút értékben hasonlítjuk össze (7. ábra). A következő ábrán ezen adatokat láthatjuk és az ezek nyomán kialakult új sorrendet.

A korábbi gyakorlatnak megfelelően három, egyenlő osztályközű csoportra bontottuk a települések összpontszámát. E sorrend esetén az első szembeötlő különbség a változások eredményéhez képest,

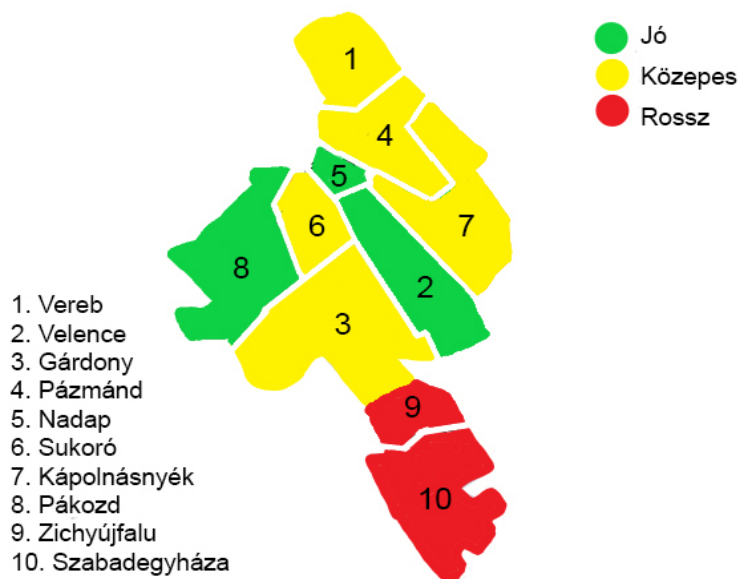
hogy a korábban nagyjából azonos elemszámú csoportok helyett egy erős középsztyált, mindössze két elemszámú alsó osztályt találunk, és az számos település más csoportban foglal helyet.

6. ábra: A mutatók alapján felállított sorrend a Gárdonyi járás településein a 2010 és 2018 közötti változás alapján
 Figure 6. Ranking based on the evaluated indicators in the settlements of Gárdony district according to the change between 2010 and 2018

Forrás: saját összeállítás TEIR adatok alapján
 Source: own compilation based on TEIR data

7. ábra: A mutatók alapján felállított sorrend a Gárdonyi járás településein 2018-ban
 Figure 7. Ranking based on the evaluated indicators in the settlements of Gárdony district in 2018

Forrás: saját összeállítás TEIR adatok alapján
 Source: own compilation based on TEIR data

Az abszolút értékek tekintetében tehát 2018-ban Velence a második legjobb helyen található a települési rangsorban, mely arra utal, hogy – bár kisebb mértékű változáson esett keresztül, ám – összességében fenntarthatóbb a legtöbb járási településnél. Gárdony ellenben nagyobb pozitív változtatásokra volt képest, mint Velence, de a 2018-as adatok szerint egy helyet ront ebben a megközelítésben a rangsorban a középső kategóriába sorolható fenntarthatóság alapján. Érdekes viszont, hogy Velence teljesítménye a korábbi vizsgálati eredményekkel szemben a környezeti aspektusnál meghaladja Gárdony teljesítményét. Ez az új sorrend reálisan ábrázolja a térség jelenlegi szerkezetét, hiszen a központi tóparti településektől távol eső Szabadegyháza és Zichyújfalu végeztek az utolsó két helyen a leggyengébb kategóriában, mely eredmény a valós gazdasági, társadalmi hátrányát mutatja a periférikus településeknek.

KÖVETKEZTETÉSEK

A feltárt szakirodalom és a kutatások alapján megállapítható, hogy a Velencei-tó védelmének érdekében irányelvek és célkitűzések születtek, ám a megvalósítás hatékonyságában, illetve a felelősök kijelölésében, fejlesztésekben hiány mutatkozik. A lokális ellentétek és a természeti környezet állandóságába vetett hit a tó állapotának drasztikus romlását eredményezte annak ellenére, hogy a vizsgált, a Velencei-tó turizmusának fő haszonélvezői, Velence és Gárdony települések által tervezett és megvalósított projektek társadalmi és gazdasági fejlődést eredményeztek.

A tó körüli településeket, valamint a Gárdonyi járás további településeit a turizmus mellett agglomerációs hatások is érik. Így az egyes települések esetén fellépő fenntarthatósági különbségekhez a vizsgált kilenc mutatón kívül érdemes lenne további számszerűsíthető és nem számszerűsíthető (kvalitatív) mutatókon alapuló kutatást végezni, illetve az eredmények mögött meghúzódó lokális helyzetet mélyebben feltérképezni, hogy tiszta kép készüljön a viszonyokról és egyes erősségekről, gyengeségekről.

A jövőben a jelen megállapítások alapján érdemes a kutatást a helyi szereplők aktív bevonásával folytatni, például Velence és Gárdony városok önkormányzati képviselőjének megkérdezésével, környezetvédelmi intézkedések településfejlesztési tervbe való integrálási lehetőségeinek feltárásával. Véleményem szerint a turizmus megfelelő fejlesztései és a természeti, épített környezet megóvásának figyelembevételével hozott rendelkezések és projektek pozitív hatással lehetnek a fenntarthatóság mindhárom pillérére. A kérdés csupán az, hogy hajlandóak-e és tudnak-e hatékonyan cselekedni a lokális és központi szereplők az ország jelentős turisztikai célpontjának számító Velencei-tó megóvása érdekében, hogy számos generáció élvezhesse az általa nyújtott hasznosítási lehetőségeket – az ökoszisztéma sértetlensége mellett.

IRODALOMJEGYZÉK

- Bacsi, Z., Kovács, E., Lőke, Z., & Horváth, K. (2014). What can tourism destination management do in health tourism destinations? An empirical analysis. *Journal of Economy and Society*, 6(4), 48–67.
- Bhuiyan, M. H., Siwar, C., & Ismail, S. M. (2016). Sustainability Measurement for Ecotourism Destination in Malaysia: A Study on Lake Kenyir, Terengganu. *Soc Indic Res*. 128, 1029–1045. <https://doi.org/10.1007/s11205-015-1068-5>
- Boromisza, Z. (2012). *Tópartok tájépitészeti szempontú vizsgálati elvei és módszerei a Velencei-tó példáján*. [Doktori Disszertáció, Budapesti Corvinus Egyetem] core.ac.uk/download/pdf/153149389.pdf
- Chen, X., Chen, Y., Shimizu, T., Niu, J., Nakagami, K., Qiang, X., Jia, B., Nakajimah, J., Han, J., & Li, J. (2017). Water resources management in the urban agglomeration of the Lake Biwa region, Japan: An ecosystem services-based sustainability assessment. *Science of The Total Environment*, 586, 174–187, <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2017.01.197>
- Csete, M. (2006). A fenntarthatóság helyi megvalósítása, *Gazdálkodás*, 50(16), 62–69.
- Csete, M. (2007). Klímaváltozás és a települések fenntarthatósága, *KLÍMA 21 FÜZETEK*, 1(51), 71–88.
- Darányi, V., & Gálosi-Kovács, B. (2011). A környezettudatos település fejlesztés, mint az élhetőbb települési környezet megteremtésének eszköze. *Modern Geográfia*, 6(3), 44–72.
- ESPON. (2021a). *LAKES - territorial analysis of spatial progress and integrated development opportunities of large lakes in Europe*. <https://www.espon.eu/lakes>
- ESPON. (2021b). *Targeted analysis: Lake Balaton*. https://www.espon.eu/sites/default/files/attachments/03_LAKES_Interim_Annex2.1_Regional_report_Balaton.pdf
- Faragó, Z. (2021). Gondolatok a velencei-tavi halpusztulásról, *Velencei Híradó*, 2021(9), 22-23.
- Gárdony Város Önkormányzata (2016). *Gárdony Város Integrált Településfejlesztési Stratégiája*, https://www.gardony.hu/_user/browser/File/2015szeptember/2_G%C3%81RDONY%20v%C3%A1ros%20Integr%C3%A1lt%20Telep%C3%BC1%C3%A9sfejleszt%C3%A9si%20Strat%C3%A9gi%C3%A1ja.pdf
- Gerhard, Á. (2021). A velencei turizmus lehetőségei 2021-ben. *Velencei Híradó*, 29(1), 8–11.
- KlímaBarát Települések Szövetsége: <http://www.klimabarát.hu/>, 2022.01.30.
- Köbli, Á. (2021). A helyi lakosok életminőségének vizsgálata a magyar fürdővárosokban. *Modern Geográfia*, 16(1), 37–58.
- Közép-dunántúli Vízügyi Igazgatóság. (2020). *Jelentős vízgazdálkodási kérdések, Velencei-tó vízgyűjtő-gazdálkodási tervezési alegység vitaanyag*. Székesfehérvár. https://vizeink.hu/wp-content/uploads/2020/04/14_Velencei_to_JVK_2020_04_22.pdf
- KSH. (2019). *A fenntartható fejlődés indikátorai, 2018*, Központi Statisztikai Hivatal. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/fenntartfejl/fenntartfejl18.pdf>
- Kupi, L. (2004). *Város volt, város lett* (Velence története). Velence Önkormányzata.

- Kutics, K. (2013). Sekély vizű tavak jellegzetességei és problémái, *Acta Scientiarum Socialium*, 39, 11–34.
- Lőrincz, K., Banász, Zs., & Csapó, J. (2020). Customer Involvement in Sustainable Tourism Planning at Lake Balaton, Hungary–Analysis of the Consumer Preferences of the Active Cycling Tourists, *Sustainability*, 12(12), 1–18. <https://doi.org/10.3390/su12125174>
- Lőrincz, K., Raffay, Á., & Hajmásy, G. (2020). *A turisztikai desztinációmenedzsment rendszer gazdasági fenntarthatósága Magyarországon*. Pannon Egyetem. <https://www.researchgate.net/publication/341002806>
- Magyar Turisztikai Ügynökség. (2021). *TURIZMUS 2.0 - NUTS2030*. https://mtu.gov.hu/documents/prod/NTS2030_Turizmus2.0-Strategia.pdf
- Magyarország Kormánya. (2003). *A Velencei-tó-Vértés Kiemelt Üdülőkörzet Területfejlesztési Konceptiójáról* (Kormány határozat 117/2003. (XI.28)). <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A03H1117.KOR&txtreferer=A>
- Magyarország Kormánya. (2013). *Nemzeti Fejlesztés 2030, Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió*, (Kormányhatározat 1254/2012. (VII. 19.) alapján), https://njt.hu/document/24/243920144130000001_1.PDF
- Mavrommati, G., Baustian, M.M. & Dreelin, E.A. (2014). Coupling Socioeconomic and Lake Systems for Sustainability: A Conceptual Analysis Using Lake St. Clair Region as a Case Study. *AMBIO* 43, 275–287. <https://doi.org/10.1007/s13280-013-0432-4>
- NFFT (2019). *Cselekvési Terv Javaslat a természeti örökségünk védelméről és a természeti erőforrások fenntartható használatáról*. https://www.parlament.hu/documents/1238941/1240162/nfft_allasfoglalas_termeszet_vegleges_20190530_HONLAPRA.pdf/741aaa4b-16b1-ac81-fc8b-a0cf1ea442fa
- Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs adatbázisai, www.teir.hu, 2021.12.14.
- Pomucz, A. B., & Csete, M. (2015). Sustainability Assessment of Hungarian Lakeside Tourism Development, *Periodica Polytechnica Social and Management Sciences*, 23(2), 121–132. <https://doi.org/10.3311/PPso.7506>
- Pro Régió Nonprofit Közhasznú Kft. (2012). *Velencei-tó, mint regionálisan kiemelt térség cselekvési stratégiája (előkészítő tanulmány)*. Budapest: Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap. http://www.terport.hu/webfm_send/4051
- Regdánzki, T., & Siklós, G. (2021). *A Velencei-tó oxigénháztartásának problémái és a halpusztulás*. Országos Vízügyi Főigazgatóság. <http://www.ovf.hu/hu/korabbi-esemenyek/a-velencei-to-oxigen-haztartasanak-problemai-es-a-halpusztulas>
- Remenyik, B., Tóth, G., & Molnár, C. (2012). *A tóturizmus helyzete és fejlesztési lehetőségei Magyarországon*. Miskolci Egyetem. <https://docplayer.hu/1252413-A-toturizmus-helyzete-es-fejlesztési-lehetosegei-magyarorszagon-dr-remenyik-bulcsu-dr-toth-geza-dr-molnar-csilla-1.html>
- Shamim, A. S. (2012). Tourism and Lake Sustainability: A Case Study of Dal Lake International, *Journal of Environmental Sciences*, 1(4), 230–234.

- Szalai, Á., & Fabula, Sz. (2021). Az okos vidékfejlesztés lehetőségei és korlátai Magyarországon, *Modern Geográfia*, 16(1), 59–79. <https://doi.org/10.15170/MG.2021.16.01.04>
- Szlávik, J., & Csete, M. (2004). A fenntarthatóság érvényre juttatása és mérhetősége települési-kisregionális szinten. *Gazdálkodás*, 48(4), 10–27.
- UNWTO. (2021). *Tourism in the 2030 Agenda*. <https://www.unwto.org/tourism-in-2030-agenda>
- Valkó, L. (2003). *Fenntartható/környezetbarát fogyasztás, tanári kézikönyv*. NSZI.
- Velence Város Önkormányzata. (2016). *Velence város integrált településfejlesztési stratégiája*, http://www.velence.hu/images/objects/Velence_V%C3%A1ros_Integr%C3%A1lt_Telep%C3%BCI%C3%A9.pdf
- Velence Város Önkormányzata. (2021). *Közvélemény-kutatás a turizmus helyzetéről Velence településen*. Velence Város Önkormányzata. http://www.velence.hu/images/objects/velence_kerdoiv_helyiekre_20_old.pdf
- Vízügyi Elnöki Testület. (2018). *Minden csepp víz számít, vízügyi cselekvési program, Vízügyi elnöki testület zárójelentése*, https://www.keh.hu/pic/upload/files/VET_jelentes_0314.pdf
- Vollenweider, R. A., & Kerekes, J. (1982). *OECD Eutrophication of Waters: Monitoring, Assessment and Control*, Paris.
- Wirth, G. (2017). *Helyi gazdaságfejlesztési lehetőségek a Velencei-tónál* [Doktori Disszertáció, Szent István Egyetem]. <http://phd.szie.hu/?docId=15670>
- Zöldy, M., Szalmané Csete, M., Kolozsi, P. P., Bordás, P., & Török, Á. (2022). Cognitive Sustainability. *Cognitive Sustainability*, 1(1), 1–7. <https://doi.org/10.55343/cogsust.7>

Ez a mű a Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! – Ne változtasd! 4.0 nemzetközi licence-feltételeinek megfelelően felhasználható. (CC BY-NC-ND 4.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

This open access article may be used under the international license terms of Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 (CC BY-NC-ND 4.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Tóth, Attila¹ – Fodor, Gyula² – Berghauer, Sándor³

The Ethnic and Religious Structure of the Population of the Present-Day Territory of Transcarpathia in 1851

ABSTRACT

In the present study we attempted to ascertain the ethnic and religious structure of the population which in 1851 lived on the territory that is now known as Transcarpathia, based on data from the book by Elek Fényes (*The Geographic Dictionary of Hungary... / Magyarország geographiai szótára...*) published in the same year. According to the results of our research, we can state that the dominant ethnic community of the region at that time were the Rusyns (in Elek Fényes's wording Russians), who lived predominantly in the mountainous territories. An important role in the ethnic structure was also played by Hungarians, Germans, Slovaks and Vlachs (Romanians). As to the religious composition, the most important denomination was that of Greek Catholics/Eastern Orthodox Christians, who formed an absolute majority in the region, their settlement area showing a close relationship with the location of the Rusyns.

Keywords: Ethnic and religious structure, Greek Catholics/Eastern Orthodox Christians, Hungarians, Rusyns, Transcarpathia

---

¹ Lecturer, Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Department of Geography and Tourism, 6 Kossuth Square, 90202, Berehove, Transcarpathia, Ukraine, toth.attila@kmf.org.ua, ORCID ID: 0000-0001-8620-2567

² Associate professor, Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Department of Geography and Tourism, 6 Kossuth Square, 90202, Berehove, Transcarpathia, Ukraine, fodor.gyula@kmf.org.ua, ORCID ID: 0000-0002-9971-8068

³ Associate professor, Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Department of Geography and Tourism, 6 Kossuth Square, 90202, Berehove, Transcarpathia, Ukraine, berghauer.sandor@kmf.org.ua, ORCID ID: 0000-0002-3832-2692

INTRODUCTION

Our region, Transcarpathia, is a multiethnic territory. By accepting this fact, we can assume that the religious structure of the area is also varied. Indeed, the territory of today's Transcarpathia is shared among four major and numerous small religious denominations.

Several publications have dealt with the alteration of population numbers in the present-day area of Transcarpathia, as well as with the changes of the ethnic structure in the region. Among them it is important to mention the joint and individual processes of research conducted by József Molnár and István D. Molnár (Molnár & Molnár, 2005; Molnár, 2009; Molnár, 2018), as a result of which extensive analyses were completed regarding the population geography and demographic state of the region. The primary research areas of these investigations were the peculiarities of spatial distribution of the population in general and that of separate ethnic groups in particular. At the same time, information concerning the religious structure of the region's population is much more restricted, which was an important inspiring factor for starting the present research, too. Within the latter topic we have to note the investigational achievements of academician Károly Kocsis (Kocsis, 2016), who has performed and keeps pursuing extensive research dealing with the ethnic and religious structure of the whole Carpathian Basin. Among other recent studies a special position belongs to the results of Patrik Tátrai, József Molnár, Katalin Kovály, and Ágnes Eróss based on the Summa 2017 survey (Tátrai et al., 2017), which provide valuable data about the demographic features of the Transcarpathian Hungarian community (even though these results cannot be extrapolated to the entire population of the present-day county). Furthermore, on the initial stages of the present research we had the opportunity to get acquainted with achievements of other scientific workshops (Pete, 2008; Pap & Tóth, 2008; Zagyai, 2009), which have also inspired us in our investigations.

Authentic data concerning the religious structure of the population that lives in the territory of present-day Transcarpathia are not available since 1941, as in the spirit of the Soviet authorities' atheist policy there was no demand to assess the religious affiliation of the population. Unfortunately, information with regard to the latter was not included in the forms during the only all-Ukrainian population census (2001) so far (though the ethnic / native language affiliation was inquired about). Thus, being short of appropriate and genuine contemporary data, the reconstruction of past-time conditions could provide us with certain reference points on the topic.

Accordingly, the basic aim of our research was to identify the 1851 religious structure of the settlements located in the territory of present-day Transcarpathia and, based on these data, estimate the ethnic composition of the area's population. Our biggest help in this effort was the work *The Geographic Dictionary of Hungary... (Magyarország geographiai szótára...)* by Elek Fényes published in 1851, in which numerical contemporary data are provided regarding the ethnic structure of the population in each settlement, as well as designation(s) of the major ethnic group(s) in them. This four-volume work is the result of the author's previous data-collecting campaign between 1831 and 1835, augmented with the latest data and published in the form of a gazetteer. In addition, Fényes, apart from his own achievements, included various other sources in the gazetteer, for instance, the data collected by Lajos Nagy in 1820 or the numbers of ecclesiastic schematisms from 1830 to 1839-

40. Moreover, the results of the 1850-51 official census (Benda, 1981) are also represented in the work. As in his 1851 writing Elek Fényes did not indicate which of the above mentioned sources had been utilized in the case of a given settlement, we can presume the existence of numerous correlations between these sources (Szasztkóné Sin, 1998), which may serve as a base for another segment of scientific research. Nevertheless, we considered it important to summarize the data from this source for the whole present-day territory of Transcarpathia, as it in itself can significantly extend our knowledge about the contemporary population's geographic situation in the area. The source's data constituting population numbers were systematized by the Microsoft Excel table editor software, on settlement level. Based on the existing databases and with the help of the ArcGIS 10.1 geospatial software, thematic maps of the latter were also created.

METHODS

In the course of our research we were able to collect data about altogether 523 settlements located in the present-day territory of Transcarpathia. As in the source these spatial units were sorted alphabetically, not territorially, in the initial stage of our work we also applied the Hungarian Central Statistical Office's (Központi Statisztikai Hivatal, KSH) publication entitled "Data on the religion of Transcarpathia's settlements, 1880–1941" („Kárpátalja településeinek vallási adatai, 1880–1941"). In it, data of the censuses between 1880 and 1941 concerning the religious composition of the population of Transcarpathia's settlement network were summarized. This stage was followed by a thorough piece of literary research, as in the latter source only the currently existing settlements are represented (among them the ones unified in the twentieth century). Thus, the rest of the localities and their respective data had to be searched "manually," one by one. At this stage a remarkable amount of help was provided for us by a work of Sebestény (2020) entitled "Place-names of Transcarpathia" („Kárpátalja helységnevei"), in which the author reviewed the historical settlement structures of the present-day territory of Transcarpathia, among others the one regarding the year 1851.

In Elek Fényes's work published in 1851 the ethnic data of the settlements are restricted to revealing the dominant ethnic group or groups without specifying their numbers. However, as we are in possession of numeric religious composition data of each locality and aware of their major ethnic group(s), we attempted to more precisely determine the contemporary ethnic structure of the investigated settlements. Creating this estimation, we followed these main guidelines:

- the data of Judaists were also separated in terms of nationality;
- members of the Rusyn (consistently called Russians by Elek Fényes) and the Romanian (Vlach) ethnic groups were typically considered Greek Catholics/Eastern Orthodox Christians, while there were Greek Catholics/Eastern Orthodox Christians among Hungarians, too;
- of the investigated ethnic groups Calvinism is characteristic exclusively of Hungarians, thus, the entire number of Calvinists (or Reformed people) was classified as Hungarian ethnicity;
- regarding data separation the biggest problems arose in connection with the Roman Catholic denomination:

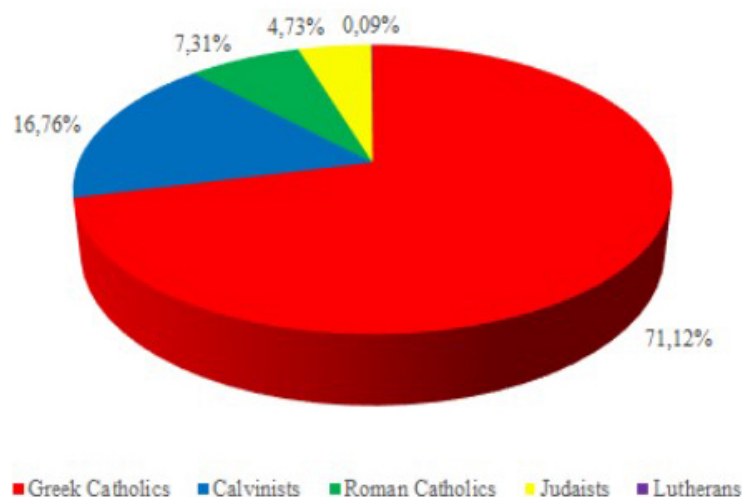
- in the settlements with a German majority Roman Catholics were rated as Germans;
- in the settlements with a Slovak majority we classified them as Slovaks;
- in the settlements with a Hungarian majority they were attributed as Hungarians;
- in cases when in a single settlement two dominant ethnic groups were mentioned in the source, the above principles couldn't help in the denominational division of the population; in such cases we divided the population number according to the order of designation in the 2:1 ratio (for example, Elek Fényes defined Nyzhnia Apsha as a Roman–Rusyn settlement inhabited predominantly by Greek Catholic/Eastern Orthodox believers, thus, we rated the village as being populated in 2/3 part by Romanians).

RESULTS

General indicators of the ethnic and religious composition of the population

According to the data from 1851 the population of the present-day territory of Transcarpathia came up to 237 337 people. As to the religious composition, Greek Catholics/Eastern Orthodox Christians were in absolute majority in the region; their ratio exceeded 71 per cent of the total population (Figure 1). Among the other three denominations the most outstanding were Calvinists (about 16.8 per cent), whose share was higher than that of Roman Catholics (7.3 per cent) and Judaists (4.7 per cent) put together.

Figure 1. Distribution of the population in the present-day territory of Transcarpathia by religions in 1851

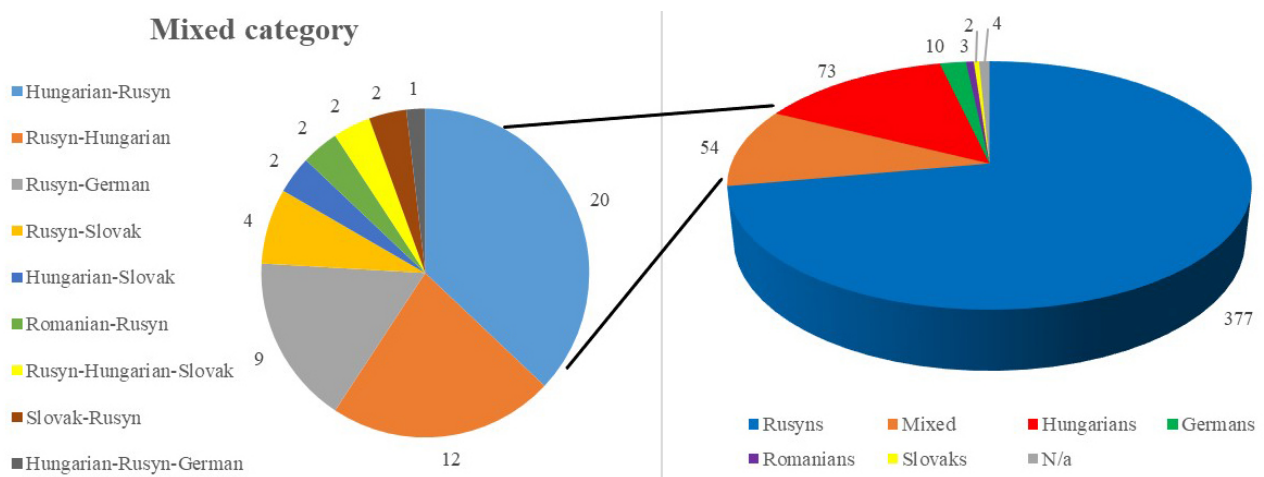
Source: based on Fényes, E., 1851; own edition.

The aggregated data on the designations of dominant ethnic group(s) by settlements are shown in Figure 2. Likewise, as in the case of religious distribution, we can also observe a dominant group in terms of nationalities – the Rusyns. They made up the majority of the population in 377 settlements altogether, which consist 72 per cent of the total number of localities. Meanwhile, a remarkable geographic correlation is detectable between the settlements with a Rusyn majority and the followers of the

Greek Catholic/Eastern Orthodox religion. What is more, if taking into account the so-called mixed localities, partly inhabited by Rusyns, their number increases to 429, representing 82 per cent of the region's settlement network. According to the data on ethnic composition, second place was taken up by localities with a Hungarian majority (73 altogether), aggregating 14 per cent of all settlements of Transcarpathia. The joint number of localities with other ethnic groups' (Germans, Romanians, Slovaks) majority was evanescent (only 15).

Of particular interest is the so-called mixed category, in which we classified settlements where Elek Fényes specified more than one dominant ethnic group. Altogether 54 localities fell in this category, taking up nearly 10 per cent of the total examined settlement network. A substantial part of these mixed localities was made up by settlements with Rusyn and Hungarian dominance, their integrated number coming up to 32 (regardless of the designation order).

Figure 2. Major ethnic groups of the settlements in the present-day territory of Transcarpathia in 1851

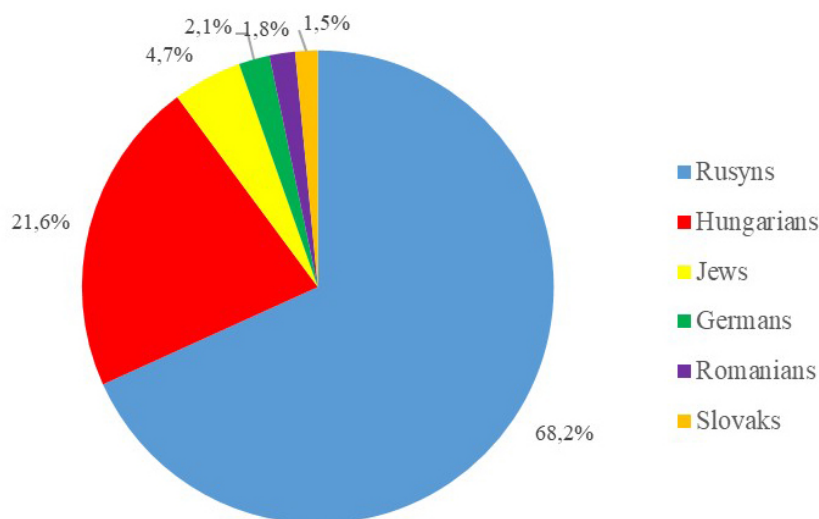

Source: based on Fényes, E., 1851; own edition.

Based on the previously described method, the estimated ethnic composition of the population that lived in the territory of present-day Transcarpathia is depicted in Figure 3. According to it, the examined settlements had altogether 184 862 inhabitants of Rusyn nationality, which corresponds to 68.2 per cent of the total population (i.e., the strong geographic correlation between the Rusyn-majority settlements and the spread of the Greek Catholic/Eastern Orthodox religion reveals itself again). It is presumable that the biggest concentration of the Rusyn population was characteristic of the city of Ungvár (present-day Uzhhorod). The estimated number of the Hungarian population came up to 58 504 (21.6 per cent), creating its biggest community in the town of Beregszász (Berehove). The number of Jews in the present-day territory of Transcarpathia reached about 12 860 in 1851 (4.7 per cent). The number of German inhabitants, at the same time, was as high as 5742 (2.1 per cent), a significant part of which concentrated in Munkács (Mukachevo) and the neighboring villages, as well as in Kőrösmező (Yasinia) and Nagybocksó (Velykyi Bychkiv). The number of Romanians equaled to 4753 (1.8 per cent – in and around Alsóapsa [Nyzhnia Apsha], Felsőapsa [Verkhnie Vodiane] and Közéapsa [Serednie Vodiane]), while that of the Slovaks came up to 4183 (1.5 per cent – the former Ung county).

Figure 3. Estimated ethnic composition of the present-day territory of Transcarpathia in 1851

Source: based on Fényes, E., 1851; own edition.

Spatial characteristics of the population's religious and ethnic composition

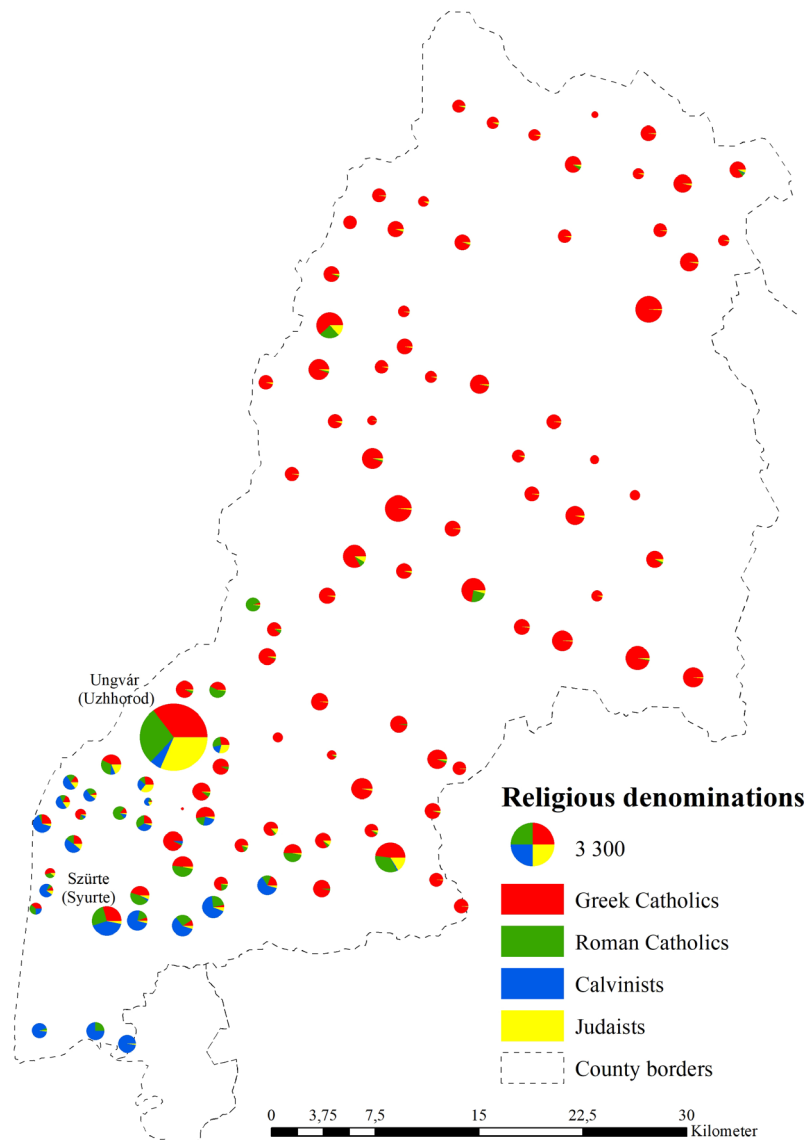
For the sake of a more thorough analysis of the religious and ethnic structure of the region's population, we examined Transcarpathia in a division based on its four former counties.

Ung county

The aggregated population number of the settlements now belonging to Transcarpathia in one-time Ung county made up 60 089 in 1851. According to contemporary administration, we could detect altogether 110 localities within the area (Figure 4), a significant part of which concentrated around the central unit of the settlement network, Ungvár (with 8015 inhabitants at that time), mainly south of the county center (to the north of Ungvár this network considerably rarefied). Examining the distribution of the most important religious denominations we can claim that in 1851 the absolute majority in Ung county belonged to the Greek Catholics/Eastern Orthodox Christians, who had a proportion of 65 per cent of the total population (39 325 believers). They were followed by the Roman Catholics constituting 14 per cent (8418 members) of inhabitants in the examined territory. It is important to note that the latter indicator's value is well above the all-Transcarpathian average, as the Ung part concentrated 2/5 of all the Roman Catholics living in the region. The share of the Calvinists in Transcarpathia reached as high as 11 per cent (6637 believers), while that of the Judaists equaled to 8.5 per cent (5133 members), which is also above the all-region average (nearly 40 per cent of the Transcarpathian Jews were centered in Ung, of which almost 20 per cent concentrated in the city of Ungvár).

The central role of Ungvár was even more underlined by the fact that it gave place to the largest Greek Catholic/Eastern Orthodox Christian (2800), Jewish (2500), and Roman Catholic (2214) communities regarding not just Ung county but the entirety of Transcarpathia. The most populous Calvinist fellowship in the county was formed in the village of Szürte (Syrurte, 628 members).

Figure 4. Religious structure of the settlements in the present-day territory of Transcarpathia that belonged to one-time Ung county (1851)

Source: based on Fényes, E., 1851; own edition.

Concerning the estimated distribution of particular ethnic groups it became clear that 64.6 per cent (38 816 people) of the examined population belonged to the Rusyns, 18.2 per cent (10 928) were Hungarians, 8.5 per cent Jews,⁴ and 6.7 per cent (3941) Slovaks. The central role of Ungvár from the ethnic point of view is obvious, too, as the regional center concentrated the largest Rusyn (2800) and Jewish communities in Transcarpathia, as well as the most populous Hungarian one (1547) in Ung county and the most populous Slovak fellowship (1107) in the whole region.

⁴ As in the process of estimation the Jews were separated from both the ethnic and the religious aspect, to avoid recurrences their numeric data will not be designated again at their further mentions in the text

Bereg county

From the territory of one-time Bereg county we could map 241 localities that met the criteria of our research, making up nearly half of the examined settlement network (Figure 5). In 1851 the aggregated population of these localities equaled to 92 179, i.e., this former county of Hungary concentrated 1/3 of the total population of the whole investigation area.

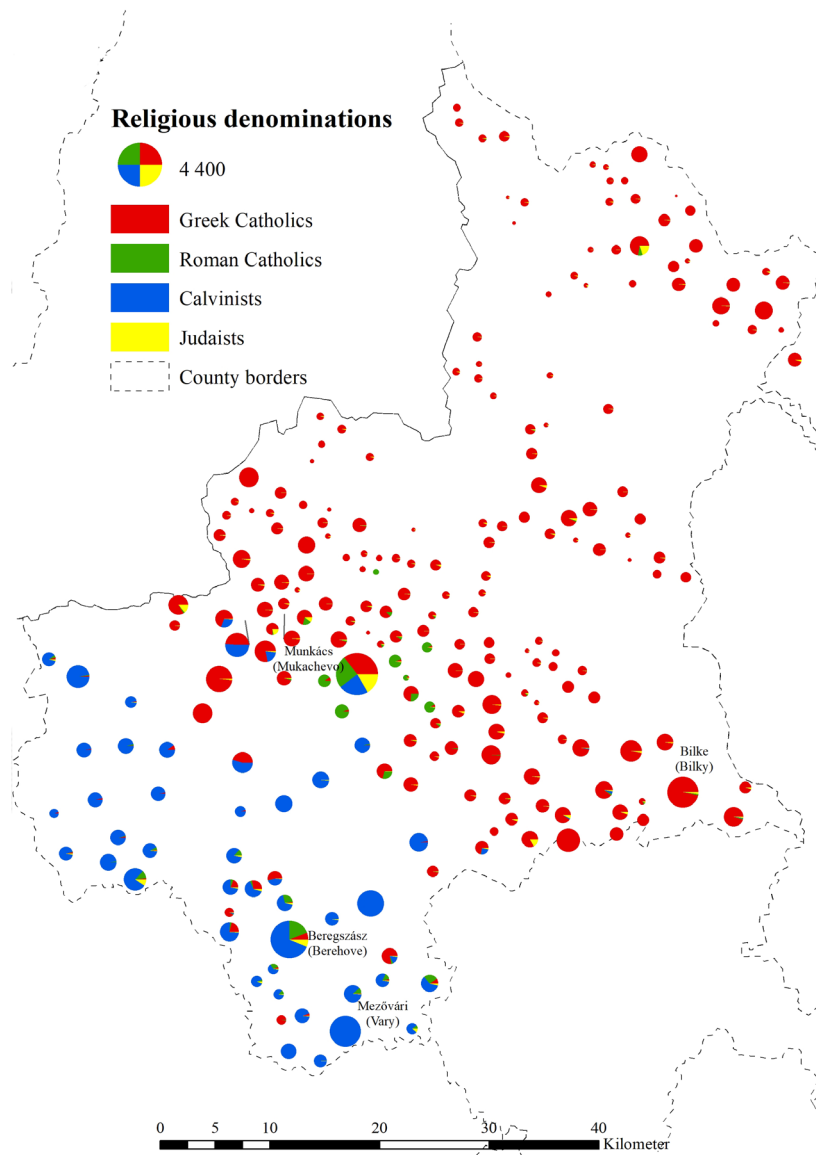
On the top of Bereg county's settlement network were the cities of Munkács (4000) and Beregszász (3184). Regarding the spatial structure of the localities, we have to note that territories with the largest settlement density were located in the broader neighborhood of Munkács: the number of localities was significant both in the northeast and in the southwest direction from the city. To the south of this area, the density of settlements reduced considerably, while moving northward it became sparse.

According to the aggregated denominational composition, Greek Catholics/Eastern Orthodox Christians also formed the majority in Bereg county, their share reaching as high as 63.1 per cent (or 58 193 believers). The second largest proportion of 25.9 per cent (25 673) belonged to Calvinists, meaning that this former county concentrated 56 per cent of all the Calvinists in Transcarpathia. Roman Catholics made up 5.6 per cent (5221) of the believers, while Judaists 3.2 per cent (2940). Considering the spatial location of particular denominations one can observe substantial differences, as the territory to the south of the line of Munkács is characterized by settlements with a Calvinist majority, while to the north of this line we find localities with the dominance of Greek Catholics/Eastern Orthodox Christians. At the same time, near Munkács we found a Roman Catholic population array of 6 localities (Pósaháza / present-day Pavshyno, Németkucsova / Kuchava, Felsőkerepecz / Verkhniy Koropets', Alsóschönborn / Shenborn, Zsófiafalva / Sofiia and Nyírhalom / Berezyinka), indicating the main settlement area of the ethnic Germans in the region as well.

In 1851, the most populous Greek Catholic/Eastern Orthodox religious community was located in Bilke / Bilky (2105 believers). Munkács possessed the largest Roman Catholic (980) and Judaist (651) fellowships, while the role of the most important Calvinist center was shared by Beregszász (2175) and Mezővári / Vary (2140).

Regarding the estimated ethnic structure of the population, the general features applied to this area as well: Rusyns were the major ethnic group with a share of 63 per cent (58 122 people), whose most populous community lived in the already mentioned Bilke. The Rusyns were followed by Hungarians with a proportion and number of the latter high above the regional average (30.2 per cent, 27 879 people). The ratio of Jews (2940) and Germans (2918) within the total population is nearly equal (3.2 per cent each). It is important to note that in 1851 one-time Bereg county concentrated more than half of both the Hungarians and Germans who lived in the present-day territory of Transcarpathia. Beregszász was the settlement with the largest Hungarian community (2782 people), while the most populous Jewish and German (980) ethnic groups were found in Munkács.

Figure 5. Religious structure of the settlements in the present-day territory of Transcarpathia that belonged to one-time Bereg county (1851)

Source: based on Fényes, E., 1851; own edition.

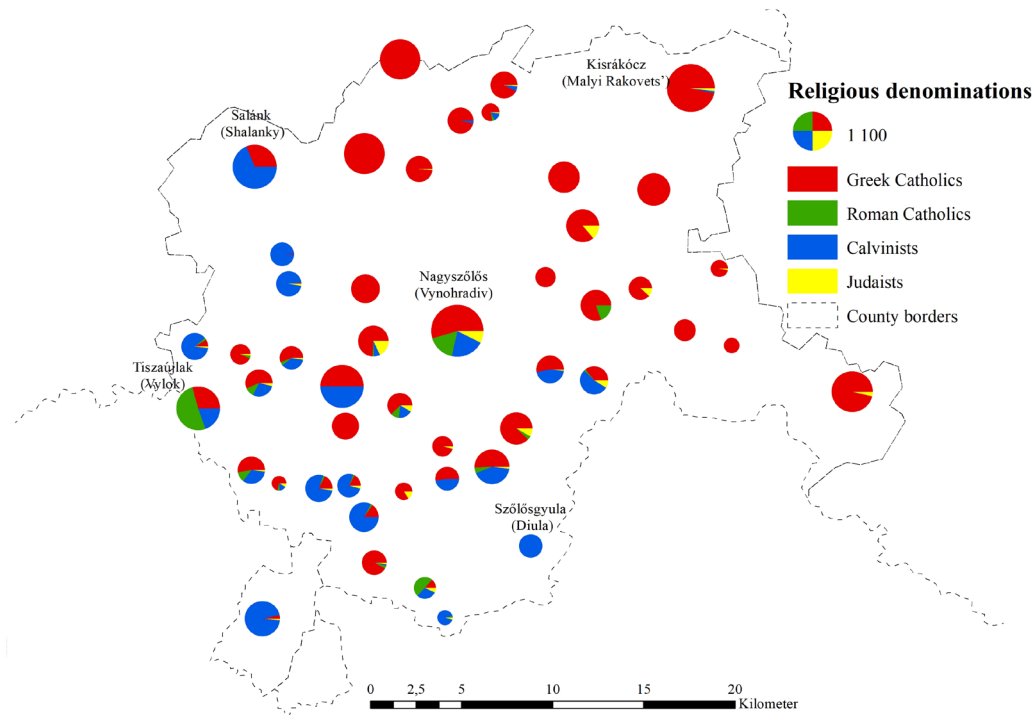
Ugocsa county

From the territory of former Ugocsa county altogether 50 settlements met the criteria of our research (Figure 6), with a total population of 31 803 in 1851. Consequently, Ugocsa possessed the lowest locality and population numbers among all the examined historical spatial units of Transcarpathia. The most populous settlement in the area was Nagyszőlős / Vynohradiv (with 2018 inhabitants), belonging to the group of the so-called country towns.

In the case of the religious structure the proportions we discovered were quite similar to those of Bereg county. The dominant religion here was Greek Catholic/Eastern Orthodox (65.4 per cent, 20 819 believers) as well, while Calvinists' share came up to 26.6 per cent (6637). The ratios of the Roman Catholic (5.8 per cent, 1859 members) and Judaist (3.0 per cent, 972 members) denominations are close to the regional average.

Concerning the spatial features we need to note a hypothetical fault-line one can draw between the settlements of Salánk (Shalanky) and Szőlősgyula (Diula). Northeast of it we usually met localities with a Greek Catholic/Eastern Orthodox majority and with population numbers above the average, while southwest of this line small villages with a predominantly Calvinist majority fell into rank.

Figure 6. Religious structure of the settlements in the present-day territory of Transcarpathia that belonged to one-time Ugocsa county (1851)

Source: based on Fényes, E., 1851; own edition.

In 1851, the most populous Greek Catholic/Eastern Orthodox community in the area was found at Kistrákócz / Malyi Rakovets' (1621 believers). Tiszaújlak (Vylok) gave place to the largest Roman Catholic parish (725 members), whereas the highest number of Calvinists lived in Salánk (987 believers), and the most Judaists concentrated in Nagyszőlős (150).

As to the estimated ethnic structure of one-time Ugocsa county we can state that it significantly differs from that of the previously analyzed spatial units. Though the majority here was also formed by Rusyns (55.3 per cent, 17 597 people), their share proved to be 13 per cent below the all-Transcarpathian average. Not surprisingly, the settlement with the largest Rusyn community was Kistrákócz (1621). The proportion of Hungarians equaled to 40.3 per cent (12 824) within the total population, which is nearly twice the regional average. The most populous Hungarian community lived in Salánk (1451) in 1851. The ratio of the Jews coincided with the data of the previously reported religious composition.

Máramaros county

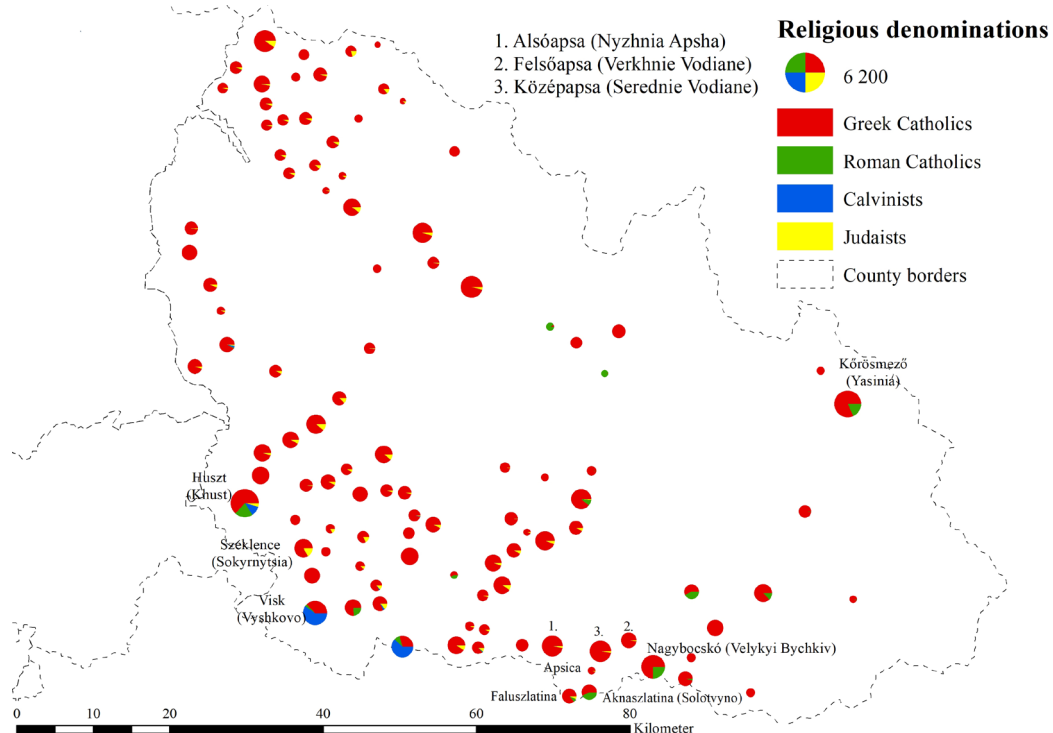
From the territory of former Máramaros county that now belongs to Transcarpathia we examined 117 settlements (Figure 7). Their joint population number is 86 850, that is, the average population

of the localities proved to be the highest here (742 people per settlement). The largest locality in 1851 was Huszt (Khuszt), with 3101 inhabitants. Most of the villages are located at the lower course of the Tisza (Tysa) River and its tributaries (Tarac / Teresva, Talabor / Tereblia, and Nagyág / Rika), though one can observe a settlement aggregation on the Verkhovyna (mountainous part of the area) as well. Localities belonging to the latter can be characterized by much lower population numbers.

Compared to the previously discussed spatial units, the religious structure of one-time Máramaros county was much more homogeneous, as the share of Greek Catholics/Eastern Orthodox Christians in the area exceeded 87 per cent (75 641 believers). In other words, 40 per cent of present-day Transcarpathia's Greek Catholic/Eastern Orthodox population lived in Máramaros. Thereof, ratios of Roman Catholics (5.1 per cent, 4406 believers), Judaists (4.3 per cent, 3799 members), and Calvinists (3.4 per cent, 2981 believers) were much lower than in the cases of all the other former counties.

In 1851 the most populous Greek Catholic/Eastern Orthodox community was found in Kőrösmező (with 2264 believers), while the largest Calvinist congregation functioned in Visk / Vyshkovo (1374 members). In the case of Roman Catholics indices of Huszt stood out (640 believers), as, regarding the number of Judaist inhabitants, Szeklence / Sokyrnytsia (230 members) possessed the number one spot.

Figure 7. Religious structure of the settlements in the present-day territory of Transcarpathia that belonged to one-time Máramaros county (1851)

Source: based on Fényes, E., 1851; own edition.

In fact, the 1851 ethnic structure of Máramaros county's population can be viewed as full of controversies: paradoxically enough, it was homogenous and heterogeneous at the same time. Although Rusyns' proportion of more than 81 per cent (70 083 people) is somewhat lower than that of Greek Catholics/Eastern Orthodox Christians, it is still well above the average. However, the presence of

the biggest number of “other” nationalities was also detected in Máramaros. For instance, the second largest ethnic group was made up by Romanians (5.5 per cent, 4753 people), who lived in six localities (Alsóapsa, Közéapsa, Felsőapsa, Aknaszlatina / Solotvyno, Faluszlatina, Apsica) altogether. The third place was possessed by Hungarians (5.3 per cent, 4563 people), one-third of whom concentrated in Visk (1446). The share of Germans was as high as 3.3 per cent (2824 people), more than half of which dwelt in Nagybocksó (1627).

CONCLUSIONS

In this study we made an attempt to identify the contemporary ethnic and religious structure of the population of settlements in the present-day territory of Transcarpathia, based on available data from the book by Elek Fényes, *The Geographic Dictionary of Hungary...*, published in 1851.

Considering the results of our research we can state that in those times the dominant ethnic group of the region was that of Rusyns, who lived mainly in the highland areas. Apart from them, important roles in the ethnic composition belonged to Hungarians, Germans, Slovaks, Romanians, and Jews, too.

Regarding the religious structure, the leading denomination were Greek Catholics/Eastern Orthodox Christians, who formed an absolute majority in the region, their settlement area showing a close relation with the location of the Rusyn ethnic group. In the cases of the other examined denominations we found out that, for instance, the decisive majority of Calvinists concentrated on the lowland overlapping the settlement area of Hungarians. The main part of Roman Catholics, in turn, inhabited former Ung county, while a noteworthy proportion of Judaists lived in the bigger cities of the region. Consequently, further research could prove quite beneficial in an attempt to address the following questions:

1. Investigation and utilization of the geographic and demographic dataset from the book by András Vályi *Description of the Hungarian Country (Magyar országnak leírása)*, published in 1796.
2. Improvement and optimization of the estimation method used in the present study.
3. Comparison of the results with the available ecclesiastic (congregational) sources (Fodor et al., 2018).

REFERENCES

- Benda, Gy. (1981). Fényes Elek forrásai. *Agrártörténeti Szemle*, 23(3–4), 365–380.
- Fényes, E. (1851). *Magyarország geographiai szótára, mellyben minden város, falu és puszta, betűrendben körülményesen leíratik*. Nyomatott Kozma Vazulnál Pesten.
- Fodor, Gy., Berghauer, S., & Tóth, A. (2018). Kárpátalja vallási szerkezete 1915-ben a görögkatolikus egyházmegyei sematizmus alapján. In Péntes, J. (szerk.), *Falu – város – periféria: határon innen és túl. Süli-Zakar István professzor emlékére* (pp. 80–89). DIDAKT Kft.

- Kepecs, J. (szerk.) (2000). *Kárpátalja településeinek vallási adatai (1880–1941)*. Központi Statisztikai Hivatal.
- Kocsis, K. (2016). A Kárpát-medence történeti vallásföldrajza (10–21. század). In Gál, A., Frisnyák, S., & Kókai, S. (szerk.), *A Kárpát-medence történeti vallásföldrajza. Tanulmánygyűjtemény, első kötet* (pp. 9–90). Nyíregyházi Egyetem Turizmus és Földrajztudományi Intézete és a szerencsi Bocskai István Katolikus Gimnázium.
- Molnár, D. I. (2018). Perifériáról perifériára: Kárpátalja népessége 1869-től napjainkig. Kalligram, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 182 p.
- Molnár, J. (2009). Vallási megoszlás. In Baranyi B. (szerk.), *Kárpátalja* (pp. 207–209). MTA Regionális Kutatások Központja, Dialóg Campus Kiadó, Pécs–Budapest.
- Molnár, J., & Molnár, D. I. (2005). Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében. PoliPrint Kiadó.
- Pap, N., & Tóth, J. (2008). The role of religious and ethnic minorities in disintegration of the state structure of Western Balkans. *Modern Geográfia*, 3(1), 38–46.
- Pete, J. (2008). A középkori Magyarország változó vallási térszerkezete. *Modern Geográfia*, 3(2), 101–135.
- Sebestény, Zs. (2020). *Kárpátalja helységnevei*. Pro Print Kft.
- Szaszkóné Sin, A. (1988). Adalékok Fényes Elek pályájához. *Statisztikai Szemle*, 76(3), 253–265.
- Tátrai, P., Molnár, J., Kovály, K., & Eröss, Á. (2018). A kárpátaljai magyarok lélekszáma és a népesedésüket befolyásoló tényezők a SUMMA 2017 felmérés alapján. *Kisebbségi Szemle*, 3(3), 7–34.
- Vályi, A. (1796). *Magyar országnak leírása*. A királyi universitásnak betűivel, Budán
- Zagyi, N. (2009). A judaizmus múltja és jelene Indiában. *Modern Geográfia*, 4(4), 54–102.

Ez a mű a Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! – Ne változtasd! 4.0 nemzetközi licencc-feltételeinek megfelelően felhasználható. (CC BY-NC-ND 4.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

This open access article may be used under the international license terms of Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 (CC BY-NC-ND 4.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Németh, Viktória ¹

The Arctic from a Hungarian Perspective

ABSTRACT

The history of Arctic exploration and the natural and social geographical characteristics of the region have been in the focus of Hungarian geographical research for 250 years. These studies are not exclusively geographical, but related to scientific fields (science, ethnography, and geopolitics), and include travel history. At the same time, no uniform work or knowledge base was created that would summarize domestic research in the Arctic region. The present study tries to fill this gap and summarize the role of Hungarian scientists in the research history of Arctic geography and related sciences and covers a geopolitical perspective. During the study, I applied a multidisciplinary approach, using domestic scientific works published in the fields of history, travel history, geography, ethnography, linguistics, as well as international relations, geopolitics, and international law. I concluded that the Arctic region has belonged to the field of interest of Hungarian scientists for centuries. I identified five major periods, during which different aspects and scientific fields played a central role (e.g., natural science, ethnography, geopolitics).

Keywords: Arctic, Hungary, geographic discovery, geopolitics, history of discovery

---

¹ Senior researcher, Oeconomus Economic Research Foundation, 1121 Budapest, Budakeszi út 36.
nemetviki@gmail.com

INTRODUCTION

Among the Hungarians who once showed remarkable achievements in the Arctic region, the names of many have either been forgotten or are entirely unknown to the public, even though many scientists, researchers and travellers who represent a bridge between Hungary and the Arctic regions have visited the region. Recalling their memory and nurturing their intellectual legacy has gained new importance today.

The relevance of the paper is that as a result of climate change, the Arctic has become a geopolitical hot spot. It is not the first time that the Arctic region has aroused the interest of the international public, and it is not the first time that Hungarian foreign policy and science have dealt with the region. The environmental and international political changes taking place in the Arctic are processes affecting us on a global level. The literature published in Hungary is extremely diverse and has a long history, both in the fields of natural sciences, descriptive geography, and social sciences. In recent decades, the geopolitical, international political, security policy and international legal literature has also expanded, due to the rapid and significant changes of the region. Examining international political events in the Arctic, from the Hungarian perspective, we find several connections that are relevant for Hungarian foreign policy.

The aim of the study was to summarize Arctic research related to domestic geography and travel history, and to identify major periods. Furthermore, I also took into account the development of the region from a geopolitical perspective. In the past, no unified work or knowledge base was created that would summarize domestic research in the Arctic. The present study tries to fill this gap and to summarize the role that Arctic Hungary played in the research history of geography and its related sciences: what major periods can be observed, and what characteristics have arisen from them.

The Arctic is a geopolitical and geographical space at the same time (Figure 1). Great powers and states with significant economic and political weight are present in the region, such as the United States, Russia, and certain member states of the European Union (Denmark, Finland, and Sweden), alongside with Iceland, and Canada. The countries of the region cooperate, the most important forum of which is the Arctic Council, but the possibility of conflict is also present between them, primarily as a result of territorial disputes. At the same time, the region attracted the interest of several great powers centuries ago. From the age of geographical discoveries, the sea route from Europe to Asia was searched. Then, in the second half of the 19th century, a competition began between the researchers of different nations to map the last white spots on Earth. Most of the explorers belonged to nations that wanted to justify their regional or great power status, or Norway's independent statehood for some reason during the 19th century. Many of the nations competing for the exploration of the region still show a significant interest in the region and, in addition to the states directly affected by the area (the United States, Denmark, Norway, Sweden and Russia), participate as observers in the operation of the Arctic Council: the Netherlands, Great Britain, Germany and Italy.

Figure 1. The Arctic region and territorial claims

Source: IBRU, Durham University; Ministry of Foreign Affairs of Denmark, The Economist (<https://www.economist.com/international/2014/12/17/frozen-conflict>)

In recent decades, as a result of climate change, the Arctic has become a geopolitical hot spot. The change in climate brought many other transitions, including the discovery of the region's resource reserves and their appreciation. In this way, the Arctic could become a geopolitical space in addition to a geographical area, thus local events and discoveries can also be interpreted in a geopolitical context.

The background of the research is that despite the distance, the arctic areas can be remarkable from the point of view of Hungarian geopolitics and foreign economic relations. Climate change and related natural and social phenomena, such as migration or agricultural impacts, connect distant points of the Earth. Energy dependence can also connect remote areas, which are poor in fossil energy, to the Arctic. Hungary's system of alliances is also linked to the high north in several ways, and the area is also extremely important for its political, economic, and military allies. (Some member states of NATO and the EU are Arctic countries). In addition, Hungary engaged in the scientific discovery of the Arctic in the second half of the 19th century, ahead of many other European states. Meanwhile, the history of Hungarian geographic discoveries and travellers forms a separate research field, as it was presented also in a thematic issue of *Modern Geográfia*, with a comprehensive overview of the 18th–19th-century Hungarian or Hungary-related travellers in South Asia and India (Bangha, 2022; Tésits & Wilhelm, 2022; Zagyai, 2022), and living effects of images of India, conveyed by Hungarian travellers (Wilhelm, 2022).

In the future, monitoring further Arctic events and participating in international scientific cooperation can be important for the Hungarian foreign policy for political, economic, security, scientific, and historical reasons. The area has become a focus of international policy-making, and participation

in local international scientific cooperation could also give prestige to countries who had less political power in previous centuries.

METHODS

The methodology of this paper is primarily based on literature studies and processing. I also carried out a content analysis of the *Hungarian Geographical Review (Földrajzi Közlemények)*, the journal of the 150-year-old Hungarian Geographical Society, and some accessible contemporary papers and books. An additional source was the analysis of publications on the processes of the Arctic in the last decade, based on the research of historical aspects. In addition, I used the results of my previous analysis (part of my dissertation), in which I periodised the eras of international discoveries in the Arctic. This chronology provided the basis for the results of my present research on domestic travellers and explorers.

International and domestic literature on the discovery of the Arctic is extremely extensive in scientific publications, study volumes, and monographs. Examining the history of exploration of the Arctic, I identified several defining processes, which I describe below.

The history of exploration of the Arctic region and the geopolitical processes of the region have been included in Hungarian geographical research for the past two hundred and fifty years. The expedition of Miksa Hell and János Sajnosics in 1768–69 directed the attention of the Hungarian scientific community to the Arctic region. After that, the region gradually became important to Hungarian scientists due to several aspects (ethnography, history of discovery, geography, and natural science), so I had to analyse a wide range of specialist literature and travel history reports dealing with the region. The *Hungarian Geographical Review* was among my most important sources, which is similar to Zoltán Wilhelm's (2022) publication in *Modern Geográfia*, about the "Living effects of India images conveyed by Hungarian travellers". He investigated *The Hungarian Geographical Reviews* between 1880–1945, which era was also relevant for this paper.

RESULTS

Hungarian explorers in the Arctic

Hungary did not play a central role in geographical discoveries for several reasons, because of the country's geographical position and because of its turbulent history. At the same time, there were a couple of unique explorers who managed to reach the farthest corners of the world (Kubassek, 2008). The majority of Hungarian travellers visited the most remote part of the Earth for some scientific purpose and, according to the country's capabilities, primarily participated in the mapping of land areas. In addition, Hungarian scientists and the interested public have monitored the mapping of the unknown area of the Earth, including the discoveries made in the high north. Typically, they investigated regions more easily accessible from Hungary, so most Hungarian travellers and explorers

visited Asia or Africa. The special reason for the frequency of Asian expeditions was the desire to explore Hungarian prehistory and the origins of the language. During the search for language relatives in Northern Europe or Siberia, several Hungarian scientists reached the northernmost parts of the Scandinavian Peninsula or Siberia. Others came to distant lands for natural science investigations. In addition to continental expeditions, a couple of maritime journeys, such as the Austro–Hungarian polar expedition took place. In the following, I briefly describe the northern routes of domestic explorers and their main objectives and characteristics.

In domestic geographical research, the region of the Arctic became especially important from the second half of the 1800s, during which time three Austro–Hungarian research expeditions were carried out. The so-called Arctic rush, i.e., increased international interest in the Arctic, persisted even after Robert Peary’s research trip, reaching the North Pole in 1909. It was one of Jenő Cholnoky’s priority areas of research, and within the framework of the Hungarian Geographical Society, he commissioned several researchers to investigate the region, and facilitated the publication of their books and publications about the Arctic. During the Cold War era, the Arctic gained ground in domestic scientific dissemination due to cooperation with the Soviet Union. In the 2000s, but primarily in the 2010s, domestic specialized research began to examine the region due to climate change and the transformation of geopolitical conditions. Due to this broad spectrum of research, I used a multidisciplinary approach during the critical source analysis.

Periods of international discoveries

The Hungarian Arctic journeys are parallel with the international trends, which I have summarized in the following table (Table 1). The first and second periods at international level were exceptions to this, because in these periods Hungarian travellers showed restrained activity, so I did not divide the period into two in Hungarian periodization.

The six eras I have identified are: pre-1600s, 1600s to mid-1800s, mid-1800s to early 1900s, 1910-1945, and then cold war and finally the era starting from 1990. The main characteristics of each historical unit are as follows:

- Scandinavian and East Slavic peoples (Novgorodians) visited Circumpolar Europe and Siberia, as well as Greenland and Iceland. (Scandinavian peoples appeared in the land areas north of the Arctic Circle, in Greenland, Iceland and, according to some assumptions, in North America, Newfoundland. While the Novgorodians gradually conquered the Kola Peninsula and sailed in the seas north of the coast of the present-day Russian Federation. Their purpose was to extract resources, as primarily whaling, fur trade, and securing precious metal and salt reserves.
- From the 1600s to the middle of the 1800s, Europeans (British, Dutch, Scandinavians, and Russians) searched for maritime trade routes in the high north, in addition to Circumpolar Europe, Asia (Siberia) and the Americas and in between the conquest and conquest of the archipelago was also taking place.

- From the mid-1800s to 1910s, the exploration of the Arctic Ocean, the search for the Northeast and Northwest Passages, and that of the North Pole took place. In this era, the belief in the discovery of the commercial shipping route was already moderated, it was rather the desire to map the unknown territories that drove those who came to the region. Technological development played a key role in this competition and required high financial expenditures (this process can be compared to the era of the space race of the 20th century). Great powers and emerging nations at the end of the 19th century participated in the research: the United Kingdom, Sweden, Germany, the Austro-Hungarian Monarchy, Denmark, Norway, the United States of America, and Russia.
- The period between 1910 and 1945 is different from the previous one because in 1909 the American Robert Edwin Peary reached the North Pole. Therefore, in this period, the mapping of the Arctic Ocean and its tributaries took place, in which mainly the coastal states of the Arctic Ocean participated, and the competition between the United States of America and the Soviet Union, which would later extend to other areas, was already outlined.
- The Cold War extended to the region, as it is separated by the Arctic Ocean, and also connected the United States of America and the Soviet Union. In this period, military and security policy aspects came to the fore.
- After 1990, not only the end of the bipolar world order had an impact on the region, but also climate change, whose result was that several geostrategic resources have become available (natural resources: crude oil, natural gas, shipping routes, tourism), besides the states of the region, significant resources attracting the interest of extraterritorial states (including China, India, Japan, South Korea, the European Union and some European countries). In addition, environmental safety aspects have also come to the fore, both in the formation of international policy and in global public discourse.

First period: The first Hungarian explorers in the Arctic

The first period of the research in the Circumpolar region consisted of a few sporadic expeditions, which either served more scientific purposes or were not specifically created for the research of the Arctic. At the same time, the fact that Hungarian researchers reached the high north and made Nordic locations known to the Hungarian scientific public was also a significant achievement in the era.

The data on the first explorer to the north fades into the shadows of history. It can be assumed that there was a connection between the medieval Vikings and Hungarians. According to contemporary chronicles, during Leif Erikson's journey to America, a presumably Hungarian sailor named Tyrker participated. In the period, the name Tyrker mostly meant Hungarian. The uncertain position can be supported by an archaeological finding in a Norman settlement in North America because the silver money of Stephen I of Hungary was also found during excavations (Havas, 1985).

The first two travellers in the following did not visit areas beyond the Arctic Circle, but places that were among the northernmost points of the world known in their time.

Table 1. Historic overview of Arctic resources and nations interested in the region

Period	Arctic zone	Nation	Geostrategic resource
Period before the 1600s	Circumpolar Europe, Siberia, Greenland and Iceland	Scandinavian and East Slavic peoples	Natural resources: whale, fur, noble metal, salt
From the 1600s to the mid-1800s	Circumpolar Europe, Asia and America, and archipelagos and seas located between them	British, Dutch, Scandinavians, Russians	Natural resources: whale, fur, noble metal, salt; sea trade routes
From the 1860s to 1910s	The Arctic Ocean and its tributary seas, the Northeast and Northwest Passages, and the search for the North Pole	The United Kingdom, Sweden, Germany, Austria-Hungary, Denmark, Norway, the United States of America, Russia	Shipping routes, geographical exploration competition
From the 1910s to 1945	The Arctic Ocean and its tributary seas	The United States of America, the Soviet Union, and coastal states	Security policy aspects
Cold War	The Arctic Ocean and its tributary seas	The United States of America and the Soviet Union	Security policy aspects
After 1990	The Arctic Ocean and its tributary seas and continental Circumpolar Arctic	Arctic states and extraterritorial powers including: China, India, Japan, South Korea, the European Union (and some European countries)	Natural resources: crude oil, natural gas Commercial shipping routes Tourism* Environmental security aspects

Source: own edition

* Tourism has become an important economic sector in the region.

The first recorded Hungarian explorer who reached America, namely its northern region, was Stephanus Parmenius in 1583. Sir Humphrey Gilbert invited the Hungarian, who was engaged in literary activities in Oxford, England, to be the chronicler of his Newfoundland expedition. He is the first known Hungarian who visited North America. In addition, he arrived at the region belonging to the northernmost areas of the then-known New World. During the expedition, his ship disappeared, was probably shipwrecked. At the same time, an account of the Hungarian traveller survived in the form of a letter about the locations he visited (Havas, 1985).

The next Hungarian explorer, Maurice Benyovszky, who travelled to areas north of 60° latitude, was the first known Hungarian in the Northern part of Asia, visiting Siberia. (Later he also reached North America. However, he did not reach such high latitudes as Stephanus Parmenius.) Benyovszky, as a part of his adventurous life, arrived at Kamchatka as a prisoner in 1769 and walked across Siberia on the way to the peninsula. The Hungarian count escaped from captivity, and originally planned to reach the shores of Alaska in America, but this venture was not successful. Thus, his ship made its way to Japan (Kubassek, 2008). It is notable that Vitus Bering sailed to the Aleutian Islands shortly before Benyovszky in 1741 and laid the foundation for navigation between the American and Asian continents. In that era, the regular crossing between Alaska and the Kamchatka Peninsula was yet to happen. The first permanent Russian settlements were established in Alaska only in the 1790s.

The first two Hungarians who are known to have visited areas beyond the Arctic Circle were two Jesuit scientists, Miksa Hell and János Sajnovics, who reached Vardø in Norway in 1768–69. During their journey, they made astronomical, geological, and meteorological observations, which were of great importance in the international scientific life of the time. This was the first Hungarian expedition to the high north that was organized and successfully carried out to achieve scientific goals. Maria Theresa also assured the scientists of her support with a diplomatic letter of recommendation, and the Danish royal court provided financial funding for the costs of the trip. The linguistic significance of the Lapland journey is that during his stay, János Sajnovics also began comparing the Hungarian and Lappish languages. Later, in 1888, Ottó Herman visited the site of the expedition of the two scientists' journey, which was considered a significant scientific journey in the era (Kubassek, 2008).

Due to the search for the Finno–Ugric kinship of the Hungarian language, several Hungarian explorers and scientists later went to the northern regions of Siberia, among them was Antal Reguly, who visited the region during 1843–45. He also reached the Urals beyond the Arctic Circle and the shores of the Arctic Ocean. In addition to studying the language and ethnographic characteristics of the Finno–Ugric people living in Russia, it was of great importance that he drew the first map of the Northern Urals on behalf of the Russian Geographical Society. He was also the first European traveller in some of the harsh northern areas of the mountain range. In honour of his work, in 1990, a mountain peak beyond the Arctic Circle of the Urals was named after him, this is the Mount Reguly (Kubassek, 2008).

The first period of the research, which can be characterised with a few sporadic expeditions, was followed by a more concentrated era, with significant scientific achievements and great efforts.

Second Period: The 19th century Arctic rush in Hungary

The first real polar expeditions took place in the second period of the Hungarian Arctic discoveries. Before the so-called Austro–Hungarian North Pole expedition, a preparatory journey was organized in 1871. It was followed by the famous 1872–74 discovery trip. The explorers discovered Franz Josef Land, an archipelago in the Arctic Ocean, by the coast of Siberia. The northern research trip is considered the greatest international scientific success of the Austro–Hungarian Monarchy. Later, the naval officer of the Austro–Hungarian Monarchy, Karl Weyprecht inspired the first International Polar Year.

The Austro–Hungarian Monarchy joined the polar research in the early phase of the so-called North Pole rush. The monarchy could mobilize technical, scientific, and financial resources to implement the expedition. In the case of the expedition, the results were the first scientific works from the Franz Josef Land and the name of the area, which to this day bears the name given by the former Austro–Hungarian explorers.

In the last third of the 19th century, international scientific competition had geopolitical dimensions, as Daniel K. Benjamin (2001) points out, with a parallel to the 20th-century space race. The great powers tried to achieve results in a peaceful way as well, and to prove that they were able to create the

material and technological conditions, scientific background and use the resources to achieve results. The expedition cast a favourable light on the monarchy, both domestically and internationally. He was able to provide the material, technological and scientific background to carry out the very expensive and difficult-to-implement expedition. In the era, only a select group of states allowed or could afford this (for example: England, America, Denmark, Sweden, Germany, or Italy). The journey became a forerunner to the International Polar Year, the prominent forum for international Arctic research.

The Polar Year was organized between 1882–83, one year after the death of Karl Weyprecht, who developed the idea (Nagy, 2003). Austria–Hungary, along with the United States of America, Canada, Denmark, Germany, Sweden, Norway, Italy, and the Netherlands, participated in the alliance. Scientists of the monarchy established a measuring station on the Jan Mayen Islands and carried out tests (Nagy, 2003).

The third Arctic expedition differed from the previous two, as well as from what was previously customary in polar research. The researchers' aim was an island halfway between Iceland and Greenland in the Atlantic Ocean. Scientists have established an observation station there. Based on the description of the *Hungarian Geographical Review* (Hungarian Geographical Society, 1883), the island was very suitable for conducting observations, as its extent is so small that it does not influence weather conditions. According to the cited report, all the planned measurements were successfully tested (among others: meteorological, oceanographic, and sea currents), and despite the harsh weather conditions and difficulties, the participants were all able to return home after the research year. The observers were transported to and from the island by the monarchy's navy. Along the way, the scientists also had the opportunity to make small observations in the surrounding seas and in Iceland. The main value of the research was the comparison of the measurement data collected on Jan Mayen Island with data from other locations (Hungarian Geographical Society, 1883, 391–393).

In this period, which took place before the first American expedition (in 1909) to reach the North Pole, only one more Hungarian traveller reached the Circumpolar North. This journey can be categorised again as sporadic expedition. In 1901, a Hungarian ship mechanic, Lukács Vörös, participated in an American Arctic expedition, the Baldwin–Ziegler Polar Expedition. (A journey which tried to reach the North Pole from Franz Josef Land.) If his report can be considered authentic, the proof of his journey is a letter that Lukács Vörös sent home from Franz Josef Land (Lendvai, 2009). This journey was not the part of a series of large expeditions carried out with official state support. At the end of the era, the North Pole was reached a few years later, in 1909.

This age, the second period, and at the same time perhaps the most outstanding one, the period of international and domestic Arctic research was essentially closed.

Third period: The promotion of the Arctic in Hungarian geography

The next era was the period of the collection of scientific knowledge of the Arctic and the popularization of these researches, and the years from 1910 to the beginning of the Cold War can be classified here. It is largely linked to the work of a single prominent geographer, Jenő Cholnoky.

This way, the most prominent Hungarian researcher who travelled to the Circumpolar North during this period was Jenő Cholnoky. The famous Hungarian geographer conducted extensive research, as János Kubassek (2022) highlights in *Modern Geográfia*. Cholnoky's extreme interest in Arctic research is also reflected in his journey to Svalbard in 1910. Later, in 1914, his book about Arctic research, entitled *Ice World* was published, in addition to which the topic appears in several of his books, for example, *Discoverers and Conquerors of the Earth* (1930). Jenő Cholnoky wrote the foreword and edited Amundsen's books published in Hungarian. Cholnoky also selected an essay with the subject of the Arctic for the book series published by the Hungarian Geographical Society. Among them, there was Dezső Papp's (1914) writing: *All the way to the North Pole*. The great interest could be based on the fact that the race to reach the North Pole ended just a few years earlier, in 1909, with Peary's success.

Cholnoky was not alone in his passion for the Arctic, Márton Vörös, writer, translator, geographer, cultural diplomat from Stockholm, translated Hans W. Ahlmann's (1934) account of the Swedish–Norwegian arctic expedition in 1931 into Hungarian. The title of the book published on the trip is *The Lucky Expedition: Hans W. Ahlmann's Journey to the Northern Ice World*. He also knew the leader of the expedition personally through the Swedish Geographical Society.

At the beginning of the 20th century, another Hungarian traveller visited the peripheral areas of the Arctic. The importance of their journeys is given by the fact that it was a live report from a landscape never seen by the Hungarian publicity. Besides Jenő Cholnoky, György Barcza, diplomat and world traveller, took part in a cruise from Norway on the Barents Sea, between Northern Norway and Svalbard. Cholnoky (1911) reports on the event in his book titled *Travel Notes on an Arctic Ocean Hunting Trip*.

At the end of the era, in 1931, another Hungarian traveller, Ferenc Rákos, went beyond 80° north latitude. Rákos was a Hungarian who emigrated to the Soviet Union after the fall of the Soviet Union. The purpose of the trip in 1931 was for a Soviet airship and an icebreaker Maligin to meet near Franz Josef Land in the Barents Sea. The journey served promotional purposes, tourists could travel on the board of a Soviet icebreaker for the first time, among them Umberto Nobile, an arctic explorer, and an American millionaire woman (Kulcsár, 1973).

As the closing chord of the era, in 1935 Zsigmond Széchenyi went on a hunting trip to Alaska. In addition to his hunting experiences, he reported on his observations in the northern region. His book, entitled *I hunted in Alaska: Hunter's Diary August–October 1935* was first published in 1937, and later went through several editions.

The latter work forms a transition to the next period when scientific information disseminating literature about the Arctic region became popular.

Fourth period: The emergence of the Arctic in scientific dissemination

The two most defining motifs of the following era were characterized by the widespread dissemination of knowledge about the Arctic and the friendly relations between the Soviet Union and Hungary.

During the bipolar world order, the Soviet Union paid special attention to the Arctic, and demonstrated its local presence in front of foreign and allied journalists. This way, in 1971 MTI's Moscow correspondent, István Kulcsár, also reached the North Pole-19 station – (which was then located at 81° 22' north latitude) – together with representatives of several Central European socialist countries. Additionally, according to Kulcsár's report, a Hungarian journalist, János Zsombor, had travelled beyond 80° north latitude before him (Kulcsár, 1973). Very little data is available about the mentioned journey. Kulcsár described his own journey in detail in his book titled *With a Microphone at the North Pole*, published in 1973.

In addition to István Kulcsár, Pál Rockenbauer, a popular Hungarian hiker and television editor, reached the arctic regions, both in the north and in the south. Rockenbauer (1979) reports on his experiences of the icy landscapes and his knowledge about the Arctic in his youth book *What the Ice World Tells*.

The Soviet Union tried to transfer its intense interest in the Arctic to the allied countries in other ways. The literature related to the Hungarian Arctic showed a significant increase in the period, and the topic also appeared in the media.

The trip of István Kulcsár and Elemér Csák to the Arctic can be considered the closing moment of the era. The expedition took place after the fall of the Iron Curtain, in 1990, and a summary book about it was also published. In their work titled *The Ice Curtain is Falling*, the two journalists present the living conditions of the Eskimos living on the two sides of the Bering Strait, in Kamchatka and Alaska.

Fifth period: the geopolitical significance of the Arctic from the perspective of Hungarian research

The phenomenon of the North Pole came to the fore in the 2000s in Hungarian research scope, but mainly after 2007, when two events of symbolic importance took place in the summer of that year: the Northwest Passage opened completely from under the ice sheet for the first time, and Russia raised its flag under the sea, which caused great international response in public and scientific public opinion. Hungarian researchers were primarily focused on the new international relations system emerging with the melting Arctic, including issues such as the international legal questions of the ownership of the undersea continental shelf, and the new challenges of security policy as environmental security.

The Hungarian researchers mostly take a comprehensive look at the issues raised by the following: which countries are interested, whose interests collide, and what resources the competition is about. There are even fewer articles on the topic that focus on one specific issue. Among the exceptions, Andrea Márton's work mainly examines the region through the armed security forces (military presence and the local operation of the coast guards). Dániel Berzsenyi deals with the new challenges of security policy (for example, energy security, environmental security, and the security of transport routes). Vivien Vigh studied the geopolitical processes and security policy challenges of the past in several publications, while Tamás Almási and Klára Siposné Kecskeméthy (2018) examined the

relationship between global warming and epidemics in their study. Erzsébet Csatlós and Tamás Lattmann approach the topic from the perspective of international law. And Mihály Miklós Nagy puts the events of the Arctic in a historical context. In domestic literature, the emphasis on the Russian relationship can be observed, since among the regional states, Russian activity is the most significant in the region, and Russian foreign policy has the greatest impact on Central European relations.

An overview of the trips of Hungarian ethnographers and linguists to the Arctic

A special group of Hungarian travellers should be mentioned in connection with the northern discoveries, among them the linguists and ethnographers who followed Antal Reguly to the Circumpolar North. (There were other Hungarian linguists and ethnographers in the Finno–Ugric region, here only the Arctic journeys are mentioned.) In many cases, the works of ethnographers and linguists also contained journey reports about the Arctic region, which were published several times in the Hungarian Geographical Review. Among the first, Károly Pápai conducted research in the field of the northernmost Finno–Ugric peoples and reached the areas inhabited by the Samoyeds living in the Circumpolar North at the end of the 1800s. Pápai (1889) wrote about his work entitled "Report on My North-Siberian Journey." Later Ferenc Báthori, linguist and ethnographic researcher visited Lapland several times, where he collected folk tales and folk songs at the beginning of the 20th century. He also published his travel report in a book in 1917: *My Travels in the Lapland*. János Kodolányi travelled to Finland several times in the 1930s, three books about his journeys were later published, *Suomi, the Land of Silence* (in 1937) and *Secrets of Suomi* (in 1939) and the edited book *Suomi* (in 1940). In the 1970s, the writer György Radó also travelled to the northern parts of Finland, and reported on the event in a travelogue, *Among Linguistic Relatives* (1975). In the same period, the music historian and folk music researcher György Szomjas–Schiffer (1976) collected folk music in Lapland and Finland, and two books from his collections were published, *In Search of the Ancient Music of Finno–Ugric Peoples* (1965) and *The Discussion of Finno–Ugric Music*. In 1980, writer and translator Endre Gombár's experiences and ethnographic observations on the Lapland journey were published in the book titled *In the Realm of the Midnight Sun*. After the era of ethnography and language, in recent decades, Hungarian scholars have been mostly concerned with the minority legal status of the Lapps and the indigenous peoples of Siberia.

Although linguistics and ethnography do not directly belong to the subject of geographical research, the work of the aforementioned authors is enriched by numerous travelogues and social geography features.

CONCLUSIONS

I examined the geographical discoveries in the Arctic, I focused on Hungarian geographical research and related research fields. At the turn of the 19th and 20th centuries, domestic scientists, among them geographers, involved the Arctic region in the scope of their research. During the study of

the Hungarian history of discovery and travel history, I identified several periods of studying and investigating the Arctic. It should also be noted that the Hungarian Arctic journeys are parallel with the international trends. The first period (the ages before the 1600s) and the second period (the era from 1600s to mid-1800s) at international level were exceptions to this, because in these periods Hungarian travellers showed restrained activity, so I did not divide the period into two in Hungarian periodization.

The first period of the research focused on the Circumpolar region with a few sporadic expeditions, which either served more scientific purposes or were not specifically created for the research of the Arctic. At the same time, the fact that Hungarian researchers visited the high north and made Nordic locations known to the Hungarian scientific public was also a significant achievement in the era.

The second is the era of so-called Arctic rush, in the last third of the 19th century, during which general and international attention surrounded the discovery of the Arctic. This atmosphere also reached Hungary, and thus the domestic public opinion and the scientific community turned with interest towards the distant landscape. Among other things, the Hungarian Geographical Review, which summarizes the annual work of the Hungarian Geographical Society, regularly reported on the process of discovering the Arctic, as well as the research journeys made by Hungarian explorers, including linguists and ethnographers, in the Arctic (Hungarian Geographical Society, 1883; 1885; Halász, 1882; Halász, 1890; Havass, 1909). From a domestic point of view, the joint Austrian–Hungarian expedition that discovered the archipelago called Franz Josef Land in 1873 (Hunfalvy, 1873) was an important milestone.

As the third major period, I identified the era from reaching the North Pole (1909) to the Second World War, the middle of 20th century. Jenő Cholnoky was an outstanding personality of this era of Hungarian research history. The geographer himself visited the far north, and reached Svalbard in 1910 (Cholnoky, 1911). He also supported other Hungarian geographers to investigate the region and publish informationally about it.

I identified the second half of the 20th century, the Cold War era as the fourth period. During this age, the so-called Arctic rush, the desire and competition to discover the North Pole and the northern sea passages calmed down as explorers reached these prominent geographical points. This epochal boundary was reflected in the case of domestic scientific interest in addition to the international one. Specialized research in Hungary lost momentum from the mid-1900s. The most important trend regarding the Arctic came to the fore in the second half of the 20th century in educational literature. Reports on the Arctic reflected closer ties with the Soviet Union. During the socialist era, Hungarian scientists and journalists reported from time to time on scientific research in the Arctic region.

During my studies on the Arctic, I could not ignore the fact that the Arctic region was a prominent location for Hungarian linguists and ethnographers. This line of research developed differently from the geographical studies. However, it is an integral part of the history of domestic discovery. In several cases, the Geographical Society itself reported on the journeys of ethnographers and linguists, and on the recent results of these scientific fields. This scientific field also influenced the beginning of Hungarian scientific interest. The Hungarian scientist Miksa Hell and János Sajnovics turned to the high north following their journey to northern Norway in 1769 (Sajnovics, 1769) and János Sajnovics's

book *Demonstratio (Demonstratio Idioma Ungarorum et Lapponum idem esse)* was published in 1770. Hungarian scientists researched the culture of the Sámi (Lapp) and other Finno–Ugric peoples and Finno–Ugric languages in distant lands (Kubassek, 2008). During the whole of the 20th century, research on the Finno–Ugric theory continued in the northern regions. In connection with this line of research, I consider it important that there is a long tradition of research into the Arctic and the northern indigenous peoples in Hungary. Thus, the study of the peoples of the European Arctic – even if it belongs to a discipline other than ethnography and applies within the framework of the present Arctic geographical research – it fits well into the history of domestic research.

I consider the most recent period to be a specific, new era in terms of domestic scientific interest in the Arctic. At the turn of the 2000s and 2010s, the research on the Arctic region was given new impetus by the geopolitical processes of the region and the related international legal issues (the intention to divide the international territories of the Arctic region). The Hungarian authors also investigated the process of climate change in the Arctic and the natural resources which became available, furthermore, related border disputes were analysed as well. Accordingly, the experts of international relations and international law have begun to study the case of the Arctic.

Based on the above, I came to the conclusion that the investigation of Arctic issues fits into a series with a long historical and geopolitical continuity. In our country, many fields of science have dealt with the Arctic region. The investigation of the region from a geopolitical perspective began at the beginning of the 2010s, but the analysis of the processes taking place in the region was rather limited to one separate study, and thus writings analysing general phenomena were made (mainly territorial disputes and the presentation of newly available resources). In addition, research into the culture, lifestyle, language, and customs of the Finno–Ugric peoples, among them the indigenous peoples of Northern Europe and Siberia, has significant traditions in our country, and in some cases, this is complemented by the study of their legal and political situation. However, the literature connecting the two lines of research, that is the ethnographic study of the Arctic peoples and the discipline of international relations (the geopolitical processes of the Arctic), was completely lacking. This study can fill a gap by summarising Hungarian geographical research history with an outlook to connected study fields.

REFERENCES

- Almási, T., & Siposné Kecskeméthy, K. (2018). A lefagyott halál, a globális felmelegedés és klímaváltozás egészségügyi kockázatai. *Szakmai Szemle*, 16(1), 169–184. https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2018_1_szam.pdf#page=169
- Amundsen, R. (2005). *Amundsen északi útja: az északnyugati átjáró*. Reprint Kiadó.
- Amundsen, R. (1926). *Az Északi sark meghódítása*. Pantheon Kiadó.
- Bangha, I. (2022). Magyarországról származó utazók a 19. századi Indiában. *Modern Geográfia*, 17(2), 9–23. <https://doi.org/10.15170/MG.2022.17.02.02>
- Barcza, Gy. (1911). Útjegyzetek egy jégstengeri vadászkirándulásról. *Pátria*.

- Báthori, F. (1917). *Utazásaim a lappok földjén*. Sonnenfeld A.
- Bayer, J. (2010). Geopolitika a 21. században. *Geopolitika*, 1(1), 7–28. <http://geopolitika.uni-zsigmond.hu/uploaded/geo/K/Geopolitika-lszam-magyar-v%C3%A9gleges-2011dec14.pdf>
- Běhounek, F. (1961). *Az Északi-sark Robinsonjai*. Móra Ferenc Könyvkiadó.
- Benjamin, D. K. (2001). Arctic Expeditions of the 19th Century. *PERC Reports*, 19(2), 16–17. <https://www.perc.org/2001/06/01/>
- Bereczki, A. (1996). A lappok története. In: Gy. Nanovfszky, *A finnugorok világa* (pp.75–78). A Magyarorsághoz tartozó könyvtára. <http://mek.oszk.hu/02800/02894/02894.htm>
- Berneker, Á. (szerk.) (2002). *A globális világ politikai földrajza*. Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Berzsenyi, D. (2010). A klímaváltozás biztonságpolitikai következményei az Arktiszonon (I.). *Nemzet és Biztonság: Biztonságpolitikai Szemle*, 3(9), 26–37. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/berzsenyi_daniel-a_klimavaltozas_biztonsagpolitikai_kovetkezmenyei_az_arktiszonon.pdf
- Berzsenyi, D. (2010). A klímaváltozás biztonságpolitikai következményei az Arktiszonon (II.). *Nemzet és Biztonság: Biztonságpolitikai Szemle*, 3(10), 28–38. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/berzsenyi_daniel-a_klimavaltozas_biztonsagpolitikai_kovetkezmenyei_az_arktiszonon_ii_.pdf
- Botz, L. (2010). Geopolitikai és a nemzetbiztonság. *Geopolitika*, 1(1), 63–105. <http://geopolitika.uni-zsigmond.hu/uploaded/geo/K/Geopolitika-lszam-magyar-v%C3%A9gleges-2011dec14.pdf>
- Centkiewicz, A., & Centkiewicz, C. (1973). *A könyörtelen Északi-sark*. Gondolat Kiadó.
- Cholnoky, J. (1911). A Spitzbergák. *Földrajzi Közlemények*, 39(7–8), 301–345.
- Cholnoky, J. (1930). *A jégvilág: a sarkkutatások története*. Singer és Wolfner.
- Csák, E., & Kulcsár, I. (1990). *A jégfüggöny lehull*. Háttér Kiadó.
- Csatlós, E. (2013). *Az Arktisz nemzetközi jogi helyzete*. Akadémiai Kiadó.
- Galács, A. (2003). Óceánok és sarkvidékek (Az Arktisztól az Antarktiszig). Kossuth Kiadó.
- Gáspár, F. (1912). *A fehér ember útja*. Második kötet. Singer és Wolfner.
- Halász, I. (1890). *Nyolcz nap a Skalstugu-hegységbeli lappok közt*. *Földrajzi Közlemények*, 18(9–10), 446–476.
- Halász, M. (1882). *Svéd–Norvég missiók*. Hunyadi Mátyás Nyomda.
- Havas, G. (1985). Középkori magyar utazók, pp. 17–18. In D. Balázs (szerk.), *Földrajzi Múzeumi Tanulmányok I.* https://library.hungaricana.hu/hu/view/SZAK_FOLD_Fmt_01_1985/?pg=18&layout=s
- Havass, R. (1909). Jelentés 1908-ról. *Földrajzi Közlemények*, 37(1), 143.
- Herman, O. (1893): *Az északi madárhegyek tájáról*. Királyi Magyar Természettudományi Társulat.
- Houben, H. H. (1935). *Az Északi sark felfedezése*. Athenaeum.
- Hunfalvy, J. (1873). Jelentés a földrajz körében 1873-ban tett munkálatokról. *Földrajzi Közlemények*, 2(1), 4–7.
- Hungarian Geographical Society [Magyar Földrajzi Társaság]. (1883). Rövid közlemények: Az északsark körül elhelyezett figyelő expedíciókról. *Földrajzi Közlemények*, 11(1), 391–393.
- Kálló, L., & Deák, A. (2011). Az Északi-sark – A versenyfutás kezdete. *Felderítő Szemle*, 10(1–2), 43–64. www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2011-1-2.pdf
- Kodolányi, J. (1937). *Suomi, a csend országa*. Cserépfalvi Kiadó.
- Kodolányi, J. (1939). *Suomi titka*. Magyar Élet.

- Kodolányi, J. (1940). *Suomi*. Turul.
- Kubassek, J. (2008). *Útkeresők: magyar utazók és földrajzi felfedezők*. Kossuth Kiadó.
- Kubassek, J. (2022). Körösi Csoma Sándor utazásai, tudományos életműve és hatása a földrajz nézőpontjából. *Modern Geográfia*, 17(2), 89–98. <https://doi.org/10.15170/MG.2022.17.02.06>
- Kulesár, I. (1973). *Mikrofonnal az Északi-sarkon*. Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó.
- Lattmann, T. (2008). Olvadó jég, fagyossá váló viszonyok – az északi sarkvidék és az azt kísérő viták. *Nemzet és Biztonság: Biztonságpolitikai Szemle*, 1(4), 21–34. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/lattmann_tamas-olvado_jeg_fagyossa_valo_vizonyok_vitak_az_eszaki_sark_korul.pdf
- Lendvai Timár, E. (2009). *Magyar utazók, földrajzi felfedezők*. Magyar Földrajzi Múzeum.
- Magidovič, I. P. (1961). *A földrajzi felfedezések története*. Gondolat Könyvkiadó.
- Márton, A. (2012). Északi-Sark a skandináv államok szemszögéből nézve. *Repüléstudományi Közlemények* (1997-től), 24(2), 273–284. www.repulestudomany.hu/folyoirat/2016_2/2016-2-07-0336_Marton_Andrea.pdf
- Márton, A. (2015). Az Északi-sark Oroszország stratégiai gondolkodásában. *Repüléstudományi Közlemények* (1997-től), 27(2), 26–35. www.repulestudomany.hu/folyoirat/2015_2/2015-2-03-0212-Marton_Andrea.pdf
- Márton, A. (2016). Katonai együttműködés és terjeszkedés az Északi-sarkon. *Repüléstudományi Közlemények* (1997-től), 28(2), 123–132. www.repulestudomany.hu/folyoirat/2016_2/2016-2-07-0336_Marton_Andrea.pdf
- Nagy, M. M. (2001). Egy tengeralattjáró-katasztrófa politikai földrajza. *Iskolakultúra*, 11(5), 97–104. www.iskolakultura.hu/ikultura-folyoirat/documents/2001/5/sz2001-5.pdf
- Nagy, M. M. (2003). *Boldog békeidők haditengerészei*. Kornétás Kiadó.
- Nobile, U. (1982). *A Pólus, életem kalandja*. Gondolat Könyvkiadó.
- Nansen, F. (1970). *Éjben és jégben*. Gondolat Könyvkiadó.
- Papp, D. (1914). *Egész az északi pólusig*. Magyar Földrajzi Intézet.
- Rockenbauer, P. (1979). *Amiről a jégvilág mesél*. Móra.
- Sajnovics, J. (1769). Levelei. In O. Herman (szerk.), *Az északi madárhegyek tájáról* (pp. 516–550). K. M. Természettudományi Társulat.
- Sajnovics, J. (1770). Demonstratio idioma ungarorum et lapponum idem esse. In E. Szij (szerk.), *Bizonyítás. A magyar és a lapp nyelv azonos*. Bibliotheca Regulyana.
- Szilágyi, I. (2013). *Geopolitika*. Publikon.
- Tésits, R., & Wilhelm, Z. (2022). „Magyarok Dél-Ázsiában” – Előszó a Modern Geográfia tematikus számához. *Modern Geográfia*, 17(2), 5–7. <https://doi.org/10.15170/MG.2022.17.02.01>
- Varga, L. (1931). *Bolyongások a Jeges-tenger mellékén*. Vitéz Tóth Alajos Könyvnyomdai Műintézete.
- Vigh, V. (2020): Az Arktisz geopolitikai jelentősége a 21. században. *Hadtudományi Szemle*, 13(2), 47-61.
- Vörös, M. (1934). *A szerencsés expedíció: Hans W. Ahlmann kutató útja az északi jégvilágba*. Franklin-Társulat.

Wilhelm, Z. (2022). A magyar utazók által közvetített India-kép máig élő hatásai. *Modern Geográfia*, 17(2), 25–43. <https://doi.org/10.15170/MG.2022.17.02.03>

*Ez a mű a Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! – Ne változtasd! 4.0 nemzetközi licen-
ce-feltételeinek megfelelően felhasználható. (CC BY-NC-ND 4.0)*

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

*This open access article may be used under the international license terms of Creative Commons
Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 (CC BY-NC-ND 4.0)*

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Kovalcsik, Tamás¹ – Bódi, Mátyás²

Geographical Realignment of the Hungarian Voting Behaviour Between 2014 and 2022³

ABSTRACT

One of the main aims of electoral geography is to examine the spatial and socio-economic relationships of voting behaviour. Based on this, strong social cleavages were identified in the developed democracies in the 1960s, which strongly determined voting behaviour. After the regime change, these cleavages were also utilized by Hungarian electoral geographers to describe the spatiality of voting behaviour. However, a decrease in the importance of these cleavages has been reported, with the market turn of the traditional left and the strengthening of the populist right, new alignments have been created. The present study examines the spatiality of Hungarian voting behaviour and its transformation applying quantitative methods to the last three parliamentary elections. Based on our results, with the populist rhetorical change of Viktor Orbán (who is the leader of Fidesz, the governmental party since 2010) that has occurred since the migration crisis (2015), he appeals much more to disadvantaged people in the economic crisis regions (the losers of globalization), in addition to being able to retain his party's significant rural voter base, while its support is relatively decreasing in the economically active, educated, and high-income regions.

Keywords: electoral geography, populism, voting behaviour, urban-rural cleavage, parliamentary election

¹ Assistant Lecturer, University of Szeged, Department of Economic and Social Geography, Egyetem u. 2., 6722 Szeged, Hungary. +36(62)344-176, kovalcsik.tamas@geo.u-szeged.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0306-0506>

² PhD Student, Eötvös Loránd University, Department of Social and Economic Geography, Pázmány Péter sétány 1/c., 1117 Budapest, Hungary. bodimatyas@gmail.com.

³ This article is supported by the ÚNKP-21-4-SZTE-489 New National Excellence Program of the Ministry for Innovation and Technology from the source of the National Research, Development and Innovation Fund.

INTRODUCTION

The 2022 Hungarian parliamentary election provided unique circumstances and results in several aspects. On the one hand, this is the third election held in this constituency system (Tar, 2015), therefore, compared to the first two, longer-term trends can be examined on this spatial scale. On the other hand, although the 12-year-old ruling party coalition Fidesz-KDNP (Alliance of Young Democrats – Christian Democratic People’s Party) – led by Viktor Orbán – faced a united opposition [including former far-right, liberal and leftist parties, as well as their common candidates who had been selected through a primary election (Bódi & Kovalcsik, 2022)] for the first time since 2006 (when they lost) and they received (again) a two-thirds majority in the legislature. At the last three elections, despite the similarity of the mandate ratios, the spatiality of voting behaviour has shifted significantly on both the governmental and opposition sides, and these transformations are not independent from the composition of society; moreover, electoral geography is primarily intended to explore the social, economic and, especially, spatial background factors that influence voter decisions (Shin, 2015).

These factors include social status, age, employment status, capital-labour relations, cultural-religious orientation, position in information networks or the cohesion of local society, and the local context (Berelson et al., 1954). Previous research has shown that these factors in developed democracies largely determined voting behaviour before the 1970s, creating stable cleavages within societies, which largely determined the voting bases of each party (Lipset & Rokkan, 1967). Hungarian electoral geography research most often explains the spatiality of voting behaviour with this cleavage theory (Kovács & Dingsdale, 1998; Kovács & Vida, 2015; Mészáros et al., 2007; Vida & Kovács, 2017; Vida & Kovalcsik, 2018). Although recently stable cleavages have had less influence on voting behaviour, as the resilient neoliberal economy affected by globalization divides society into much smaller groups that are highly variable in time and space, making voting behaviour itself also unstable (Drummond, 2006). In addition, right-wing populism has risen since the 2010s, and its representative in Hungary is the ruling party, Fidesz.

The aim of the present study is to explore the influence of these two processes – the realignment of traditional cleavages and the rise of right-wing populism – on the spatiality of voting behaviour. Based on the aim of the research, we formulated the following questions:

- What is the spatial structure of the Hungarian voting behaviour and its realignment based on the results of the last three elections?
- At the constituency scale, what social indicators determine the support of parties in parliament?
- At the constituency level, which indicators influenced the change of parties’ support?

The study is structured as follows. After the introduction, in the first part of the study, we described the theoretical background of Hungarian voting behaviour. Then, we presented the data collection and the mathematical and statistical methods used. Following the presentation of the main framework and the research methodology, based on the results of the 2014, 2018 and 2022 parliamentary elections, we clustered the 106 constituencies in Hungary based on the support of political parties and their

transformation. In addition, we examined the socio-economic factors of voting behaviour and its transformation. We ended the study with the conclusions drawn from our analysis.

THEORETICAL BACKGROUND

Due to the disintegration of the Socialist bloc in the 1990s, electoral geography has emerged in eastern Europe. The developed world has become interested in electoral processes within democracies transformed from state socialist systems (Ishiyama, 2000). Several publications about Hungary have been published in the most prestigious English-language journals on the topic of electoral geography. Initially, only the election results were mapped and their basics interpreted (Kovács, 1993; Martis et al., 1992), but later Kovács & Dingsdale (1998) created the Hungarian spatial structure model of voting behaviour based on the cleavage theory of Lipset & Rokkan (1967), emphasizing the urban-rural divide and the different attitudes of the winners and losers of the regime change in voting behaviour. Based on these, by 1994 areas with high direct foreign investment and low unemployment supported more the Hungarian Democratic Forum (hereinafter MDF, which formed the first right-wing government), while the losers of globalization, those living in areas with high unemployment due to the transition, voted more for the communist successor party, the Hungarian Socialist Party (hereinafter MSZP) (Dingsdale & Kovacs, 1996; Kovács & Dingsdale, 1998). Based on this, right after the regime change, the classic economic cleavage between the political left and right was formed at the third election. Other important empirical analyses in the region proved that not just party support and electoral performance are determined by these cleavages, but the institutionalization of political movements (presence of local party headquarters, membership, etc.) was also highly determined by these social factors (Tavits, 2013). In addition to these, ethnic cleavages were also important in the post-socialist region (Farkas, 2016).

Since the 1970s, voting behaviour has become more volatile in Western-type democracies (Drummond, 2006), which was explained by the decrease in political alignment and identification of groups created by social cleavages (Dalton, 2002). Class-based voting, which had been very strong until then, weakened significantly due to the disintegration and diversification of the working class itself, the expansion of education, especially higher education, as well as the later turn of left-wing parties towards the market. From the 1980s on, left-wing vote gradually became associated with higher educated electorate, while the same shift did not occur with the high income and high wealth social groups in particular, who are still more supportive of right-wing parties, creating a special “multi-elite party system” (Gethin et al., 2021).

All of this can be traced back to the growing proportion of highly qualified workers appearing in the service sector, who, with their significant incomes, have become part of the population with a higher social status, which greatly reduced the role of the traditional working class. As a result, economic redistribution values were no longer felt to be important by the (former) working class as a whole, so rather a new conservative/progressive cleavage began to emerge (Jansen et al., 2011).

In addition, the social democratic, left-wing parties – formerly representing the welfare state – drifted more and more to the right by applying market fundamentalist policies and state austerity (Korpi & Palme, 2003). In connection with this, Schumacher (2015) investigated what caused all this to happen. His results show that the structure of the party organization greatly influences the root cause and direction of the transformation, because if the given party is organized from below (by activists or trade unions), then it is in the direction of changing their average voters, while if it is dominated from above – by the party leadership –, then the party's ideology and policy are shifted towards the entire population. As a result, left-wing parties with strong, centralized leadership shifted much more in the direction of right-wing values.

While the traditional left represented those with lower incomes and education, i.e. the working class, after a centrist turn like that of Tony Blair, these parties also aimed to reduce and rationalize the measures of the welfare state (Dalton & McAllister, 2015). As a result, these left-behind social groups in many countries, along with the losers of globalization, have turned in the direction of the populist – in some cases the radical and extreme – right (Olsen, 2018). The phenomenon was embodied by the UKIP led by Nigel Farage (Ford & Goodwin, 2014) in the United Kingdom, and in Sweden by the Swedish Democrats led by Jimmie Åkesson (Jylhä et al., 2019; Sümeghy, 2021, 2022). In both cases, the new voters of the radical right were largely selected from former, native workers, who previously voted for the left, had a lower education, worked in blue-collar jobs, and were considered losers of globalization. It is also worth looking for the reason for the realignment of the voting camps in the latter, since these parties were able to provide a simple explanation and point out those responsible (e.g. immigrants or minority groups, refugees who took advantage of the welfare state) who – at least according to them – caused the situation of the economically disadvantaged groups. In addition, the radical right does not reject the welfare state measures supported by former left-wing parties, but, contrary to the previous rhetoric, it rejects inclusivity and supports welfare chauvinism, which would exclude the above-mentioned groups from the range of beneficiaries of services (Norocel, 2016).

While the realignment of voting behaviour in the West has taken a relatively long time, in the post-socialist region it has taken place over the last 30 years, so in many cases the processes have become congested faster than outside the Eastern bloc. While at the time of the regime change, voters in most countries wishing to break with communist dictatorships elected a center-right government, class-based voting did not appear at all (Szelényi et al., 1996), until communist successor leftist and/or Social Democratic parties performed better at the second elections (not in one case, like in Hungary and Poland, they won) (Matějů & Řeháková, 1997). On the one hand, this was explained by the significant number of memberships in the former state party (Angelusz & Tardos, 1995), and, on the other hand, its institutional system (such as trade unions) or rapid adaptation to the political climate of regime change (social democracy instead of communism) (Waller, 1995), although later scholarly literature does not attribute such importance to trade unions (Ágh, 2000). The welfare state of social democracy was a good message (which included the stability and security of the former system) for voters, many of whom experienced the disadvantages of the economic crisis following the regime change (Orenstein, 1998). In connection with this, scholarly literature has shown a considerably strong economic drive in the post-socialist region, especially in Hungary (Stegmaier & Lewis-Beck, 2011).

Based on this, while the weakness of rising unemployment and other macroeconomic indicators in the early 1990s (i.e. the poor economic performance) increased the support of the Socialist Party, during the period following their first rule this reduced the popularity of the former state party (Stegmaier & Lewis-Beck, 2009). Indeed, even during its first government, the MSZP did not implement an economic policy of a classic social democracy, such as stronger state redistributive measures aiming to reduce inequalities, but certain austerity measures were implemented, and at least the merging and growing oppositional political (right) side was able to convey these to the electorate as social restrictions (Csigó, 1997) [e.g. the Bokros package (Köves, 1995)].

The dynamic transformation of voting behaviour following the regime change was typical until the 2000s, thus creating cleavages only slightly different from developed Western democracies (Evans, 2006). In Hungary, identity-based alignments played a greater role than socio-structural cleavages (Fábián, 2005), and, with the exception of the Czech Republic, belonging to lower social (labour) classes in the post-socialist region did not determine the support for welfare state or egalitarian measures (Gijssberts & Nieuwbeerta, 2000). However, identity-based alignment (the left-right self-classification of the voter) does not necessarily rest on value-based thoughts or decisions, but stems from the self-determination of the party which the individual is a believer in (Tóka, 2005). Based on this, we will also use a pair of left and right concepts corresponding to the self-definition of political parties in the analytical part of the study. This type of left-right self-classification of the individual results in the parties' voting bases not suffering a loss due to a possible change in policy, which has helped to create stable voting bases. Despite non-value-based self-determination, these also had stable (economic-based) geographical patterns, as electoral geography research was able to show spatial cleavages at the constituency level (Kovács & Vida, 2015; Mészáros et al., 2007). Based on these, the division between the urban-rural areas and the winners (Western Transdanubia region) and the losers of the (former industrial districts) economic transition was mostly detected in Hungary (Kovács & Dingsdale, 1998). A spatially well-fragmented and not rational but increasingly identity-based alignment can lead to geographical and political polarization, as it does not demand or even tolerate criticism within the camp, thereby reducing accountability (Köröseyi, 2013). In addition, the election campaign of the two opposing camps may escalate to the extreme, resulting in the need to destroy the other (Sheiring, 2019) by a series of negative campaigns (Ceka, 2013). At the same time, the period of the left-liberal government coalition between 2006 and 2010 was burdened with scandals and crises. The leak of the "Őszöd speech"⁴ before the 2006 municipal elections caused Fidesz to win many seats and mayoral mandates (Köröseyi et al., 2017); for example, in Budapest, it doubled the number of its mayors. Despite the fact that a significant part of the public (mainly from the right) demanded the resignation of the government and new elections (even with bloody street riots), the left-liberal government remained in place, causing political discontent and crisis. The situation was further aggravated by the financial crisis of 2008, which mainly affected lower-income social groups with foreign currency loans rather than high-income ones. This already low level of trust in political institutions, which is characteristic

⁴ In his closed-door speech at Balatonőszöd, the newly elected Socialist Prime Minister Ferenc Gyurcsány admitted that they had lied during the campaign and that austerity measures would be necessary in order to stabilize Hungary's budget, the recording of which was leaked in the fall of 2006 (Bíró-Nagy & Róna, 2013).

of the entire post-socialist region, further reduced, which increased the need for a populist rhetoric (Varga & Freyberg-Inan, 2012). Before the 2010 parliamentary elections, a significant number of analysts were already preparing for the victory of the right wing, which had already become populist at that time (Tóth & Török, 2015).

As a result, the formerly moderate-right-conservative ruling party (Fidesz led by Viktor Orbán) has taken an illiberal, populist and authoritarian turn since 2010. However, similar political formations are not unique in the post-socialist region, as Law and Justice, led by Jaroslaw Kaczynski, is conducting an illiberal and authoritarian government in Poland (Drinóczi & Bień-Kacała, 2019), and ANO2011, led by Andrej Babis, also appeared as a new right-wing populist party in the Czech Republic, which also held a government position between 2017 and 2021 (Maškarinec, 2019). It is worth examining the above-mentioned notions separately, according to which the Hungarian ruling party is populist in the sense that it communicates with extremely simple messages against the existing global system and institutions (Tóth, 2020), such as the anti-Soros campaign (Plenta, 2020), “Stopping” Brussels or xenophobia (Gessler et al., 2021; Kiss & Szabó, 2018). With these messages, it clearly addresses the less educated strata, who are the losers of globalization (Guth & Nelsen, 2019). The illiberalism of the system can also be seen in its self-identification, rhetoric and politics (Rydlinski, 2018), as it contradicts traditional liberal values in its communication (Körösenyi & Patkós, 2017), and authoritarian, as the leader of the ruling party implements and maintains strong, centralized, authoritarian leadership (Enyedi, 2020), prebendal authority (Szelenyi, 2016) or plebiscitary leadership (Körösenyi, 2019). The study seeks to explore the spatial context of this transformation through changes in the social composition and spatiality of voting bases.

METHODS

The research uses mathematical-statistical methods to analyse the realignment of Hungarian voting behaviour at the constituency level. First, the results of the last three parliamentary elections held between 2014 and 2022 were used in order to examine the electoral spatial structure and its transformation. In the analysis, voter turnout and the share of parliamentary party supports were included as input parameters, to reduce their number a principal component analysis was performed. Principal components formed in this way adequately characterize the different aspects of the spatiality of voting behaviour, but to examine the spatial structure and its transformation, a K-means clustering was performed to classify the different types of constituencies. Hungarian electoral spatial structure can be determined and characterized by the voting behaviour indicators of the clusters' constituencies (Appendix 1), as well as by the location of these clusters (Figure 1).

Afterwards, the election results were compared with various socio-economic indicators using the Pearson and Spearman correlation coefficient (Figure 2) in order to examine the transformation of previously observed socio-economic cleavages (Kovács, 2000; Vida & Kovalcsik, 2018). Spearman rank correlation was used to examine the urban-rural division, since a four-level ordinal scale was used to characterize it (rural constituencies were given 1, constituencies with a town of at least 50,000

people were given 2, constituencies with regional centre were given 3 and the capital's constituencies were given 4). Pearson correlation coefficients were calculated to detect ethnic (proportion of Romani), social status (age, education, proportion of married people), economic status (income, occupational categories, unemployment) and religious (proportion of Catholics, Calvinists, Atheists) cleavages. With age groups and the proportion of married people, we measure the composition of households, since a young university student, a single pensioner or a large family represent a completely different social status. For the occupational categories, the ISCO categorization was used, and the groups thus generated were organized into three status categories (high, medium and low) based on the method already used in the literature (Marcinićzak et al., 2015). Some of the indicators are collected by the Hungarian Central Statistical Office (HCSO) [1] only during censuses – the last one in Hungary at the time of writing the study was in 2011 –, so the datasets of the given year could only be used for the other indicators (of course, these were indicated in the corresponding tables of the results).

RESULTS

A similar analysis of the 2014 and 2018 parliamentary elections has already been published in the journal *Modern Geográfia* (Vida & Kovalcsik, 2018); however, in order to understand the results of the 2022 elections, it is necessary to compare them with the two previous elections, therefore, in this study we also included some of the results contained therein, supplemented of course with the discussion of the most recent (2022) election results. Accordingly, first the context of each election was described, then continued with the spatial dimension of voting behaviour, and finally the support of each party was linked to various socio-economic indicators.

The context of Hungarian parliamentary elections between 2014 and 2022

After its landslide election victory in 2010 (national average: 53%), Fidesz led by Viktor Orbán won three consecutive parliamentary elections and – partly due to the peculiarities of the electoral system [created by them in 2011 (Kovács & Vida, 2015; Kovalcsik et al., 2019; Vida, 2020)] – received two-thirds majority in the legislature (which is the constitutional majority in the Hungarian system) on all three occasions. This performance was achieved with 43.6% national support in 2014, 47.4% in 2018, and 52.3% in 2022 (Appendix 1). So, since 2014, Fidesz has had some significantly growing support, which was partly due to the structure and movements of other political parties. Because in 2010, the former bipolar party system broke up and, besides the governing party, two political blocs were formed from both the left and the right.

The bigger governing party before 2010, the MSZP – the successor of the communist state party – was on the left, but later the split (Democratic Coalition, hereinafter DK) and newly formed political movements (Politics Can Be Different – Hungary's Green Party, hereinafter LMP; Dialogue, hereinafter P; Together, hereinafter Együtt) further increased the fragmentation of party structure on this side. In 2014, these parties (except for the green LMP) ran together at the election (Unity), but

the formation that previously (in 2002 and 2006) received almost half of the votes received only 26% nationally.

In the far right, the Movement for a Better Hungary (hereinafter Jobbik) gained strength following the political crisis of 2006 and the economic and the resulting social crisis of 2008. Jobbik began to gain strength largely in those areas where the socialist party previously collected the votes from the losers of globalization. These were traditionally industrial regions established in the earlier state socialist period, in which the socialist tradition had a strong cultural identity, but they fell into crisis after the regime change due to the economic transition. However, the political and economic crisis (the latter mainly affected those with lower incomes) overwhelmed the trust in the traditional political elite and resulted in the success of populist rhetoric in the most vulnerable social groups. Moreover, one of Jobbik's main messages was directed against a minority group, the Romani people, who live in the economically most disadvantaged areas (peripheral, small villages near former industrial fields). With this welfare chauvinist rhetoric, Jobbik was able to gain popularity in the low status, majority society. The party thus achieved 20% support in 2014.

A highly significant turn in Viktor Orbán's rhetoric began during the migration crisis of 2015, with which he began to use the themes and rhetoric (populism and welfare chauvinism) of the far-right. At the 2018 election, the leftist parties ran separately but coordinated their individual candidates, while the moderating Jobbik approached the other opposition (leftist) parties (largely due to the rhetorical change of Fidesz) but did not withdraw any of its candidates. Nevertheless, a significant number of voters supported the opposition candidate they considered to be the strongest, regardless of which party they voted for on the list [strategic voting (Alvarez & Nagler, 2000; Blais et al., 2001)]. That is why Fidesz won the same number of seats in the legislature as in 2014, even though it achieved a point three percentages higher national result. The further shift of Fidesz to the far-right and the previous positive experiences from coordination motivated the opposition parties (including Jobbik) to unite for the 2022 election. However, the united opposition suffered a huge defeat due to the new political movement that appeared on the far-right (Our Homeland Movement, hereinafter Mi Hazánk) and the abandonment of their former voters (of Jobbik)(Bódi & Kovalcsik, 2022). In the following, the spatial and socio-economic aspects of these processes were analysed.

The spatial structure of the voting behaviour

To describe the spatial structure of Hungarian voting behaviour, first a principal component analysis was created, thereby creating two new variables that cover 86.32% of the spatial distribution of parties' support. The first component correlates with the support of almost all parties with high significance, while the second component shows a higher correlation with the support of Fidesz in 2014 (Table 1). However, this latter correlation will almost completely disappear by 2022, and the governing party coalition's support also shows a strong correlation with the first component. Consequently, during the last three parliamentary elections, the spatial distribution of support for Fidesz was mostly transformed. In the following, we examined which areas were affected by this realignment.

Table 1. Correlation coefficients between the parties' support and the principal components

	Parties	Comp 1	Comp 2
2014	Fidesz-KDNP	-0.567	0.798
	MSZP-Együtt-DK-PM-MLP (Unity)	0.927	-0.322
	LMP	0.942	0.150
	Jobbik	-0.854	-0.401
2018	Fidesz-KDNP	-0.831	0.530
	Jobbik	-0.744	-0.527
	MSZP-P	0.811	-0.339
	DK	0.854	-0.236
	LMP	0.907	0.179
2022	Fidesz-KDNP	-0.928	0.286
	DK-Jobbik-LMP-Momentum-MSZP-P (United for Hungary)	0.942	-0.289
	Mi Hazánk	-0.727	-0.238

Extraction Method: Principal Component Analysis

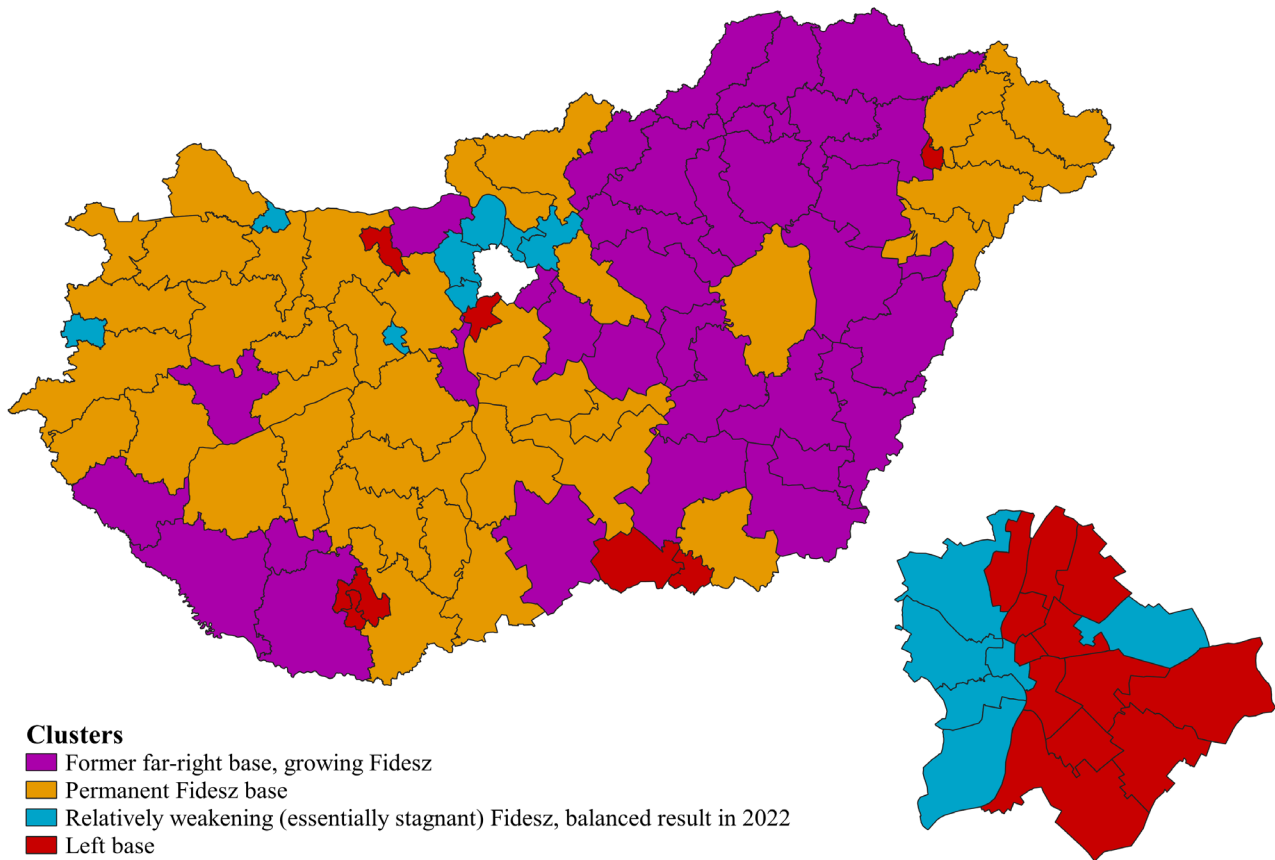
This was achieved with a K-means cluster analysis of the two principal components, with which four clusters were formed (Table 2). The 2014 Fidesz support had correlation coefficient with the opposite sign with the two different components, one of which became stronger and the other became non-significant, so the change occurred in the clusters that have centres with the same sign. In the purple cluster, the mean value of both components is negative, which means that in 2014 Fidesz did not get the most voters in these areas, although it was around the national average in areas where previously (in 2002 and 2006) the socialists were mostly stronger, but in 2022 a highly negative correlation value (between the comp 1 and Fidesz's support) shows that at the last election they got most of their voters from here, after the orange cluster. Moreover, Jobbik's support reached its maximum here in 2014 (Appendix 1), so both the far-right and the moderate right benefited in these areas from the collapse of the left in 2010. The purple cluster clearly contained the previously described unfavourable economic areas (Figure 1) besides the orange cluster (Table 3). As a result, support for Fidesz clearly increased the most in the economically disadvantaged areas, while in the purple cluster it integrated former Jobbik voters, while in the orange areas it was already able to rise from a high base.

Table 2. Cluster centres

				
Comp 1	-0.56	-0.59	1.32	1.24
Comp 2	-0.78	0.74	1.04	-0.82

Source: own editing

Figure 1. The spatiality of voting behaviour and its transformation in Hungary

Source: own editing based on the National Electoral Office [2].

Table 3. Averages of social indicators in each cluster

	■	■	■	■
Low status (%)	50.08	49.78	25.88	31.76
Income (HUF/month)	246.025	253.876	375.577	324.365
High status (%)	16.03	16.41	36.42	27.07
Educated (%)	12.50	12.71	32.75	24.15
Urban-Rural (4 to 1)	1.37	1.21	2.71	3.42

Source: own editing based on the Hungarian Central Statistical Office [1].

The other significant change occurred in the blue cluster, because there the mean value of both components is positive, so in 2014 Fidesz was still strong in these areas, while by 2022 its support has relatively decreased [in 2014 it was still above the national average, while in 2022 the ruling party was significantly below average (Appendix 1)]. This area can be considered the traditional base of the moderate right, as it is characterized by high income, suburbanization or high (mainly industrial or technical) employment (Figure 1). From the relative decrease, it can be assumed that the people

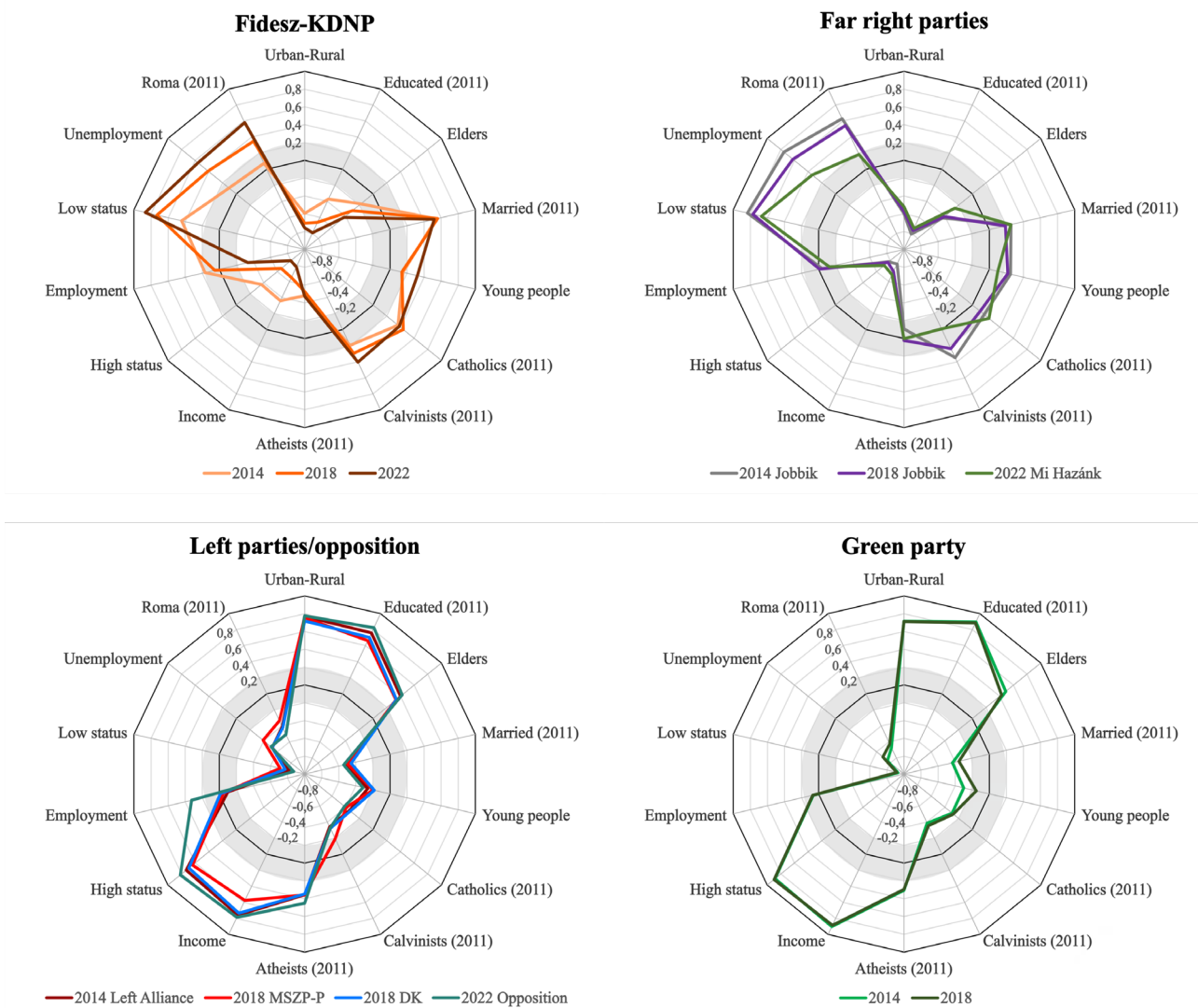
living here have not yet turned away en masse from the ruling party coalition, but some attrition is visible and that Fidesz does not gain the expansion of its voters from there. In addition, the districts belonging to the red cluster remained the last strongholds of the left and in 2022 the united opposition. These are mostly the constituencies of the capital (Budapest) and rural regional centres (Szeged, Pécs, Nyíregyháza, Tatabánya), so it mostly contains the urban areas of the country. With this, it can be concluded that the urban-rural division appears more strongly in the Hungarian voting behaviour.

The socio-economic influence on the voting behaviour

The previous findings were partly supported and partly supplemented by the inclusion of socio-economic indicators (Figure 2). Based on these, the social cleavages did not disappear from voting behaviour, only a realignment can be observed. Correlations of Fidesz's support with the classic social status cleavages (the proportion of married people and young people (under 14) – which is essentially an indicator of families –, and the ratio of Christians) remain unchanged, but the relationships along the economic (the ratio of low status and unemployment) and ethnic (the proportion of Romani people) dimension have changed significantly, underpinning the previous finding that Fidesz gained a significant number of voters from Jobbik's camp, since the far-right's economic relationships have changed in the exact opposite direction. In addition, the negative correlations of Fidesz's support with indicators (income, high status, educated people, urban-rural division) that positively measure economic development have significantly strengthened. This also supports the statement that the populist rhetoric of the ruling party coalition primarily appeals to those with lower incomes and the more economically vulnerable.

The political left, running together (2014) or separately (2018), as well as united with Jobbik (2022), shows the same system of social cleavages between 2014 and 2022 (Figure 2). Their relationships with high social and economic status are as strong as a niche party (such as LMP had in 2014 and 2018), so it can be assumed that they did not manage to appeal to any new social groups at the last three elections. In addition, the relationships of the united opposition in 2022 also show that far-right (previous Jobbik) voters did not join, but mostly switched votes to Fidesz. Along with this, it can be concluded that the newly formed Mi Hazánk did not integrate old Jobbik voters, but rather had a less ethnically divided (but essentially right-wing) voting base. Furthermore, the support of Mi Hazánk was balanced at different levels of the settlement hierarchy (except for Budapest, where it was extremely low) and it basically obtained the most votes in the south-eastern region of the country (where the party president also comes from). In addition to all this, the party is much more popular among low-status employed than among unemployed people, who previously (2014 and 2018) voted for Jobbik, but in 2022 voted much more for Fidesz.

Figure 2. The socio-economic cleavages of political parties' support

Source: own editing based on the Hungarian Central Statistical Office [1] and National Electoral Office [2].

CONCLUSIONS

Based on our present study, traditional social cleavages still have a strong influence on the spatial distribution of voting behaviour in Hungary. Nevertheless, while the ruling right-wing party (Fidesz) had the ability to make a move to the direction of different social groups (i.e. lower-income groups, people living in areas with a higher Romani population ratio, etc.), thus attracting new electorates among them, the left-wing opposition is still associated with and supported by social groups that are quite identical to those in 2018 and 2014. This was unquestionably one of the most important reasons of the landslide victory of the governmental party over the united opposition in 2022. One of the strongest traditional cleavages is the urban-rural divide: while Fidesz has always been dominant in rural Hungary, the correlation becomes even stronger by each election year. Similar to urban-rural divide, social status must also be mentioned as a long-lasting determinant by which low-status electo-

rate is attracted by Fidesz as well; however, the correlation became twice as strong from 2014 to 2022, due to the fact that the rhetorical approach of the government has changed in the populist direction.

Some of the observed social indicators went through a significant transformation and became more important to determine the spatial structure of the parties' support. The ratio of the Romani minority is definitely an interesting case. In 2014, in the explanation of Fidesz support, we could not mention this indicator, as the correlation value was nearly 0, while it was quite determinant for the far-right Jobbik that time. By 2022, it became almost as determinant for Fidesz as it was for Jobbik in 2014, which implies the failure of the united opposition forces to integrate the former Jobbik electorate, while Fidesz was able to do that. This was also one of the most important findings of the cluster analyses when it comes to the characteristics of the purple cluster.

As it was argued, traditional class-based political landscapes have shifted to a much more fragmented and identity-based alignment globally, since the traditional redistributive coalitions were broken, and groups, suffering from high inequality of different kinds, became more fragmented. In most western countries, left parties are dominantly supported by higher educated groups, while high-income people still support the right. This phenomenon was called the transformation towards the “multi-elite party system;” however, this was already challenged in the US, at the last presidential elections, where the top 10% earners voted for the Democrat candidate, for the first time in history (Gethin et al., 2021). In Hungary, we observed something similar in the geographical space, in a sense that the top-income and top-educated social groups gradually turn away from the ruling right-wing forces (Figure 2, “Income” and “High Status” correlation values and their dynamic). In the US, it was referred to as the “Trump effect,” and we also have a reason to believe that prime minister Viktor Orbán also has an important personal effect on shaping this changing voting behaviour.

REFERENCES

- Ágh, A. (2000). Party Formation Process and the 1998 Elections in Hungary: Defeat as Promoter of Change for the HSP. *East European Politics and Societies: And Cultures*, 14(2), 288–315. <https://doi.org/10.1177/0888325400014002004>
- Alvarez, R. M., & Nagler, J. (2000). A new approach for modelling strategic voting in multiparty elections. *British Journal of Political Science*, 30(1), 57–75. <https://doi.org/10.1017/S000712340000003X>
- Angelusz, R., & Tardos, R. (1995). A választói magatartás egy mögöttes pillére. *Politikatudományi Szemle*, 4(3), 5–18.
- Berelson, B. R., Lazarsfeld, P. F., & McPhee, W. N. (1954). *Voting: A Study of Opinion Formation in a Presidential Campaign*. The University of Chicago Press.
- Bíró-Nagy, A., & Róna, D. (2013). Rational Radicalism: Jobbik's road to the Hungarian Parliament. In G. Mesežnikov, O. Gyárfášová, & Z. Bútorová (Eds.), *Alternative Politics? The Rise of New Political Parties in Central Europe* (pp. 149–184). Institute for Public Affairs.
- Blais, A., Nadeau, R., Gidengil, E., & Nevitte, N. (2001). Measuring strategic voting in multiparty plurality elections. *Electoral Studies*, 20(3), 343–352. [https://doi.org/10.1016/S0261-3794\(00\)00017-2](https://doi.org/10.1016/S0261-3794(00)00017-2)

- Bódi, M., & Kovalcsik, T. (2022). Hol vannak az ellenzéki választók? - A jobbkios szavazók távolmaradásának és a Márki-Zay Péter-hatás mítoszának kvantitatív földrajzi vizsgálata. *Ellensúly*, 1–2, megjelenés alatt.
- Ceka, B. (2013). The Perils of Political Competition: Explaining Participation and Trust in Political Parties in Eastern Europe. *Comparative Political Studies*, 46(12), 1610–1635. <https://doi.org/10.1177/0010414012463908>
- Csigó, P. (1997). A Bokros-csomag jelentősége a politikai diskurzusban. *Politikatudományi Szemle*, 6(4), 27–56.
- Dalton, R. J. (2002). The Decline of Party Identifications. In *Parties Without Partisans* (Issue February 2021, pp. 19–36). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/0199253099.003.0002>
- Dalton, R. J., & McAllister, I. (2015). Random Walk or Planned Excursion? Continuity and Change in the Left–Right Positions of Political Parties. *Comparative Political Studies*, 48(6), 759–787. <https://doi.org/10.1177/0010414014558257>
- Dingsdale, A., & Kovacs, Z. (1996). A return to socialism: The Hungarian general election of 1994. *Geography*, 81(3), 267–272.
- Drinóczi, T., & Bień-Kacała, A. (2019). Illiberal Constitutionalism: The Case of Hungary and Poland. *German Law Journal*, 20(8), 1140–1166. <https://doi.org/10.1017/glj.2019.83>
- Drummond, A. J. (2006). Electoral volatility and party decline in western democracies: 1970–1995. *Political Studies*, 54(3), 628–647. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.2006.00617.x>
- Enyedi, Z. (2020). Right-wing authoritarian innovations in Central and Eastern Europe. *East European Politics*, 36(3), 363–377. <https://doi.org/10.1080/21599165.2020.1787162>
- Evans, G. (2006). The social bases of political divisions in post-communist Eastern Europe. *Annual Review of Sociology*, 32, 245–270. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.32.061604.123144>
- Fábián, Z. (2005). Törésvonalak és a politikai ideológiai azonosulás szerepe a pártszimpátiák magyarázatában. In R. Angelusz & R. Tardos (Eds.), *Törések, hálók, hidak. Választói magatartás és politikai tagolódás* (pp. 207–242). Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány.
- Farkas, G. (2016). A politikai és etnikai földrajz határmezsgyéin - Választási földrajzi elemzések Dél-Szlovákia járásaiban. *Modern Geográfia*, 11(2), 19–35.
- Ford, R., & Goodwin, M. (2014). Understanding UKIP: Identity, Social Change and the Left Behind. *Political Quarterly*, 85(3), 277–284. <https://doi.org/10.1111/1467-923X.12099>
- Gessler, T., Tóth, G., & Wachs, J. (2021). No Country for Asylum Seekers? How Short-Term Exposure to Refugees Influences Attitudes and Voting Behavior in Hungary. *Political Behavior*, 2021. <https://doi.org/10.1007/s11109-021-09682-1>
- Gethin, A., Martínez-Toledano, C., & Piketty, T. (2021). Brahmin Left Versus Merchant Right: Changing Political Cleavages in 21 Western Democracies, 1948–2020. *The Quarterly Journal of Economics*, 137(1), 1–48. <https://doi.org/10.1093/qje/qjab036>
- Gijsberts, M., & Nieuwebeerta, P. (2000). Class Cleavages in Party Preferences in the New Democracies in Eastern Europe: A comparison with Western democracies. *European Societies*, 2(4), 397–430. <https://doi.org/10.1080/14616690020014343>

- Guth, J. L., & Nelsen, B. F. (2019). Party choice in Europe: Social cleavages and the rise of populist parties. *Party Politics*, 1–12. <https://doi.org/10.1177/1354068819853965>
- Ishiyama, J. (2000). Candidate Recruitment, Party Organisation and the Communist Successor Parties: The Cases of the MSzP, the KPRF and the LDDP. *Europe-Asia Studies*, 52(5), 875–896. <https://doi.org/10.1080/713663097>
- Jansen, G., De Graaf, N. D., & Need, A. (2011). Class voting, social changes and political changes in the Netherlands 1971-2006. *Electoral Studies*, 30(3), 510–524. <https://doi.org/10.1016/j.elect-stud.2011.02.005>
- Jylhä, K. M., Rydgren, J., & Strimling, P. (2019). Radical right-wing voters from right and left: Comparing Sweden Democrat voters who previously voted for the Conservative Party or the Social Democratic Party. *Scandinavian Political Studies*, 42(3–4), 220–244. <https://doi.org/10.1111/1467-9477.12147>
- Kiss, B., & Szabó, G. (2018). Constructing political leadership during the 2015 European migration crisis: The Hungarian case. *Central European Journal of Communication*, 11(1), 9–24. [https://doi.org/10.19195/1899-5101.11.1\(20\).1](https://doi.org/10.19195/1899-5101.11.1(20).1)
- Körösényi, A. (2013). Political polarization and its consequences on democratic accountability. *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy*, 4(2), 3–30.
- Körösényi, A. (2019). The theory and practice of plebiscitary leadership: Weber and the Orbán regime. *East European Politics and Societies*, 33(2), 280–301. <https://doi.org/10.1177/0888325418796929>
- Körösényi, A., Ondré, P., & Hajdú, A. (2017). A “Meteoric” Career in Hungarian Politics. In M. Bennister, B. Worthy, & P. Hart 't (Eds.), *The Leadership Capital Index?: A New Perspective on Political Leadership* (Vol. 1, pp. 82–100). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198783848.003.0005>
- Körösényi, A., & Patkós, V. (2017). Liberal and illiberal populism. The leadership of berlusconi and Orbán. *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy*, 8(3), 315–337. <https://doi.org/10.14267/CJSSP.2017.3S.14>
- Korpi, W., & Palme, J. (2003). New Politics and Class Politics in the Context of Austerity and Globalization: Welfare State Regress in 18 Countries, 1975-95. *American Political Science Review*, 97(3), 425–446. <https://doi.org/10.1017/S0003055403000789>
- Kovács, Z. (1993). The geography of Hungarian parliamentary elections 1990. In J. O’Loughlin & H. van der Wusten (Eds.), *The New Political Geography of Eastern Europe* (pp. 255–273). Belhaven Press.
- Kovács, Z. (2000). Voksok a térben. A magyar parlamenti választások földrajzi jellemzői. In A. Böhm, F. Gzásó, I. Stumpf, & G. Szoboszlai (Eds.), *Parlamenti választások 1998* (pp. 100–115). Századvég Kiadó.
- Kovács, Z., & Dingsdale, A. (1998). Whither East European democracies? The geography of the 1994 Hungarian parliamentary election. *Political Geography*, 17(4), 437–458. [https://doi.org/10.1016/S0962-6298\(97\)00024-3](https://doi.org/10.1016/S0962-6298(97)00024-3)
- Kovács, Z., & Vida, G. (2015). Geography of the new electoral system and changing voting patterns in Hungary. *Acta Geobalcánica*, 1(2), 55–64. <https://doi.org/10.18509/agb.2015.06>

- Kovalcsik, T., Vida, G., & Dudás, G. (2019). Az országgyűlési választókerületek kompaktságának elemzése Magyarországon. *Területi Statisztika*, 59(2), 188–218. <https://doi.org/10.15196/TS590204>
- Köves, A. (1995). After the Bokros package: what next? (Dilemmas and alternatives of Hungarian economic policy. *Acta Oeconomica*, 47(3–4), 249–265.
- Lipset, S. M., & Rokkan, S. (1967). *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*. The Free Press.
- Marcińczak, S., Tammaru, T., Novák, J., Gentile, M., Kovács, Z., Temelová, J., Valatka, V., Kährlik, A., & Szabó, B. (2015). Patterns of Socioeconomic Segregation in the Capital Cities of Fast-Track Reforming Postsocialist Countries. *Annals of the Association of American Geographers*, 105(1), 183–202. <https://doi.org/10.1080/00045608.2014.968977>
- Martis, K. C., Kovacs, Z., Kovacs, D., & Peter, S. (1992). The geography of the 1990 Hungarian parliamentary elections. *Political Geography*, 11(3), 283–305. [https://doi.org/10.1016/0962-6298\(92\)90030-W](https://doi.org/10.1016/0962-6298(92)90030-W)
- Maškarinec, P. (2019). The rise of new populist political parties in Czech parliamentary elections between 2010 and 2017: the geography of party replacement. *Eurasian Geography and Economics*, 60(5), 511–547. <https://doi.org/10.1080/15387216.2019.1691928>
- Matějů, P., & Řeháková, B. (1997). Turning Left or Class Realignment? Analysis of the Changing Relationship Between Class and Party in the Czech Republic, 1992–96. *East European Politics and Societies: And Cultures*, 11(3), 501–542. <https://doi.org/10.1177/0888325497011003004>
- Mészáros, J., Solymosi, N., & Speiser, F. (2007). Spatial distribution of political parties in Hungary 1990–2006. *Political Geography*, 26(7), 804–823. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2007.06.002>
- Norocel, O. C. (2016). Populist radical right protectors of the folkhem: Welfare chauvinism in Sweden. *Critical Social Policy*, 36(3), 371–390. <https://doi.org/10.1177/0261018315621991>
- Olsen, J. (2018). The left party and the AfD: Populist competitors in eastern Germany. *German Politics and Society*, 36(1), 70–83. <https://doi.org/10.3167/gps.2018.360104>
- Orenstein, M. (1998). A Genealogy of Communist Successor Parties in East-Central Europe and the Determinants of Their Success. *East European Politics and Societies*, 12(3), 472–499. <https://doi.org/10.1177/0888325498012003004>
- Plenta, P. (2020). Conspiracy theories as a political instrument: utilization of anti-Soros narratives in Central Europe. *Contemporary Politics*, 26(5), 1–19. <https://doi.org/10.1080/13569775.2020.1781332>
- Rydllinski, B. M. (2018). Viktor Orbán - First among illiberals? Hungarian and Polish steps towards populist democracy. *Online Journal Modelling the New Europe*, 26, 95–107. <https://doi.org/10.24193/OJMNE.2018.26.07>
- Schumacher, G. (2015). When does the left do the right thing? A study of party position change on welfare policies. *Party Politics*, 21(1), 68–79. <https://doi.org/10.1177/1354068812470505>
- Sheiring, G. (2019). *Egy demokrácia halála: Az autoriter kapitalizmus és a felhalmozó állam felemelkedése Magyarországon*. Napvilág Kiadó.
- Shin, M. E. (2015). Electoral Geography in the Twenty-First Century. In J. Agnew, V. Mamadouh, A. J. Secor, & J. Sharp (Eds.), *The Wiley Blackwell Companion to Political Geography* (pp. 279–296). John Wiley & Sons, Ltd. <https://doi.org/doi:10.1002/9781118725771.ch21>

- Stegmaier, M., & Lewis-Beck, M. S. (2009). Learning the economic vote: Hungarian forecasts, 1998–2010. *Politics and Policy*, 37(4), 769–780. <https://doi.org/10.1111/j.1747-1346.2009.00197.x>
- Stegmaier, M., & Lewis-Beck, M. S. (2011). Shocks and oscillations: The political economy of Hungary. *Electoral Studies*, 30(3), 462–467. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2010.11.010>
- Sümegehy, D. (2021). The impact of the local conservative climate on generalised trust in Sweden. *Modern Geográfia*, 16(2), 113–133. <https://doi.org/10.15170/mg.2021.16.02.06>
- Sümegehy, D. (2022). Halo effect of diversification and polarization, and the role of relative deprivation based on the 2018 Swedish parliamentary elections results. *Regional Statistics*, 12(1), Online First. <https://doi.org/10.15196/RS120106>
- Szelényi, I. (2016). Weber's theory of domination and post-communist capitalisms. *Theory and Society*, 45(1), 1–24. <https://doi.org/10.1007/s11186-015-9263-6>
- Szelényi, I., Fodor, É., & Hanley, E. (1996). Baloldali fordulat a volt szocialista országokban - újjáéled-e az osztályszemlélet? *Eszmélet*, 8(29), 51–89.
- Tar, F. (2015). Képviselők vagy szószólók? Kisebbségi képviseléválasztás Magyarországon. *Modern Geográfia*, 10(2), 25–40.
- Tavits, M. (2013). *Post-Communist Democracies and Party Organization*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139565196>
- Tóka, G. (2005). A magyarországi politikai tagoltság nemzetközi összehasonlításban. In R. Angelusz & R. Tardos (Eds.), *Törések, hálók, hidak: Választói magatartás és politikai tagolódás Magyarországon* (pp. 17–64). Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány.
- Tóth, C., & Török, G. (2015). *Négy választás Magyarországon - A magyar politika az elmúlt 12 évben (2002–2014)*. Osiris Kiadó.
- Tóth, T. (2020). Target the enemy: explicit and implicit populism in the rhetoric of the Hungarian right. *Journal of Contemporary European Studies*, 28(3), 366–386. <https://doi.org/10.1080/14782804.2020.1757415>
- Varga, M., & Freyberg-Inan, A. (2012). The threat of selective democracy. Popular dissatisfaction and exclusionary strategy of elites in East Central and Southeastern Europe. *Southeastern Europe*, 36(3), 349–372. <https://doi.org/10.1163/18763332-03603004>
- Vida, G. (2020). *A magyar országgyűlési választási rendszer földrajzi torzulásainak vizsgálata*. Doktori (PhD értekezés) SZTE TTIK Földtudományok Doktori Iskola.
- Vida, G., & Kovács, Z. (2017). Magyarország átalakuló választási földrajza a 2010-es és a 2014-es parlamenti választások tükrében. *Földrajzi Közlemények*, 141(2), 125–138.
- Vida, G., & Kovalcsik, T. (2018). Magyarország választási földrajzi sajátosságai a 2014-es és a 2018-as parlamenti választások tükrében. *Modern Geográfia*, 13(4), 15–30. http://www.moderngeografia.eu/wp-content/uploads/2019/02/2018_IV_02_vida-kovalcsik.pdf
- Waller, M. (1995). Adaptation of the Former Communist Parties of East-Central Europe: A Case of Social-Democratization? *Party Politics*, 1(4), 473–490. <https://doi.org/10.1177/1354068895001004003>

Online sources

[1] The website of the Hungarian Central Statistical Office: <https://www.ksh.hu/stadat>

[2] Hungarian electoral results: https://www.valasztas.hu/1990-2019_eredmenyek

APPENDIX

Appendix 1. Party supports of the cluster created

						National average
2014	Voter turnout	58.2%	59.3%	69.5%	63.9%	61.1%
	Fidesz-KDNP	41.8%	49.0%	44.0%	36.6%	43.6%
	Unity	23.7%	21.0%	31.1%	35.6%	26.2%
	LMP	3.7%	4.3%	8.6%	8.0%	5.5%
	Jobbik	26.5%	21.8%	12.5%	15.5%	20.7%
2018	Voter turnout	66.2%	68.4%	76.6%	71.7%	69.4%
	Fidesz-KDNP	47.7%	54.0%	43.4%	38.1%	47.4%
	Jobbik	24.9%	19.8%	13.4%	16.4%	19.8%
	MSZP-P	11.1%	9.7%	14.1%	18.0%	12.4%
	DK	4.9%	4.2%	7.1%	8.0%	5.6%
2022	Voter turnout	65.6%	68.7%	77.1%	71.1%	69.3%
	Fidesz-KDNP	54.8%	58.6%	45.2%	42.1%	52.3%
	United for Hungary	33.6%	29.7%	43.0%	45.9%	36.0%
	Mi Hazánk	7.1%	6.6%	4.4%	5.2%	6.1%

Appendix 2. The correlation coefficients of the party support

Socio-economic indicators	2014				2018					2022		
	Fidesz-KDNP	Unity	LMP	Jobbik	Fidesz-KDNP	Jobbik	MSZP-P	DK	LMP	Fidesz-KDNP	United for Hungary	Mi Hazánk
Urban-Rural***	-0.595**	0.771**	0.718**	-0.597**	-0.706**	-0.573**	0.756**	0.719**	0.714**	-0.759**	0.776**	-0.518**
Roma (2011)	0.072	-0.408**	-0.671**	0.631**	0.349**	0.545**	-0.335**	-0.422**	-0.626**	0.581**	-0.508**	0.185
Married (2011)	0.541**	-0.533**	-0.432**	0.254**	0.559**	0.189	-0.496**	-0.456**	-0.356**	0.519**	-0.544**	0.252**
Educated (2011)	-0.372**	0.758**	0.897**	-0.808**	-0.664**	-0.764**	0.663**	0.702**	0.885**	-0.792**	0.824**	-0.737**
Catholics (2011)	0.366**	-0.344**	-0.296**	0.173	0.442**	0.113	-0.396**	-0.334**	-0.279**	0.384**	-0.418**	0.243*
Calvinists (2011)	0.196*	-0.341**	-0.389**	0.348**	0.295**	0.236*	-0.195*	-0.324**	-0.357**	0.404**	-0.328**	-0.01
Atheists (2011)	-0.481**	0.357**	0.305**	-0.108	-0.528**	0.023	0.359**	0.348**	0.294**	-0.473**	0.450**	0.002
Young people	0.152	-0.261**	-0.299**	0.249*	0.139	0.217*	-0.198*	-0.184	-0.153	0.321**	-0.316**	0.101
Elders	-0.179	0.402**	0.488**	-0.434**	-0.301**	-0.407**	0.334**	0.342**	0.427**	-0.422**	0.425**	-0.256**
Employment	0.167	-0.1	0.064	-0.04	0.053	-0.009	-0.050	-0.012	0.068	-0.333**	0.325**	-0.125
Unemployment	0.105	-0.526**	-0.759**	0.755**	0.412**	0.624**	-0.392**	-0.525**	-0.692**	0.560**	-0.508**	0.343**
Income	-0.360**	0.759**	0.900**	-0.819**	-0.651**	-0.725**	0.576**	0.735**	0.883**	-0.781**	0.786**	-0.686**
High status	-0.369**	0.732**	0.884**	-0.779**	-0.658**	-0.766**	0.640**	0.693**	0.899**	-0.797**	0.817**	-0.712**
Middle status	-0.496**	0.769**	0.750**	-0.683**	-0.697**	-0.560**	0.667**	0.732**	0.699**	-0.751**	0.722**	-0.383**
Low status	0.442**	-0.818**	-0.930**	0.834**	0.732**	0.772**	-0.711**	-0.771**	-0.916**	0.868**	-0.872**	0.671**
Agriculture emp.	0.547**	-0.709**	-0.615**	0.483**	0.652**	0.391**	-0.576**	-0.659**	-0.622**	0.654**	-0.687**	0.513**

*Ez a mű a Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! – Ne változtasd! 4.0 nemzetközi licen-
ce-feltételeinek megfelelően felhasználható. (CC BY-NC-ND 4.0)*

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

*This open access article may be used under the international license terms of Creative Commons
Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 (CC BY-NC-ND 4.0)*

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Faust, Anita¹

Concepts of World Order and their Implications for Regional Power Research

ABSTRACT

Regional powers attracted the heightened interest of researchers in international relations (IR) when the first signs of potential challenges to the unipolar world order appeared, but after a decade's worth of efforts to make sense of regional power status, and regional ordering, it petered out, leaving hypotheses consistently unconfirmed. The paper investigates the interpretive framework – the concepts of world order – that underlay the unfruitful hypotheses. For this end, the paper re-examines four contemporary paradigms of world order – distinguished on the basis of their constituents and their concept of relations – from the viewpoint of regional power research. The approach offers a shift in viewpoints that may help foster the creation of a paradigm of world order that can account for the sub-global level. Furthermore, to realign theory and practice, the paper attempts to tackle the problem of regionality in the context of interdependence and globalization. By expanding the present categorization of powers as global, regional, and local to include the proposed novel category of transregional power the rigidity of regionality can be eliminated. The new category enables a more nuanced understanding of the hierarchy of powers as well as of the processes of world order on multiple geographical scales.

Keywords: world order, regional powers, transregional powers, geopolitical codes, systemic relevance, hierarchy, legitimation

---

¹ Research fellow, Geopolitical Research Group of the Eurasia Center, John von Neumann University. faust.anita@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1196-7001>

INTRODUCTION

In a remarkable critical assessment Garzón (2022) presents the rise and untimely decline of regional power research, a branch of study within the discipline of international relations (IR) that sought to examine the status, the strategies, and the performance of regional powers as shapers of regional order. Untimely, because amid the present crisis of world order, states formerly considered peripheral or perceived as low ranking in the international hierarchy of powers may have more significant impact upon the evolution of world order than geopolitical and IR theories suggest. The decline of regional power research was not without its reasons: in a span of over a decade, the research systematically failed to produce hypotheses that matched empirical observations.

How can it be that IR theory cannot successfully conceptualize the status, strategies and performance of regional powers? Garzón (2022) makes the compelling case that the key problem was that regional power research efforts were based on the application of the theoretical scheme of world order to the regional scale. His solution to the problem rests on the clearly correct assumption that regions differ sufficiently – structurally as well as culturally – to be unsuited to fit a single scheme and proposes a shift towards comparative regional studies.

Comparative regional studies are certain to bear fruit. Nevertheless, the problem that regional power research was unable to conceptualize regional order in the context of world order deserves our attention. The present paper seeks to investigate the theoretical assumptions underlying regional power research. While it is quite likely that the consistent mismatch of hypotheses and observations can be attributed to more than just concepts, any uninvestigated flaws in the theoretical framework will continue to undermine the understanding of world order, power hierarchies, and regionality within globality. A conceptual adjustment to the interpretive framework of regional power and regional ordering – that is, to the concept of world order – may help put regional power research back on track. Amid the acute transition of the global order at the time of writing, the analytical value of a nuanced understanding of power hierarchies and regionality is abundantly clear.

Relevant to our quest is how interest in regional powers and regional ordering arose in the first place. The appearance of regional power research in IR was closely tied to geopolitical circumstances. Rising at the time when BRICS – the cooperation platform of Brazil, Russia, India, China and South Africa – was a newcomer on the world stage, research sought to verify if the theories of IR also applied to regional powers (Garzón, 2022). Regional powers were defined as ones bearing “*special responsibility for the security and for the maintenance of order in the region*” and having both the self-conception and the international recognition as a regional power Nolte (2010). Candidates for regional powers ranged from Argentina to China (Cline et al, 2011), that is, they varied very widely in all aspects of power – territory, population, natural resources, economic strength, to name a few.

Regionally dominant players were hypothesized as having significant capabilities, with their power restricted to their own region, and otherwise being subject to the globally preponderant power within the unipolar world. On these grounds it was assumed that they would use their power to structure their regions, and to build a following that would bring them closer to making a systemic impact (Garzón, 2022). Their strategies were scrutinized in studies of regional geoeconomics (e.g. Fehér, 2017; Wigell,

2016), while the soft power capabilities of regional powers, particularly of Russia and China were examined in countless analyses (Barr, 2011; Callahan, 2015; Ellis, 2011; Holyk, 2011; Sergunin & Karabeshkin, 2015).

Regional powers were found, according to Garzón's (2022) critical overview, to have failed to structure their regions. A gap emerged between scholarly expectations formulated in hypotheses, and the achievement identified empirically. The fact that scholarly studies should seek to discover the region-sized copies of the global ordering of the world points to an assumption on their behalf that calls for scrutiny. As Garzón (2022) says, the assumptions underlying the failed attempts at regional power research emerge from the very foundations of IR – a discipline that is far from globally shared, as Acharya and Buzan (2007) point out.

The notion of world order in IR theory is itself a product of the geopolitical endeavor to structure the world. IR Theory has been permeated by Western thought predating the US-led world order, and even the British. It was in connection with the latter that Carr (1946) urged the realization that world order is a dominant hypothesis, one that fosters an interpretive framework for processes, but crumbles as the distribution of power shifts. In our interconnected and interdependent world that is in a transitory state, examining and questioning our interpretive framework is in order, especially if we wish to study the processes on the sub-global level.

The hypothesis underlying the present paper is that the core problems that manifested through the failures of regional power research lie with the notions of world order, and to rectify regional power research, the contemporary conceptions of world order need to be re-examined.

The paper presents four distinct paradigms of world order distinguished based on the constituents of the world order, as well as the presumed nature of relations that structure the world. Each paradigm has vastly different implications for the notion of regional power, as well as for who structures regional orders, and how they do this. Common to them, however, is that they reflect the thinking of the leading – pre-eminent – power(s). Approaching the paradigms of world order with regional power research in mind, however, is inevitably an exercise in the conscious application of multiple viewpoints. By seeking a theoretical framework for global and regional power research that accommodates multiple viewpoints, the theoretical foundations can be laid for positive conflict resolution (Galtung, 1969, 2000; Nádudvari, 2020), a welcome by-product in a time of dangerous, and possibly further escalating conflict.

A further challenge arises from the indelible circumstance that the very notion of regionality is raised in the context of globality, a notion with which even the various paradigms of world order have grappled inconclusively.

To overcome the theoretical problems arising from conceptualizing powers as global, regional, and local based on their theoretically presumed reach, the paper proposes a two-fold solution. One is to complement the notion of intended power projection with that of systemic relevance as perceived by others, without geographical limitation. Importantly, systemic relevance as perceived by others does not and should not replace existing concepts of power but complement them. The other is to re-align empirical observation with theory by introducing the category of transregional powers. While regional power research theorize the concept of regional powers as ones whose formidable power capabilities

are limited to their own regions, transregional powers can be conceived as ones with stakes considered as strategic by recipients, in multiple, but not all, regions of the world. This modification in the categorization of powers offers IR research a more nuanced and productive approach for studying the ability of players to shape the global order, and their regionality in our interdependent and globalized world.

METHODS

The purpose of the paper is to re-examine the concepts of world order within contemporary IR theory from the viewpoint of regional power research. At stake is whether it is possible to identify those components within the complex and multiple notions of world order, whose readjustment may eliminate key conceptual hindrances to regional power research.

To attain an understanding of world order – whether global or sub-global – that is fit for making a sense of, and for rectifying, the fallacies of regional power research, the contemporary concepts of world order need to be deconstructed. Through the critical analysis of the contemporary scholarly literature of world order as a concept, four paradigms are distinguished and broken down to lay out their theoretical implications for regional power research. The analytical criteria are derived from the four interpretations of world order. Once the assumptions underlying each paradigm have been gleaned, the paper offers a reconstruction of the concept of world order, building on assumptions adjusted to empirical observation.

The paper seeks specifically to pinpoint the conceptual hindrances to regional power research as a field of research within IR. Nevertheless, it is important to stress that in all probability, the failures of regional power research are complex, and only partially attributable to theoretical problems investigated in the present paper. The theoretical clarifications presented are indispensable for regional power research to eventually rid itself from the persisting mismatch between theory and empirical observation.

RESULTS

Four paradigms of world order, and their concepts of regional powers

Few would question Waltz's (1979) view that the goal of powers is to structure the world order and dictate its norms. Yet, fundamental as it is to international relations and geopolitics, the concept of world order remains a highly contested one. "World" not only means actual globality, it has also been a subjective category. "Order" is a far from settled notion. Nor is there consensus on the type of geopolitical entities that should be structuring the world on the grounds of the legitimacy attributed to them, or which they claim to hold. Distinguishing the paradigms reveals the multiple ways in which to observe the interaction of societies and organizations around the globe. Explicitly or implicitly, each offers perceptions of non-global powers, with major analytic consequences.

A territorially and temporally limited, static world order is envisaged by authors who stress the notion of “order” (Clark, 1989, 2005; Coicaud, 2010: 33; Lake, 2009, 2013). In their approach, world order is insular and temporary, applying to regions and times of stability (a contested notion). It is hierarchically structured, and its constituents are states. The stability of their relationship is underpinned by a social contract of sorts, compensating states for handing over some of their sovereignty to the leading power. In this approach, world order is a club, whose membership changes over time (Clark, 2005).

In this paradigm the definition of the leading power (that which takes sovereignty away from lesser powers and compensates them by offering security and economic benefits) leaves very circumscribed if any sovereignty for regional powers inside the club. Other parts of the world that fall outside the club are defined by a lack of stability. The instability outside the insular world order may in theory be due to conflict between the entities that are not subjects of the world order, or it may be between parties to the world order and non-members.

This paradigm of world order does not define regional powers, nor does it clarify the hierarchy of states that are party to the order below the level of hegemon or leader. World order is limited to a confined group of states deemed legitimate by, and accepting of the rule of, the leading power. Hence, any regional powers within the world order will be compliant with the global power. Regional power research assumes that regional powers are compliant with the leading power and its world order. It also hypothesizes that regional powers will provide public goods within the regions they structure in the same vein as the insular world order of stability is legitimized through a social contract of sorts.

Outside the club lie states or peoples that are not accepted as members, in other words, which are not granted legitimacy (Clark, 2005). Relations between non-members is not pursued as a field of interest or of relevance to this concept of world order, but the paradigm does not explicitly prohibit the existence of regional orders outside the world order. Any regional order outside the club would by default have to be inferior in legitimacy.

“All concepts arise in a context, and contexts change”, as Nye (2021) succinctly points out, we may add, however, that they leave a trace on interpretive frameworks. Although this paradigm carries a distinct air of colonial times and makes for a very uncomfortable fit with the interconnected and globalized world of our day, it arguably continues to contribute a layer of interpretation as testified by the assumption in regional power research that regional powers accept and comply with the global power.

The second paradigm of world order is an expansionist one, as proposed by Henry Kissinger (2015). In his theory, “*world order describes the concept held by a region or civilization about the nature of just arrangements and the distribution of power thought to be applicable to the entire world*”. He also defines regional orders, which, he says “*involve the same principles applied to a defined geographic area*”. Kissinger’s paradigm is also spatially limited but expresses an intention on behalf of the constituents of the world order to extend it. This suggests that conflicts will necessarily arise between the expanding world order and the rest of the world – if the leading power lacks universal attraction or if its legitimacy as leader is not accepted by all. It is no wonder that soft power (Nye, 1990) is seen as crucial to the expanding world order dominated by the United States. Appeal being in

the eye of the beholder, it cannot be universal, hence, voluntary followship being less than universal, the expansion of world order is a source of conflict in the world.

In this paradigm not only does the expanding world order bring conflict upon others, but in theory, successfully expanding regional orders may challenge the world order (or its leader). In the eyes of the power(s) leading the world order, expansion becomes a contest among powers. Nevertheless, regional powers are not necessarily and not always rivals to the global power: the assessment of their potential expansion and appeal are fundamental to judging whether they constitute a threat to the world order. The hierarchy of orders is determined by their ability to expand.

Having ascended when the first signs of the rise of potential rivals to the unipole became visible, regional power research focused on emerging powers, whether limited to BRICS countries, or also applied to other states (Nolte, 2010). Its assumptions closely correlated with the definition of world order suggested by Kissinger, with emphasis on regional order being the small-scale version of the non-global but expanding world order. Yet regional power research fails to take into consideration the distinction Kissinger (2015) made between world order and international order.

International order is the practical application of the principles that drive the mechanisms of the expanding world order: the practical application of arrangements considered just, and the distribution of power seen as appropriate, by the leading power. So, while the world is populated by competing orders of various ability and intent to expand, the most significant power may be able to impose the rules of the game upon all regional orders to such an extent, that the ability of lesser orders to expand – or even to dominate within their own regions, in whatever terms regions are defined – are significantly impaired. A debate can be identified within regional power research about the extent to which the unipolar world order imposed its norms and processes onto the world, in the global sense. Some argued that with the end of the Cold War, the regions became more relevant and independent (Buzan & Waever, 2003; Katzenstein, 2005), and even hypothesized a world of strong regions. Others argued that there is a considerable “global overlay” upon regional orders, whether defined by a sub-global power that is satisfied with the world order, or by one that seeks ways of resisting it (Acharya, 2007). Overall, the assumption of well-defined regions structured by regional powers prevailed. The dynamic of competition and the ensuing uneven distribution of stability as a precondition of systematically ordering a region were shunned for the most part (Garzón, 2022). Thus, the hypotheses regarding the strategies of regional powers, or their performance within their own regions, have not matched empirical observations.

The third paradigm – offered by the liberal theory of IR, as formulated by Andrew Moravcsik (1992, 1997) – thinks in terms of actual globality. Here, world order is the global space populated by organizations of various types and sizes, including states as well as sub-state and transnational non-governmental organizations, corporations, multinational organizations. They are seen as interest groups, whose legitimacy stems from their fulfillment of their avowed mission of representing the interests of their own constituents on the international level. World order is, in all practicality, the space where organizations negotiate their preferences. States are considered to have less legitimacy than other organizations because they fail to live up to their claimed mission of representing all of their citizens and social groups on the international level. In one fell swoop, the liberal paradigm

brings back the notion of legitimacy-based membership in world order (as opposed to the expansionist paradigm of world order, which emphasizes legitimacy-based leadership).

World order being defined as the global arena where geopolitical entities seek to negotiate their preferences in the liberal paradigm, networks emerge internationally (Slaughter, 2004), paving the way toward the rise of global society replacing the notion of the international society of states as conceived in the club-like world order of states (Clark, 2005; Dunne, 1998, 2003).

Interpreting the state as a type of interest group and measuring it against specialized organizations appears to fall in the category of miscomparison (Sartori, 1991). Unlike interest groups like non-governmental organizations or corporations or other specialist organizations, the state is a territorial entity where the multitude of often inherently contradictory interests are reconciled for society to work. Its mission is not cause-specific or group-specific representation of interests. Yet, the seeming miscomparison deserves more attention. Moravcsik moves the process of the reconciliation of contradictory interests from the national to the global level. This means that the liberal paradigm of world order shifts the place where the processes of power and its legitimation take place from the level of the state to the global level.

With its failure to confirm hypotheses of the replication of the world order on the regional level, regional power research may have given the liberal paradigm a boost. The interpretation of regional power research as an endeavor to assess the emergence of rivals to the unipole, however, cannot readily be reconciled with the liberal paradigm.

While the liberal paradigm could have lent regional power research hypotheses on intra-regional and inter-regional embeddedness of regional powers, it has been largely ignored. The emphasis on regionality was not compatible with the consideration of non-territorial, or trans-territorial networks.

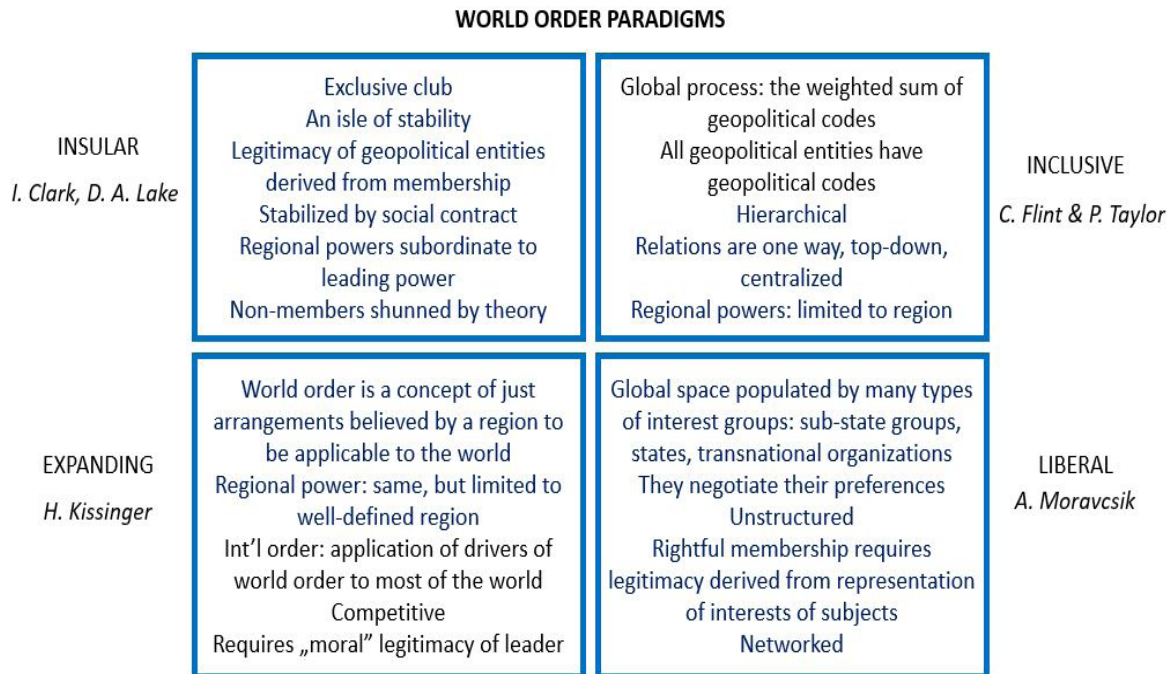
The fourth paradigm, proposed by Colin Flint and Peter Taylor (2018) emerges from a combination of world system theory and constructivism. This theory views world order as a global process, that is, dynamically, and without spatial or temporal limitations. In this paradigm, all geopolitical entities, meaning all states, great or small, and many non-state actors, too, have geopolitical calculations – “geopolitical codes” – whereby they lay out how they want to increase the number of their friends, weaken or eliminate their foes, and find ways of justifying these goals and ensuing action. World order is defined as the aggregate of the geopolitical codes of all geopolitical entities. This paradigm is inclusive and emancipatory as it rests on the idea that all states – and many non-state actors, too – have geopolitical codes. Membership in the global world order does not require special legitimacy. Geopolitical entities are considered based on their existence, and not on role or power status.

Differences between the constituents of world order arise from the geographical scope of their codes. Geopolitical entities are ranked as global, regional, or local powers, depending on whether their geopolitical calculations encompass the entire world, or are limited to their own region, or, in the case of local powers, only to their neighbors. In this paradigm stability is defined as the continuity of the power hierarchy that underpins the extent to which the various entities manage to realize their geopolitical codes.

Inclusive as it is, it is the spatial model of relations underlying the system of geopolitical codes that invites the question whether it is compatible with empirical observation. Is it realistic for any entity,

no matter how small, not to take the global and any regional powers into consideration when creating their geopolitical calculations? The four paradigms of world order are summarized in Figure 1.

Figure 1. Paradigms of world order from the viewpoint of regional powers

Source: author's own graphics

Regional power research assumes the existence of regions. The concept of regional powers in regional power research as well as in Flint and Taylor's paradigm of world order is based on the criterion of strict regional limitation. When discussing the world order, Kissinger (2015) also speaks of "well-defined regions". Indeed, who defines regions? What makes the definition of a region legitimate? Are regions imposed by the world order, or do regional powers produce them? Or do they arise from an interaction of the two? Or are they an inheritance shaped by geography and history? Can a region be defined by one power, but be structured by another? How static, or how malleable are regions? How relevant is strictly limited regionality in the age increasingly defined by the technologies and domination of outer space and cyberspace, the two truly planet-wide global commons?

Questions abound, highlighting the complexity – multiplicity even – of the notion of region. While one may hope for a world order where the top-down and bottom-up definitions of regions – and powers – coincide, and their roles within globality as well as towards their constituents are founded on consensus – in reality, the definition of regions is hotly contested in theory as much as in practice. Although Carr (1946) did not use the term 'social construct', his argument remains unrefuted that world order, and norms or morality were hypotheses that were made 'real' by the consensus that surrounds them, while it prevails. The same can be said about regions. What seems clear is that the notion of power, and the act or intent of structuring relations in spatiality are inseparable. For a better

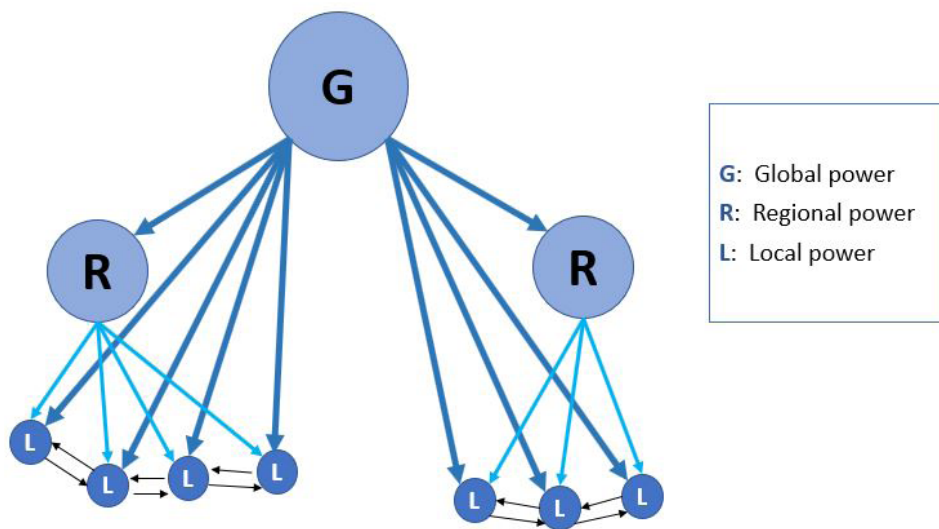
grasp of assumptions underlying regional power research, we need to turn to the system of relations as hypothesized within world order.

Hypotheses of the relational structure of world order

As we have seen, in two of the four paradigms that relate to territoriality, regional powers are understood to assert their power to actively structure their region, and to have geopolitical calculations that are limited to their own region. According to regional power research, regional powers accommodate global level influences. The regional orders are hypothesized as smoothly embedded in the global order.

In the system of geopolitical codes categorized as global, regional, and local, relations that shape the world order are all hypothesized to be top-down between the global and regional level, and then again between the regional and local levels. Relations are horizontal among local powers and limited in scope to neighbors (Figure 2).

Figure 2. The relations assumed to underlie world order based on Flint and Taylor’s system of geopolitical codes.

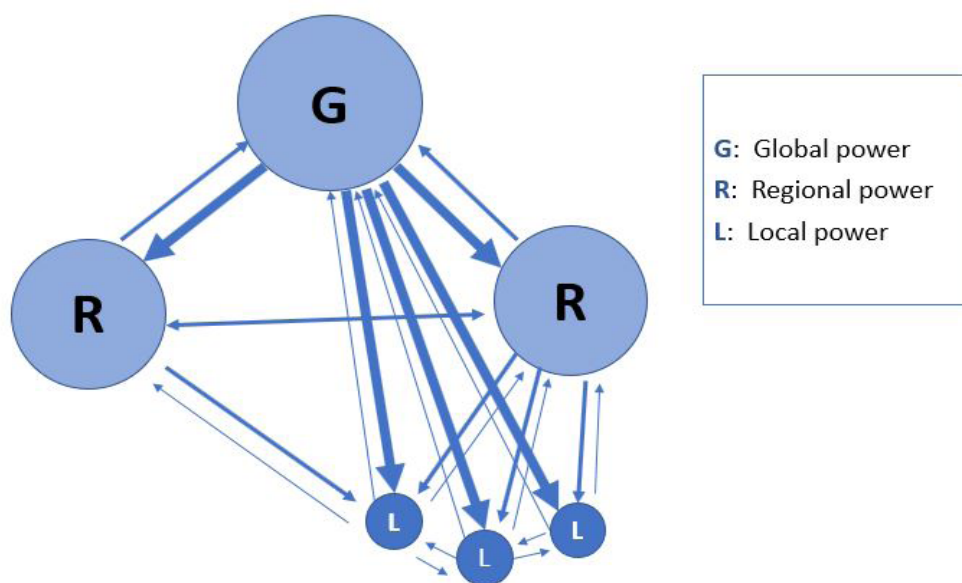
Source: author’s own graphics

In this model of world order, global relations are centralized. Neither bottom-up, nor inter-regional geopolitical calculations are envisaged. This view of global relations reflects an underlying hypothesis of unipolarity taken to the extreme or is reduced to coincide with the geopolitical intention of the global power in an expansionist world order. How to account for cooperation between sub-global powers, such as BRICS countries? Or Chinese undertakings in Africa or South America? Or the efforts of any country, large or small, seeking to influence the policies of the United States – or for that matter, that of China?

A systemic adjustment of the theorized relations is needed, to reconcile them with empirically observed processes that have produced, and continue to shape, global order. Two immediate modifications are in order:

1. Relations need to be conceived as two-way, no matter how asymmetric they are, between local and regional, regional and global, as well as local and the global powers.
2. Horizontal relations between regional powers – as well as diagonal relations between a regional power and a local power located in another region – need to be included. The adjusted system of relations is illustrated in Figure 3.

Figure 3. A re-interpretation of relations between geopolitical entities, accounting for non-centralized and two-way interactions.

Source: author's own graphics

The challenges of theoretically defining regional powers

The inclusion of two-way and inter-regional strategic interaction between geopolitical entities in the model of relations opens the possibility of studying the strategies of regional powers more meaningfully, and of formulating hypotheses that can be confirmed by empirical observation. This opportunity comes at a price. The convenience of having a clear-cut definition of regional powers – no matter how flawed – is lost. The core issue of how powers between the global and local levels can be defined re-emerges, since they can no longer be reduced to the claim that they are states with significant power capabilities but limited to their own – “well-defined” (Kissinger, 2015) – regions. Can regions be well-defined in a world order hypothesized as powers seeking to expand? Contestation is inevitable. But the interactions, the actual geopolitical codes of sub-global players cannot empirically be confined to single regions, either.

The other definition (Nolte, 2010) says regional powers are ones bearing “*special responsibility for the security and for the maintenance of order in the region*” and having both the self-conception and the international recognition as a regional power. Here, the notion of region persists, but much less emphatically. A salient element of this definition is attributing special responsibility to regional powers for security and order within their own regions. This is an intriguing proposition in a unipolar world, just as much as in a bipolar one.

Special or not, ‘responsibility’ has not been part of the definition of ‘power’, while morality has (Carr, 1946). Power has been associated with ‘ability’ (Dahl, 1957, Nye, 1990), while its possession and use has been inseparably linked with ‘legitimation’ (Beetham, 2013; Weber, 2009), the latter also being defined as a “moral quality” (Kissinger, 2015). Holding someone responsible can, however, be interpreted as an act of power: it prescribes a certain kind of behavior or performance. In Nolte’s (2010) definition, regional powers are subordinates, to whom responsibility is attributed by superior power(s). Alternatively, on the purely theoretical (not empirical) level, the regional power may be expected by the states within its region to give them protection. Were such a phenomenon to materialize, it could lead to the emergence of a power block that could easily be perceived as a challenge to the world order by the global power(s). According to Allison (2017), in the overwhelming majority of cases, the incumbent power saw the rise of another power as an existential threat, and war ensued – that is, Thucydides’ trap is activated more often than not. Indeed, a regional power can only be able to uphold security and order in its region if it complies with the superior global power. A failure to comply will inevitably entail intervention by the superordinate global power (Flint, 2017).

In Nolte’s (2010) definition, regional powers are also required to have the self-conception and international recognition as a regional power, implying a consensus. A failure to comply with the global power clearly entails the loss of legitimacy as a member in the order in two of the four world order paradigms, the insular and the inclusive ones. While this may not necessarily undo the regional power status of a player, its ability to provide security or to maintain order will be actively hampered. ‘Responsibility’ in this case becomes synonymous with the regional power using its influence to uphold the world order.

Neither definition of regional powers, whether it emphasizes territoriality (Kissinger, 2015), or the consensual place of the given regional power in the international hierarchy of powers (Nolte, 2010), can be anticipated to serve as a foundation for hypotheses that are compatible with empirical observation. Nevertheless, the examined definitions manifest a consensus that regional power status has both a territorial and a hierarchical aspect. This consensus can be readily upheld. The challenge is to reconcile theory and practice, accommodating the competing drive of powers to secure for themselves an order that is aligned with their interests, and the possibly unintended consequences of globalization and interdependence.

Towards a more nuanced theory of powers

As Garzón (2022) showed, the unfruitful approach pursued by regional power research projected IR theories of global ordering onto regional powers, which, in turn, were defined as having dominance limited to a specific region, and compliant with the world order built by global power(s). Based on the findings of the deconstruction of the hypotheses of relations underlying the paradigms of world order, which flow over into the various definitions of regional powers, I propose to reverse the approach to powers. Instead of projecting the geopolitical intent of the leading power(s) as a foundation of theory², I offer a thought experiment whereby the empirically observed relations serve as the foundation of theory. Three assumptions are upheld:

1. All geopolitical entities have geopolitical codes (Flint & Taylor, 2018).
2. World order is the aggregate of the geopolitical codes of all geopolitical entities (Flint & Taylor, 2018)
3. All geopolitical entities can be described with a territorial aspect and a power hierarchy aspect (consensus derived from the various definitions discussed).

Thus, the notion of legitimacy of membership inherent in multiple paradigms of world order is replaced with the fact of existence. By accepting Flint and Taylor's (2018) territorially global notion of world order as the weighted sum of all geopolitical codes, lesser powers and relations not directly driven by the entity/entities with global geopolitical code(s) are also theorized as having a role in shaping the world order, even if their influence upon it is possibly indirect, and significantly weaker than in the case of global power(s).

At issue is how the territorial and power hierarchy aspects of sub-global powers are to be viewed. It is in addressing this question that empirically observed relations need to be applied.

The empirically observed relations – as outlined in part 3.2. and illustrated in Figure 3. – include bottom-up as well as horizontal and diagonal ones. Relations can be friendly or hostile – in both cases they are a factor that shapes the world order.

All geopolitical entities count with the global power(s), and all local entities also count with the sub-global powers that shape their regions. All regional powers count with one another. Some regional powers will have strategically relevant relations with remote parts of the world. As an example, Russia and China have long been building relations in Europe, Latin-America, and Africa, as has the United States. But one may look at Iran, more obviously a regional power than China, for instance. Yet, despite the sanctions imposed on it in the wake of the toppling of the shah in 1979, and again following the withdrawal of the US from the nuclear deal in 2018, Iran has been of strategic relevance not only to China, but also to India, and indeed, Venezuela³. These geopolitical entities are outside the more immediate – regional – sphere of influence Iran seeks to maintain, reaching from Yemen through

---

2 Power projection as the foundation of examining world order can be justifiably applied if global power status is under investigation (Faust, 2021b)..

3 To cite one example, Iran sent multiple fleets of oil tankers to the isolated Latin-American country to alleviate its fuel shortage, and most likely, to demonstrate at the same time its open defiance of the global power (Zerpa et al., 2020). While it is clear that the move was not seen as friendly, welcome or even legitimate by the United States, it remains a fact, while its legitimacy may be viewed quite differently by other geopolitical entities.

Syria to Turkey and Afghanistan. Nevertheless, the territoriality of Iran as a power seems to be in another league than China, whose global or regional power status has long been a subject of debate. Or we may consider Turkey, a NATO member, whose strategic relevance to the US, Europe, Russia, China, the Gulf region, and North Africa is unquestionable. In fact, making sense of Turkey without considering its strategic relevance to multiple regions of the world would hardly be a meaningful undertaking. Or Qatar, as a financial and aviation hub, and a globally relevant LNG supplier is hard to interpret as a player with a reach or relevance limited to a more or less well-defined region. None of these geopolitical entities can be confined to a single region. We can also say that international organization does not reflect the systemic relevance of countries, as not all states listed above are party to the influential Group of Twenty. International fora are not shaped based on the systemic relevance of geopolitical entities but are reflective of arrangements deemed supportive of the world order by the satisfied global power(s).

What appears to be an attribute of all the states listed is that they have strategic relevance in multiple regions of the world. Rather than categorizing them as regional, in the sense of limitation to a well-defined region, we may consider them trans-regional powers: ones with strategically relevant stakes in multiple regions of the world. This makes them – to varying degrees – trans-regional powers.

The introduction of the novel category of trans-regional powers does not, and should not, entail the elimination of regional powers. It is an initial step towards an analytically relevant distinction in the hierarchy of states that are neither global, nor local powers, but somewhere in between.

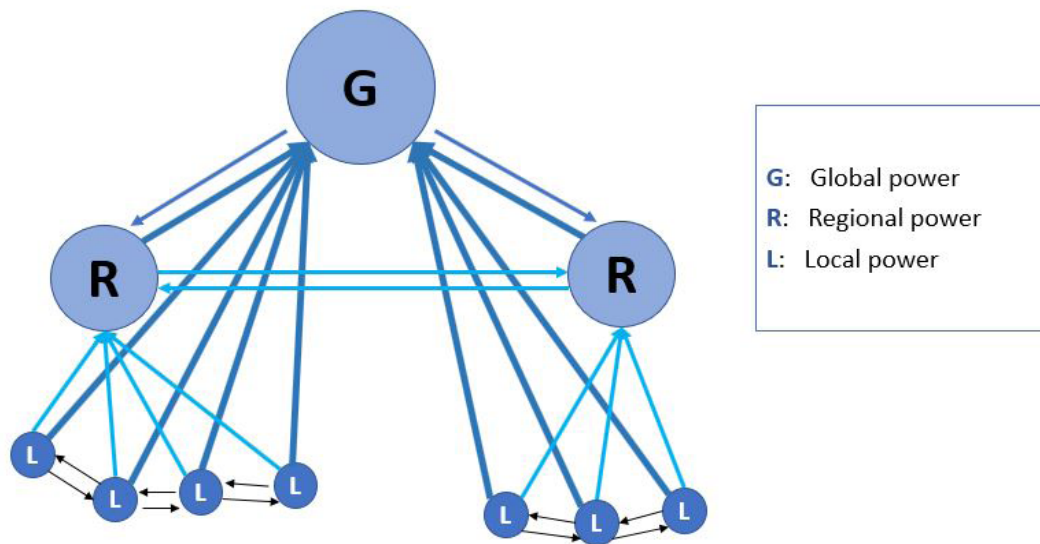
Theorizing the categories of powers as local, regional, trans-regional and global is still a very low-resolution approach to the international hierarchy. In a globalized and interdependent world, while territoriality remains of significance, it is above all systemic relevance of the various geopolitical entities that needs to be taken into consideration.

Systemic relevance differs from the predominant notion of power as the ability to impose intentions even in the face of resistance (Weber, 2009). It includes more passive forms of influence upon the world, whether it arises from the possession of natural, human, or cultural resources, technological capabilities, the domination of choke points, or, as Lukes (2005) suggests, on the ability to resist change. It also requires us to take into consideration relevance to others as perceived by others. Going back to our previous examples, it is not only the intended imposition of Chinese, Russian, or American intentions upon Latin America or Africa, but also, the strategic relevance of Chinese, Russian, American stakes in the given region to the given region that makes a difference. How many countries count with the US or Russia or China or Turkey, etc. is an indicator of global systemic relevance. Systemic relevance as reflected in the geopolitical codes of others requires the recognition of bottom-up relations. as illustrated in Figure 4.

Two fundamental questions need to be considered. One is whether it is reasonable to assume that small scale powers may also be shapers of world order: whether it is theoretically legitimate to take them into consideration when examining the processes of a global world order. Recent events suggest that they may, indeed. For the sanctions imposed by the US and its Western allies to achieve the isolation of Russia to the extent that it loses its ability to shape the world order – its ability to project power as well as its systemic role – it would have been necessary for all, or at least the vast majority

of powers to go along with the sanctions. They did not do so. This reluctance to follow the policy of the US and its Western allies may play a significant role in shaping the world order.

Figure 4. The systemic relevance of geopolitical entities as reflected in the geopolitical codes of others

Source: author's own graphics

Is it reasonable to think that all countries can have direct influence upon the world order all of the time? Definitely not. But it is reasonable to assume that the openness of lesser powers to relations not expected or not preferred by the unipole as stemming from its globalization of trade has indeed had a role in the emergence of powers it sees as rivals. Without countries that were open to its cooperation, China could not have advanced with its Belt and Road Initiative⁴. The multitude of projects within the Chinese scheme produced a swarm of cooperations that were too numerous for the incumbent global power to promptly and effectively counter them all. It was the cooperation of lesser powers that made this happen.

Both examples suggest that lesser powers may have an occasional and indirect influence, particularly if part of a swarm. Their behavior that under such conditions can shape the world order may involve positive action (e.g. joining a project) or it may be a refusal to cooperate (e.g. not imposing a sanction).

The other question has to do with territoriality: how to think of regionality if multiple trans-regional powers have strategic stakes in the same regions? How can stability be maintained if multiple trans-regional powers need the cooperation of a systemically relevant resource provider? What arrangements can be seen as just by all parties concerned? Can principles of accommodation and inclusion be coded into a new theoretical and practical paradigm of world order?

⁴ In the post-Cold War era, foreign direct investment patterns as presented in the case of Hungary by Lendvai et al. (2021) have been a key indicator for mapping centralized relations as well as relations outside the control and intentions of the unipole.

If the Cold War has any lessons to offer, the one we need to take to heart is that the role and global organization that enabled the rise of the United States was the existence of the significant other, the Soviet Union, whose mere existence was a key pillar in the self-identification of the US as the leader – and defender – of the West. The fall of the Soviet Union was, as Huntington (1997) established it, a shock to the identity of the US. Today, Russia and China pursue their interests in various regions of the world in peaceful coexistence. It is their mutual interest to cooperate if they are to successfully retain their power positions despite US and Western resistance. Should a new world order emerge and were that world order to involve the cessation of US or Western rejection of Russia's and China's roles in shaping world order, it is unclear if these two trans-regional powers were able to continue to coexist peacefully in overlapping regions of relevance to them. The answers as to the way global relations evolve will be provided by practice, not theory. But the relevance of territoriality – and the hierarchy of power – is unlikely to cease.

CONCLUSIONS

The paper has investigated the theoretical reasons as to why regional power research as a field of IR that arose with the emergence of BRICS has systematically failed to produce hypotheses that could be confirmed by empirical observation. The unfruitful attempts involved the projection of IR theory of world order onto regional powers. To grasp the theoretical reasons for the mismatch of hypotheses and empirical observation, the concept of world order in four distinct paradigms was deconstructed, from the point of view of regional powers. Out of the four, two require legitimacy for membership (the insular and the liberal paradigms), one – Kissinger's competitive expansionist paradigm – requires legitimacy for leadership, denying by default the legitimacy of emerging regional powers. The fourth paradigm is inclusive, as far as membership is concerned, but fails to conceive of relations as not fully centralized and top-down. This means that even the inclusive paradigm theoretically excludes the possibility of a power challenging the global power(s) that define(s) the world order.

The two definitions of regional powers used in regional power research were also deconstructed. One focuses on the limitation of regional powers to well-defined territories, which does not satisfactorily match empirical observations in a globalized and interdependent world. The other is reduced to regional powers that are fully compliant with the superior global power's world order. Again, empirical observation suggests that there are sub-global powers that are dissatisfied with the post-Cold War world order. Furthermore, treating powers that are between the global and the local extremities of the power scale as a homogenous group does not facilitate analysis. Globalization and interdependence – as well as resistance by dissatisfied powers to unipolarity – imply that there will be horizontal and diagonal strategic relations that shape the world order.

To lay the theoretical foundations of a more nuanced approach to powers, the paper reversed the theoretical approach to regional powers, by creating a model of empirically observable relations that structure global processes. The system of geopolitical codes that underlies the inclusive world order paradigm was complemented with bottom-up and inter-regional relations. This entailed the intro-

duction of a new category in the scale of powers: the trans-regional level. Trans-regional powers are defined as having strategic stakes in multiple regions.

Bottom-up relations mean that in addition to intended power projection, the systemic relevance of an entity as perceived by others also needs to be taken into consideration when theorizing world order and power hierarchies. By doing so, theory will be able to account for the occasional, and often indirect role of even local powers in shaping the world order, as well as for the role and rise of regional powers.

REFERENCES

- Acharya, A. (2007). The Emerging Regional Architecture of World Politics. *World Politics*, 59(4), 629–652.
- Acharya, A & Buzan, B, (2007). Why is there no non-Western international relations theory? An introduction. *International Relations of the Asia-Pacific*. 7, 287–312.
- Allison, G. (2017). *Destined for war: Can America and China escape Thucydides's trap?* Scribe.
- Barr, D. M. (2011). *Who's afraid of China?: the challenge of Chinese soft power*. Bloomsbury Publishing.
- Beetham, D. (2013). *The Legitimation of Power*. (2nd ed.). Palgrave Macmillan.
- Buzan, B., & Waever, O. (2003) *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge University Press.
- Callahan, W. A. (2015) Identity and security in China: the negative soft power of the China dream. *Politics*, 35(3-4), 216–229.
- Carr, E. H. (1946). *The Twenty Years' Crisis 1919–1939. An Introduction to the Study of International Relations*. (2nd ed.). Macmillan.
- Clark, I. (1989). *The Hierarchy of States. Reform and resistance in the international order*. Cambridge University Press.
- Clark, I. (2005). *Legitimacy in International Society*. Oxford University Press.
- Cline, K., Rhamey, P., Henshaw, A., Sedziaka, A., Tandon, A., & Volgy, T. J. (2011). Identifying Regional Powers and Their Status. In T.J. Volgy, R. Corbetta, K. A. Grant, & R. G. Baird (Eds.), *Major Powers and the Quest for Status in International Politics. Evolutionary Processes in World Politics* (pp. 133–157). Palgrave Macmillan.
- Coicaud, J-M. (2010). Deconstructing International Legitimacy. In H. Charlesworth, & J-M. Coicaud (Eds.), *Fault Lines of International Legitimacy* (pp. 29–86). Cambridge University Press.
- Dahl, R. A. (1957). The Concept of Power. *Behavioral Science*, 2(3), 201–215.
- Dunne, T. (1998). *Inventing international society: a history of the English School*. Palgrave Macmillan.
- Dunne, T. (2003). Society and Hierarchy in International Relations. *International Relations*, 17(3), 303–320.
- Ellis, R. E. (2011). *Chinese soft power in Latin America: A case study*. National Defense University.

- Faust, A. (2021a). Az Egyesült Államok geostratégiai hatalomfelfogása és a hidegháború utáni világrend evolúciója az amerikai nemzetbiztonsági stratégiák tükrében. *Külügyi Szemle*, 20(2), 151–176.
- Faust, A. (2021b). Taking power seriously—A holistic approach to assessing the international distribution of power. *Modern Geográfia*, 16(3), 37–56. <https://doi.org/10.15170/MG.2021.16.03.03>
- Fehér, T. (2017). Geo-economics and geopolitics in Europe from the aspect of a centre-periphery divide. *Modern Geográfia*, 12(4), 15–28.
- Flint, C. (2017). *Introduction to Geopolitics*. (3rd edition). Routledge.
- Flint, C., & Taylor, P. J. (2018). *Political Geography. World-Economy, Nation-State and Locality*. (7th edition). Routledge.
- Galtung, J. (1969). Violence, Peace, and Peace-Research. *Journal of Peace Research*, 6(3), 167–191.
- Galtung, J. (2000). *Conflict Transformation by Peaceful Means. The Transcend Method*. United Nations Disaster Management Training Programme.
- Garzón, J. F. (2022). The regional powers’ research programme in international relations: a critical assessment. *International Politics*, 1–23. <https://link.springer.com/article/10.1057/s41311-022-00388-7>
- Holyk, G. (2011) Paper Tiger? Chinese Soft Power in East Asia. *Political Science Quarterly*, 126(2), 223–254.
- Huntington, S. B. (1997). The Erosion of American National Interests. *Foreign Affairs*, 76(5), 28-49.
- Katzenstein, P. J. (2005). *A World of Regions: Asia and Europe in the American Imperium*. Cornell University Press.
- Kissinger, H. (2015). *World order*. Penguin Books.
- Lake, D. A. (2009). Relational Authority and Legitimacy in International Relations. *American Behavioral Scientist* 53, 331–353.
- Lake, D. A. (2013). Great power hierarchies and strategies in twenty-first century world politics. In W. Carlsnaes, T. Risse, & B. A. Simmons (Eds.), *Handbook of International Relations* (pp. 555–577). Sage.
- Lendvai, T., Tésits, R., & Alpek, B. L. (2021). A Magyarországra érkező külföldi működőtőke gazdasági kapcsolatrendszer-vizsgálatának elméleti alapjai (1960–2004). *Modern Geográfia*, 16(3), 1–28. <https://doi.org/10.15170/MG.2021.16.03.01>
- Lukes, S. (2005). *Power. A Radical View*. Palgrave Macmillan.
- Moravcsik, A. (1992). *Liberalism and International Relations Theory*. Center for International Affairs, Harvard University.
- Moravcsik, A. (1997). Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics. *International Organization*, 51(4), 513–53.
- Nádudvari, A. (2020). A konfliktuskutatást megalapozó kutatási irányzatok áttekintése. In Kovács, K., & Tálás, P. (Eds.), *A konfliktuselemzés módszertani iskoláiról* (pp. 49–89). Dialóg Campus.
- Nielsen, K., & Paabo, H. (2015). How Russian Soft Power Fails in Estonia: Or, Why the Russophone Minorities Remain Quiescent. *Journal on Baltic Security*, 1(2), 125–157.

- Nolte, D. (2010). How to compare regional powers: analytical concepts and research topics. *Review of International Studies*, 36(4), 881–901.
- Nye Jr., J. S. (1990). Soft Power. *Foreign Policy*, 80, 153–171.
- Nye Jr., J. S. (2021). Soft Power: the evolution of a concept. *Journal of Political Power*, 14(1), 196–208.
- Sartori, G. (1991). Comparing and Miscomparing. *Journal of Theoretical Politics*, 3(3), 243–257.
- Sergunin, A., & Karabeshkin, L. (2015). Understanding Russia's soft power strategy. *Politics*, 35(3-4), 347–363.
- Slaughter, A. M. (2004). Sovereignty and Power in a Networked World Order. *Stanford Journal of International Law*, 40, 283–327.
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. Addison-Wesley Publishing Company.
- Weber, M. (2009). *Politikai szociológia – Politikai közösségek. Az uralom*. Helikon Kiadó.
- Wigell, M. (2016). Conceptualizing regional powers' geoeconomic strategies: neo-imperialism, neo-mercantilism, hegemony, and liberal institutionalism. *Asia Europe Journal*, 14(2), 135–151.
- Zerpa, F., Bartenstein, B., & Millard, P. (2020). Biggest Iranian Flotilla Yet En Route to Venezuela With Fuel. *Bloomberg*. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-12-05/biggest-iranian-flotilla-yet-en-route-to-venezuela-with-fuel#xj4y7vzkg>

Ez a mű a Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! – Ne változtasd! 4.0 nemzetközi licen-
ce-feltételeinek megfelelően felhasználható. (CC BY-NC-ND 4.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

This open access article may be used under the international license terms of Creative Commons
Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 (CC BY-NC-ND 4.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Lovász, Dávid¹

Egyetemi folyóirat-szerkesztőségek a nemzetközi láthatóság növelésének útján (Egy kerekasztal-beszélgetés tanulságai)

Editorial Offices of University Journals on the Way to Increased International Visibility (Lessons from a Round Table Discussion)

ABSZTRAKT

A Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont 2022. november 23-ára konferenciát szervezett. A szimpózium célja a tudományos publikálás nyílt tudományhoz (Open Science) kapcsolódó új trendjeinek, hazai és nemzetközi jó gyakorlatainak megismertetése, valamint az egyetemi oktatók és kutatók publikálási tevékenységének és mért teljesítményének hatékonyabb támogatását célzó lehetőségek bemutatása. A rendezvény egyik szakmai blokkja az egyetemi folyóirat-szerkesztőségek fejlesztési lehetőségeinek és a tudományos kibocsátás nemzetközi láthatóságának bemutatása volt egy kerekasztal-beszélgetések formájában. Ezen a beszélgetésen a PTE négy karának egy-egy folyóirata (*Afrika Tanulmányok*, *Közigazgatási és Infokommunikációs Jogi PhD Tanulmányok*, *Modern Geográfia*, *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*) főszerkesztői és szerkesztői vitatták meg a fejlesztési lehetőségeket.

Kulcsszavak: nyílt hozzáférés, szakmai folyóirat, nemzetközi láthatóság, Pécsi Tudományegyetem

ABSTRACT

The University of Pécs Library and Knowledge Center organized a conference for November 23rd, 2022. The purpose of the symposium was to introduce the new trends of Open Access scientific publishing and good Hungarian and international practices, as well as to present the opportunities aimed at efficiently supporting the publishing activity and measured academic accomplishments of university teachers and researchers. One of the professional blocks of the event was about the development possibilities of editorial offices and the international visibility of scientific output in the form of a round table discussion. At this discussion, the editors-in-chief and editors of altogether four journals from four university faculties (*Hungarian Journal of African Studies*, *Public Administration and Infocommunications Law PhD Studies*, *Modern Geográfia*, *Tourism and Rural Development Studies*) discussed possible development opportunities.

Keywords: Open Access, scholarly journal, international visibility, University of Pécs

¹ MA, librarian, cultural historian, University of Pécs Library and Knowledge Center, Department of Publication and Research Support, 7622 Pécs, Universitas u. 2/A, lovasz.david@lib.pte.hu, <https://orcid.org/0000-0003-4020-3155>.

BEVEZETÉS

A PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Publikálás- és Kutatástámogatási Osztályának munkatársaként elsődleges feladatom az egyetemi folyóiratplatformmal kapcsolatos teendők ellátása. A könyvtár fél évtizede vállalta fel, hogy elérhető eszközökkel és a hozzájuk szükséges know-how rendelkezésre bocsátásával, valamint a folyóiratokkal kapcsolatos új elvárásrendszer, a hazai és nemzetközi láthatóság mikéntjének közvetítésével segít a PTE-s szerkesztőségeknek abban, hogy a folyóiratukkal még magasabb szintre léphessenek. Ahogy a folyóirat-szerkesztés, úgy a folyóirat-támogatás is csapatmunka. Köszönet illeti Krizsán Ivett, Fekete Rita, Kókay Péter és Horváth Tamás kollégákat, hogy együtt formálhattuk ennek a komplex szolgáltatásnak a kereteit.

A bevezető gondolatok előtt köszönettel tartozunk még Pergéné Szabó Enikőnek, nem pusztán a délelőtti inspiráló előadásáért, hanem azért is, hogy az elmúlt években ilyen jó példával jártak elől. Sokat tanultunk abból, ahogy a debreceni folyóirat-támogatási programjukat menedzselik. Már önmagában az is, hogy eljött ide egy „rivális” egyetemre megosztani a tapasztalatait, azt mutatja, hogy – hiába szerepel a konferencia nevében kétszer is a verseny kifejezés – az Open Science legalább ennyire szól a kooperációról, az együttműködésről, a közös gondolkodásról is. Végül, de nem utolsó sorban köszönjük a szerkesztőségeknek, akik vállalták a beszélgetésen való részvételt, akár ennél az asztalnál, akár a közönség soraiban ülnek.

Ez alatt az öt év alatt, amióta folyóirat-támogatással foglalkozom, hat kar több mint 30 szerkesztőséggel volt szerencsém együtt dolgozni. Nagyon sok elhivatott embert ismerhettem meg, akik a folyóiratukat kevés rendelkezésre álló anyagi és humán erőforrásból is a lehető legmagasabb szakmai nívón igyekeznek működtetni. Egyre több az Open Science szellemiségével összhangban felépített honlap, és az MTA-s folyóiratlistás megjelenések növekvő száma is jelzi ennek a projektnek a sikerét. Néhány szerkesztőség pedig, a megváltozott elvárásrendszerrel összhangban, elkezdte meghódítani a nemzetközi színteret is.

A kerekasztal-beszélgetésre meghívott szerkesztőségek különböző karok képviselőiben érkeztek, szemléltetve az ügy összegytemi jellegét. A folyóiratok más-más fejlődési szakaszban tartanak, különböző tudományterületeket és célcsoportokat fednek le. Felmerülhet a kérdés, hogy mégis mi köti össze őket. Azt gondolom, hogy azon kívül, hogy a folyóiratukat sikerül bejuttatniuk legalább egy, nemzetközi mércével mérve is jegyzett adatbázisba, az is közös bennük, hogy olyan, a szakmaiságot mindig szem előtt tartó folyóirat-menedzseri szemléletmód jellemzi őket, amely egy tudatos, átgondolt fejlesztési stratégiában nyilvánul meg, és jó példával szolgálhat minden egyetemi szerkesztőség számára. Erről a tervszerű építkezésről, az eddig megtett útról, illetve a jövőbeli tervekről fogunk beszélgetni.

Sok más témánkhöz hasonlóan ez is kimeríthetetlen. Egy óra biztos, hogy nem elegendő arra, hogy a kérdések minden aspektusát alaposan körüljárjuk, de talán érinteni tudunk nagyon fontos területeket, és inspiráló lesz a beszélgetés nemcsak a jelenlévők számára, hanem az eszmecsere tartalmát összefoglaló, immár a Modern Geográfia² hasábjain megjelenő írott lenyomat olvasói számára is.

² A Modern Geográfiában nem előzmény nélküliek azok a cikkek, amelyek a folyóirat-rangsorokkal, a periodikák múltjával, jelenével és jövőjével, tudományometriai jelentőségével, illetve nemzetközi szerepével foglalkoznak (Alpek et al., 2022; Kovalcsik et al., 2021; Sipos, 2017; Csomós, 2018).

MÓDSZEREK

A jelen írásban bemutatott kerekasztal-beszélgetésre 2022. november 23-án került sor „*A tudományos publikálás mint versenyelőny: teljesítménynövelés a kutatói versenyszférában. Fókuszban a PTE Open Science gyakorlata*” című konferencián. A rendezvény programjának 5. szakmai blokkja az „*Egyetemi folyóirat-szerkesztőségek a nemzetközi láthatóság növelésének útján*” címet viselte, amelyben a folyóirat-szerkesztők bemutatták és megvitatták tapasztalataikat.

A résztvevők *Alpek B. Levente* (PTE TTK, Modern Geográfia), *Gonda Tibor* (PTE KTK, Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok), *Hohmann Balázs* (PTE ÁJK, Közigazgatási és Infokommunikációs Jogi PhD Tanulmányok), *Tarrósy István* (PTE BTK, Afrika Tanulmányok) és *Tésits Róbert* (PTE TTK, Modern Geográfia) voltak. A beszélgetés 50 perces volt, ezt követően lehetőség nyílt a hallgatóság által megfogalmazott kérdésekre is választ adni. A beszélgetés a strukturált interjúk módszerét használta, amelynek során minden résztvevő minden felmerülő kérdésre válaszolt. A moderátori feladatokat *Lovász Dávid* (PTE EKTK) látta el, aki – miután bemutatkozásra kérte a szerkesztőségeket és az általuk képviselt tudományterületet – rákérdezett a kezdeti motivációkra, az addig elért eredményekre, a távlati célokra és azok elérésének feltételrendszerére.

EREDMÉNYEK

Mit kell tudni a folyóiratról és a szerkesztőségről?

Dr. Tésits Róbert: A Modern Geográfia című folyóiratot 2006-ban alapította Tóth József professzor, a PTE akkori rektora. A cél eleinte az volt, hogy a hazai és a környező országok, elsősorban határon túli magyar kutatók számára publikációs lehetőséget biztosítsunk. Abban az időben indultak Magyarországon a doktori iskolák, ez komoly igényt támasztott a mi szakmánkban akkor még kisebb számban jelen lévő és szűkebb spektrumú publikációs platformokkal szemben. Már a kezdeményezés is innovatív volt, egyrészt mivel Open Access folyóiratként jöttünk létre, másrészt akkor még nem megszokott módon online formában. Ez az elérhetőséget és (akkor még inkább hazai) láthatóságot növelte, a kiadási költséget pedig minimalizálta. A szerkesztőség akkor az alapítók mellett a hazai nagy földrajzi műhelyek, valamint a határon túli magyar egyetemek jeles professzorait integrálta. Természetesen ez az utóbbi években sokat változott, a nemzetközi tagok aránya már meghaladja a hazaiakét.

Dr. Alpek B. Levente: A Modern Geográfia folyóirat, azon túl, hogy platformot kínál a tértudományok művelői számára, kiemelt figyelmet fordít a fiatal kutatók, különös tekintettel a PhD-hallgatók bevonására is a tudományos diskurzusba. Tekintettel a területi vonatkozások számos kutatási tématerületen jelen lévő fontosságára, valamennyi olyan diszciplína képviselői lehetőséget láthat a Modern Geográfiában való megjelenésre, amely rendelkezik területi kapcsolódási pontokkal. A klasszikus földtudományok mellett így nagyon sok határ-tudományterület (pl. járványtan) írásai is megtalálhatják a helyüket a platformon. Ez a három alapvető pillér, a fiatal kutatók bevonása, a már nagyobb

szakmai rutinnal rendelkező kutatók számára jól látható kommunikációs felület biztosítása és a multidiszciplinaritás azok a tényezők, amelyekre a folyóirat munkája épül.

Dr. Hohmann Balázs: A Közigazgatási és Infokommunikációs Jogi PhD Tanulmányok folyóiratot 2020-ban alapítottuk a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara és egy civil szervezet, a Tudatosan a Környezetünkért Egyesület segítségével. Kifejezett célkitűzésünk volt, hogy a tudományos pályafutásuk első felében járó fiatal kutatók számára lehetőséget biztosítson az e témakörökben megfogalmazott gondolataik közreadásában, és ehhez színvonalas, lehetőleg nemzetközileg is jegyzett környezet álljon a rendelkezésükre. A folyóirattal kapcsolatos jogyakorlatokat a korábbi, negatív hazai és nemzetközi publikálási tapasztalataink tanulságait alapul véve igyekeztünk kialakítani.

Dr. Gonda Tibor: A Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok folyóirat létrehozását magam kezdeményeztem 2016-ban. Nagy öröm volt számomra, hogy mindenki, akit megszólítottam az új tudományos folyóirat létrehozási szándékával, lelkesen csatlakozott a szerkesztőbizottsághoz. Az alapítás érveit között fontos volt az is, hogy a nagy múltú Turizmus Bulletin akkor már több éve szünetelt, és részben az általa hagyott űrt akartuk kitölteni. Első két-három évünkben elsősorban a hazai turizmuskutató műhelyekből vettek részt a munkánkban, de a tudatos nemzetköziesítési törekvésünkkel összhangban ma már a hazaiakon kívül kilenc országból tíz elismert kolléga vesz részt a TVT szerkesztőbizottságának munkájában.

Dr. Tarrósy István: Az Afrika Tanulmányok folyóiratot 2007-ben alapítottam, és a 2006-ban induló Publikon Kiadóval kezdtük meg a szerkesztést, kiadást. A Publikon adja ki többek között a Modern Geográfia folyóiratot is. Az Afrika Tanulmányok induló számának (1. évf. 1. sz., 2007) Lectori salutem-jében arról írtam, hogy egy régóta dédelgetett álom válhatott valóra a folyóirat indításával, ugyanis akkor (és hozzáteszem ma is) Magyarországon kevés szó esett/esik Afrikáról, amely valójában a színek kavalkádja, a különböző nyelvek, kultúrák és tradíciók hazája. Olyan lapként definiáltuk az akkori szerkesztőséggel, amely nem a sztereotipikus Afrika-képet vázolja fel olvasóinak, és abban bízunk mindvégig, hogy munkánkkal előmozdíthatjuk a magyar, később pedig az Afrikáról folytatott legalább közép-európai szakmai diskurzust, illetve értelmes közbeszédet. Ma a folyóirat a hazai afrikánisztika egyetlen magyar és angol nyelven egyaránt megjelenő rangsorolt folyóirata, amely töretlenül jelenik meg 16 éve, és amelyet a 2009-ben létrejött PTE Afrika Kutatóközponttal szerkesztünk jelentős nemzetközi szakértői bázissal a háttérben. A szerkesztőség tagjai között az Afrika Tanulmányoknál is lényegesen több nemzetközi kollégát vonultatunk fel.

Mi jellemzi a tudományterületeket folyóirat-ellátottság szempontjából?

Dr. Tésits Róbert: Gondolom, a kérdés a hazai periodikákra vonatkozik. A szakmai folyóiratok kapcsán valójában két tudományterületről beszélünk: a földrajz–területfejlesztésről (Geography, Planning and Development), valamint a földtudományok (Earth and Planetary Sciences) kategóriájáról. Az előbbi terület jelentős periodikái, alapításukat tekintve többnyire az MTA-hoz köthetők. Ez a *Tér és Társadalom* (Web of Science ESCI), valamint a *Hungarian Geographical Bulletin* (Scopus Q2). Itt említeném még a KSH-hoz köthető *Területi Statisztikát* (Q3), illetve a *Regional Statistics-et* (Q2 + ESCI). Utóbbi kategória kiemelkedő képviselője a *Földtani Közöny* (Q3). Tehát a vezető, komoly

nemzetközi láthatósággal bíró tudományterületi folyóirataink a Q2–Q3 kategóriákba sorolható, budapesti kiadású periodikák.

Dr. Alpek B. Levente: A tudományterületen több, hosszabb időre visszatekintő, számos esetben nemzetközi szinten is jegyzett folyóirat található, ahogy az korábban elhangzott. Az elmúlt években, évtizedekben számos kihívással és változással találkozott a hazai tudományos folyóiratok világa, így a Modern Geográfia is (elég csak a digitalizáció előtérbe kerülésére gondolni), amelyre azok mind tematikájukban, mind működésükben különböző módokon reagáltak. A kapcsolódási pontok bővítésével, a különböző folyóiratok közötti tudományos diskurzus segítségével a hazai munkák tekintetében egy olyan portfólió fejlődhet tovább, amely hatékonyan segítheti a hazai tudományos eredmények minél szélesebb körben történő megismertetését.

Dr. Hohmann Balázs: Hazai vonatkozásokat tekintve rendkívül változatos képről számolhatunk be: a tágabb szakterület az állam- és jogtudományok területén a rendelkezésre álló folyóiratok kimerítik a teljes spektrumot, legalábbis, ami a hazai, MTA-listás minősítést jelenti. Szűkebb tématerületen azonban azt tapasztaltuk a szerkesztőbizottság tagjaival közösen, hogy kifejezetten kevés olyan szakmai folyóirat áll rendelkezésre, amely kielégíti azokat az elvárásokat, amelyek a valós nemzetközi láthatóság alapszintű megvalósításához szükségesek. A hazai szerzőknek, különösen, ha ezen a tématerületeken publikálni szeretnének, sajátos ellentmondással kell szembesülni: vagy a témához szűkebben illeszkedő, de kevésbé látható és rosszabb besorolású folyóiratba helyezi el közleményét, vagy dönt a tágabb, nemzetközi láthatóság szempontjából is jobban működő folyóiratok mellett, de ezzel azt kockáztatja, hogy írása nem feltétlenül a megfelelő szakmai közösséghez jut el.

Napjainkra már nemcsak az az elvárás, hogy a folyóirat önmagában magas szakmai színvonalú, rangos kiadványnak minősüljön, hanem hogy segítsék a szerzőt abban, hogy saját maga is láthatóvá tudja tenni kutatását és annak eredményeit. Így például olyan, mára alapelvárásként megfogalmazható követelmények megvalósuljanak, hogy amennyiben egy Open Access jellegű folyóiratról van szó, a cikk önálló dokumentumként, elektronikus felületen is elérhető legyen, rendelkezzen önálló tudományos azonosítóval, a folyóirat gondoskodjon saját hazai és nemzetközi indexálásáról, vagy pontosan tisztázza a szerzői jogi felhasználási feltételek és így tovább.

Dr. Gonda Tibor: A TVT alapvetően turizmus fókuszú, de a nevünkkel összhangban szívesen foglalkozunk a vidékfejlesztés témakörével is. A terület legismertebb, több mint két évtizede létező folyóirata a Turizmus Bulletin, a vidékfejlesztés témakörben pedig a Falu, illetve a Tér és Társadalom folyóiratot emelném ki. A TVT eltérő fejlődési pályát jár be, mint a Turizmus Bulletin. Míg utóbbi deklaráltan nem törekszik a nemzetközi láthatóságra, és csak a hazai turizmuskutatók számára kíván fórumot teremteni, addig a TVT esetében ez fontos szempont, ami a számos nemzetközi indexáló felülethez történő csatlakozásban is megnyilvánult.

Dr. Tarrósy István: Magyarországon még a rendszerváltás előtt voltak kezdeményezések Afrikával foglalkozó folyóiratok indítására. Ezek közül érdemes említeni az Africana Budapest-et és az Africana Hungaricá-t. Ez utóbbit a L'Harmattan jelentette meg, de csak két lapszámot ért meg. 2007-től az Afrika Tanulmányok / Hungarian Journal of African Studies a magyarországi afrikánisztikai folyóirat, amely a számos tudományterületen Afrikával foglalkozó kolléga szakmai orgánuma. Elsősorban társadalomtudományi területeket fog össze, ahol dominál a politikatudomány, a nemzetközi stúdiumok,

a közgazdaságtudomány, a történelem, a néprajz, de irodalmi vagy képzőművészeti témájú cikkeket is közöltünk az elmúlt években. Néhány éve jelent meg – ugyanazon szűkös hazai erőforrásokra számítva – egy angol nyelvű orgánus az Óbudai Egyetemen, de nem tekintem vetélytársnak. Mi az Afrika Tanulmányokkal továbbra is a hazai afrikanisztika központi lapjaként kívánjuk meghatározni önmagunkat, mindeközben pedig egyre komolyabb nemzetközi ismertségre szeretnénk szert tenni.

Miért indultatok el a továbbfejlődés útján?

Dr. Tésits Róbert: Más folyóiratok jó példáját látva, bebizonyosodott, hogy bár sok munka, de nem kell földönkívüli képességekkel rendelkezni ahhoz, hogy magasabb szintre emeljük a Modern Geográfiát. Rengeteg munkával és következetességgel meg lehet teremteni a nemzetközi láthatóságot. Ez természetesen nem elsősorban a folyóirat sikereiről szól, inkább arról, hogy a tudománymetria a szerzőink felé is egyre magasabb kritériumokat támasztott; ennek szerettünk volna/szeretnénk megfelelni és segíteni, ezáltal megtartani őket, és tovább bővíteni a körüket.

Dr. Alpek B. Levente: Ahhoz, hogy a Modern Geográfia a jövőben versenyképes tudjon maradni, illetve jelenlétét akár a nemzetközi tudományos életben is képes legyen fokozni, elengedhetetlen, hogy folyamatosan figyeljük a változásokat (akár a tudományos eredmények fogyasztásával kapcsolatos trendek alakulását), és ezekhez valós időben alkalmazkodjunk. A tudományos eredmények megjelenítésében rendkívül motiváltak vagyunk, még akkor is, ha napjainkban az információ óriási mennyisége között különösen jelentős kihívás azok eljuttatása az érintettekhez.

Dr. Hohmann Balázs: A folyóirat ilyen szempontból originális: a szakmai igények és a már látott rossz gyakorlatok közösen hívták életre. Ebből a kiindulópontból az volt a szakmai elképzelésünk, hogy már az első számmal haladjuk meg a máshol látott problémákat, biztosítsunk nemzetközi indexáltságot és ezzel láthatóságot a folyóiratnak. Úgy alakítsuk ki a szerkesztési, folyóirat-szervezési tevékenységeket, hogy az a szerzőinknek gyors, elérhető, jól átlátható folyamatot adjon, egyben biztosítsa a magas színvonalú tudományos publikációk megszületését és közlését.

Dr. Gonda Tibor: A hazai ismertséget viszonylag gyorsan megszereztük. Ebben a direkt és indirekt marketingeszköznek is szerepe volt. Számos konferenciával működtünk együtt, mint médiapartner, fokozottan figyelünk a honlapunk keresőoptimalizálására, és az egyes konkrét cikkek is könnyen megtalálhatók. A nemzetközi ismertségünket eddig többnyire csak a szerkesztőbizottsági tagok személyes kapcsolattal jelentette. Az idei évben azonban egy hosszú és sikeres akkreditációs eljárást követően megszereztük a DOAJ-tagságot, amely már szélesebb körben biztosít ismertséget a TVT-nek és erősíti a bizalmat a külföldi szerzők körében is.

Dr. Tarrósy István: Egyszerűen természetes volt a 16 éve tartó folyamatban, hogy határozottabban kilépjünk a nemzetközi térbe. Egyébként már az induló lapszámunkban 2007-ben is közöltünk külföldi szerzőktől, akkor két tanzániai kolléga írását fordítottuk magyarra. A misszióink másik dimenziója az, hogy a hazai afrikanisztikai kutatásokat, tudásokat behúzzuk a nemzetközi vérkeringésbe, ehhez pedig nemzetközi kapcsolatokat kell fejleszteni, és meg kell jelenni angol nyelven is. Ezen építkezésünket hatodik éve következetesen visszük, és szerencsére több partnerünk van ehhez. Szeretnénk erősebben látszani a nemzetközi tudományos közösség számára, és aztán egyéb projektet bekötni a lap segítségével.

Milyen lépéseket tettetek eddig, meddig jutottatok?

Dr. Tésits Róbert: A középtávú célok eléréséhez az előfeltételek teljesítése jelentette az első lépést 2020-ban. Ez magába foglalta a Modern Geográfia honlapjának teljes átalakítását, angol nyelvű változatának elkészítését, az absztraktok, címek, affiliációk „angolosítását”, illetve a DOI-jelzetek következetes alkalmazását. Fontos volt továbbá a stabilitás biztosítása: a lapszámok kellő mennyiségű cikkel való feltöltése és a pontos megjelenés révén. Ki kellett alakítanunk a minőségi sztenderdek, a publikációs modellt, a folyóirat-politikát, ezeket elérhetővé tenni, biztosítva az átláthatóságot.

A második lépés már az új aktorok bevonása volt 2021-ben. A szerkesztőbizottság nemzetközi tagokkal bővült, akik mozgósítani képesek személyes kapcsolatrendszerüket is. Egyértelműsíteni kellett a témaprofil, előtérbe helyezve a komplex, a nemzetközi olvasóközönség számára is érdekes területi fókusz. Pályázni kellett a nemzetközi aggregáló adatbázisokba, első körben jöhettek a folyóirat-politikát minősítők, a fejlődéssel párhuzamosan, a második körben már a folyóirat szakmai minőségét minősítők is. A promóció a mennyiségi fejlődést is szolgálta, a közösségi média adta lehetőségek sokat lendítettek ezen. A külföldi szerzők bevonása a direkt megszólítással és a meghívásos tematikus/különszámok segítségével történt. A mennyiségi bővüléssel együtt fontos volt a lektorok kiválasztásának gördülékenyebbé tétele, mindamelllett, hogy a szerzőket nem presszionáljuk ezzel. A fejlődéshez még három csoport együttműködésére számítunk, más, hasonló cipőben járó ambiciózus szerkesztőségekre, a hallgatóink segítségére, valamint kollégáink kapcsolatrendszerére.

Dr. Alpek B. Levente: Érdekes kihívást jelentett, hogy hogyan lehet kialakítani egy olyan rendszert, amely egyszerre szolgálja a hatékony operatív működést és a közép-, valamint hosszú távú stratégiák megvalósítását, a különböző, korábban említett célok elérését. Adódott a felvetés, hogy azok a vállalatirányítási és menedzsmenttechnikák, amelyekkel a céges működés is operál, hatékonyan megvalósíthatók, alkalmazhatók-e egy tudományos folyóirat esetében. A kísérlet eredményeként kidolgoztunk egy olyan folyamatirányítási rendszert, amely lehetővé teszi számunkra a beérkező munkák kezelését, a közlési folyamat különböző állomásainak nyomon követését, valamint a szerzőkkel, lektorokkal, egyéb, a technikai megvalósításban közreműködő szereplőkkel való hatékony kommunikációt is.

Dr. Hohmann Balázs: Ebből a szempontból kiemelt fontosságú volt az első három évfolyam következetesen magas szinten történő megjelentetése, mert ezen időpont után kezdhető meg a jegyzékbevitel a legtöbb nemzetközi indexáló szervezetnél. Az első számtól kezdve DOI-azonosítóval, következetesen kialakított affiliációs szerkezettel, a munkák további disszeminációjában a legnagyobb szerzői szabadságot engedő Open Access módszerrel, szerzői jogi megoldásokkal dolgoztunk. Nagy hangsúlyt fektettünk arra, hogy a szerkesztőbizottságot már első lépcsőben úgy alakítsuk ki, hogy az abban tevékenykedők reprezentálják a hazai szakmai életet és annak kiemelkedő központjait.

Dr. Gonda Tibor: A folyóiratunk folyamatos fejlesztés alatt áll. Ez természetes, hiszen mi is tanuljuk még azt, hogy mitől válik egy lap nemzetközi szinten is versenyképesé. Mint új és ambiciózus periodika, igyekszünk a nemzetközi sztenderdeknek és jógyakorlatoknak megfelelően működni. Fontosnak tartottuk, hogy minél előbb csatlakozzunk a Crossref rendszerhez és DOI-számmal jelentessük meg a cikkeinket. Ebben, a környezetünkben elsők között léptünk és mutattunk követendő

példát több nagy múltú folyóiratnak. Nem titkolom, hogy elégedetlen vagyok az MTA folyóiratokat támogató tevékenységével. A IX. osztályban léteznek folyóirat-besorolási listák, de ezeket öt éve nem aktualizálták, így lehetőség sem volt rákerülni ezekre. Számunkra ez kiemelt fontossággal bír, és remélem, hogy hamarosan végre ezt is realizálni tudjuk.

Dr. Tarrósy István: Óriási fontossággal bírt 2020-ban azon fejlesztés, amely az Egyetemi Könyvtár hathatós szakmai segítségével az OJS-alapú open access folyóiratok közé emelte az Afrika Tanulmányokat, DOI-számmal ellátva, stabil elérhetőséget biztosítva. Nagy munka volt az összes szám valamennyi cikkét digitalizálni, illetve áttenni a régi honlapról a könyvtár által biztosított új felületre. A már bőven 2020 előtt megindult nemzetköziesítésünket felgyorsítottuk és megerősítettük, kibővítettük a nemzetközi tudományos tanácsadói, szerkesztői, lektori kört, amely elengedhetetlen a minőségi fejlődéshez. Nagy öröömre szolgál, hogy profi, és a munkánkat igazán értő anyanyelvi lektorral, egy amerikai kollégával tudjuk a cikkek nyelvi minőségét is garantálni. Ennek fenntartása komoly kihívás, elsősorban anyagilag, de létszükségletnek érzem. Megkezdjük az affiliációk következetes feltüntetését, és szépen haladunk a tekintetben, hogy egyre több minőségi helyen, adatbázisban legyünk elérhetőek.

Mik az eddigi tapasztalataitok?

Dr. Tésits Róbert: Az előfeltételek biztosítása, ha van egy jó csapat, aki az ügy mellé áll, viszonylag gyorsan teljesíthető, hiszen sok dolgot csak egyszer kell megcsinálni. Elsősorban személyi feltételekről van tehát szó, egy komoly szaktudással rendelkező tanácsadói háttérről (ld. PTE Tudásközpont), egy weblapfejlesztőről és segítőkész doktoranduszokról a honlap teljes megújításához, nyelvi lektorokra, főként az angol nyelvű absztraktok nyelvhelyessége miatt. Ha állhatatosan és következetesen dolgozunk, akkor a stabilitás (lapszámok pontos megjelenése), a minőségi sztenderdek (politikák, jogi és szakmai információk, publikációs modellek) kimunkálása és betartása viszonylag könnyen megoldható.

Dr. Alpek B. Levente: A folyóirat működtetése folyamatosan jelentős erőforrást igényel, különösen igaz ez a stratégiai célok megvalósítása kapcsán. Mindig frissítjük, bővítjük azt a rendszert, amelynek mára sikerült lefektetni az alapjait. Ennek a rendszernek a finomhangolása, valamint a nemzetköziesedés, a láthatóság fokozása a legfontosabb megoldandó kihívások jelen pillanatban.

Dr. Hohmann Balázs: Kifejezetten jó tapasztalatokat szereztünk a folyóirat kiadásának első szakaszában. Azt tapasztaltuk, hogy a folyóirat létrehozását, fejlesztését nemcsak mi magunk érezzük szívügyünknek, hanem országos szinten az MTA Könyvtára és Információs Központjától, az Egyetemen pedig a PTE Tudásközpontjának Publikálás- és Kutatástámogatási Osztályától olyan személyre szabott, aktív segítséget kaptunk, amelyek hatalmasat lendítettek a folyóirat minőségén, hitelességén és nemzetközi láthatóságán. A folyóirat létrehozását kifejezetten elismerően fogadták a hazai szinten, nemzetközileg pedig az első lehetséges időpillanatban sikerült megszerezni indexáltságunkat, amely mind a láthatóság, mind pedig a folyóirat szakmai nívója szempontjából sokat számított. Nagyon büszkék vagyunk rá, hogy a DOAJ nemzetközi minősítő szervezetnél folyóiratunk az egyetlen olyan jegyzett magyarországi jogi folyóirat, amely magyar nyelven is fogad kéziratokat, ezzel támogatva a magyar nyelvű tudományos élet fejlődését. E minősítés a segítségével szerzőink úgy publikálhatnak

nálunk, hogy az nemzetközi szinten is lektorálnak minősül az egyes nyilvántartó rendszerekben (pl. MTMT).

Dr. Gonda Tibor: A TVT-t önkéntesek szerkesztik, és a lelkesedésünk mozgatja. A gyorsabb fejlődéshez azonban hiányzik egy stabilabb anyagi bázis, és nagy szükségünk lenne olyan kollégák segítségére, akik már vittek végig folyamatot Web of Science-akkreditáción, vagy tudták csatlakoztatni valamelyik folyóiratot a Scopus rendszeréhez. Nyilván fel lehet erre a feladatra készülni webináriumok és más tudásmegosztó felületek segítségével is, de valószínűleg gyorsabb és zökkenőmentesebb lenne a folyamat, ha profik irányítanák azt. Ebben a munkában nagyon el tudnám képzelni az MTA segítő szolgáltatását. Ennek eredményeként pár év alatt nagyot lehetne javítani a magyar tudományos folyóiratok nemzetközi láthatóságán és minőségén.

Dr. Tarrósy István: 2023-tól szükséges lesz bővítenünk a pécsi szerkesztőséget. Elsősorban doktoranduszok bevonását tervezem, akik gördülékenyebbé és gyorsabbá tudják tenni a szerkesztőségi rezponzivitást. Szeretném felgyorsítani a kéziratától a megjelenésig tartó folyamatot. Nagyon nehéz finanszírozási lehetőségeket találni. Mi szerencsések vagyunk amiatt, hogy van egy stratégiai partnerünk, a Máltai Szeretetszolgálat, amely kétoldalú együttműködést kötött a PTE-vel, és többek között az Afrika Tanulmányok folyóirat fejlesztésébe is bekapcsolódott. Szeretném, ha az eddigi jó közös tapasztalatainkat, kooperációinkat meg tudnánk erősíteni. Az Egyetemi Könyvtár nélkül azonban nem ment volna! Óriási lendületet vettünk azzal, hogy a könyvtár szakértő munkatársai fantáziát láttak abban, hogy áttegyük a lapot az általuk menedzselt felületre és behúzzuk az OJS-be. Ez utóbbi optimális kihasználását illetően van még mit tennünk, de biztosan jó az irány.

Mik a távlati célok?

Dr. Tésits Róbert: A nemzetközi affiliációval rendelkező kutatók minél nagyobb arányú megszólítása és ezzel párhuzamosan scopusos, illetve Web of Science-ös hivatkozások generálása. Ezek a legfontosabb szakmai tervek, amelyek középtávon (a Scopus és a WoS adatbázisaiba kerülés révén) a legnagyobb nemzetközi láthatóságot tudják biztosítani.

Dr. Alpek B. Levente: A céljaink között szerepel, hogy a stabil és növekvő hazai publikációs bázis mellett egyre hatékonyabban jelenhessünk meg a nemzetközi szinten is. Ezáltal kialakulhat egy olyan műhely a Modern Geográfia keretein belül, amely a kutatási eredmények megvitatásába becsatornázza a szakma nemzetközi képviselőit is. Erre remek lehetőséget biztosít a földrajz interdiszciplináris jellege, különböző tudományterületeken működő kutatócsoportok számára is lehetővé téve a kapcsolódást. Ezen a lehetőségek kommunikálása, a közös pontok kiépítése, bővítése részben már elkezdődött, de meghatározó mértékben a jövő feladata. Már csak azért is, mert a kötetlékek megszilárdulásához hosszabb idő szükséges.

Dr. Hohmann Balázs: Egyértelműen a folyóirat nemzetközi terjeszkedésének biztosítása. A szerkesztőbizottságot úgy szeretnénk bővíteni, hogy annak legalább a fele nemzetközi affiliációval rendelkező kutató legyen, és szerzőink között is szeretnénk minél nagyobb arányban ilyen szakembereket tudni. A nemzetközi szakmai hálózat kiterjesztésével szeretnénk a folyóirat mellett létrehozni egy rendszeresen megrendezésre kerülő szakterületi konferenciasorozatot és a közösséget szolgáló platformokat, amelyek az informális kapcsolattartást is megkönnyítik. Ennek segítségével még

tovább növelhetnénk a nálunk megjelenő írások nemzetközi láthatóságát, amely hosszú távon oda is elvezet, hogy folyóiratunk, megfelelő előkészületek mellett alkalmassá válhat a Scopus, illetve a Web of Science indexálás elnyerésére és fenntartására.

Dr. Gonda Tibor: A DOAJ-tagság elnyerésével megkezdjük mi is a felkészülést a két legjelentősebb adatbázisba való bekerüléshez (Scopus és a WoS). Ennek érdekében számos lépést kell tennünk: emelni kell a cikkek szakmai színvonalát, növelni kell a visszautasítási arányt, angol anyanyelvi lektorálást kell bevezetni, stb. Fontos persze az is, hogy a szerzői körünket bővíteni kell külföldi szerzőkkel, valamint az angol nyelven megjelenő cikkeink számát szeretnénk felvinni 50%-ra.

Dr. Tarrósy István: Jelenleg két MTA-bizottságnál is „C” minősítésű a lap, és nemsokára születik döntés, hogy lesz-e ezekből „B” kategória – van rá esélyünk. Szeretném, ha következetesen haladhatnánk előre az úton, és a hazai afrikánisztikai tudásokat is határozottabban – többek között a lapunk segítségével – tudnánk megmutatni, egyúttal a lap egy nemzetközileg jegyzett tudományos vitafórummá válhatna. Ebben az irányban dolgozunk tovább és szeretnénk felkészülni arra, hogy a nagyon közeli jövőben bekerülhessünk a Scopusba és elnyerjük mi is a WoS-os indexálást, amit aztán kemény munkával meg is tudunk tartani. Ehhez még több cikkre, hivatkozásra, együttműködésre van szükség.

Mire lenne szükség annak érdekében, hogy ezek a célok megvalósuljanak?

Dr. Tésits Róbert: A munkatársak megtartása a megnövekedett, megtízszereződött feladatok mellett nagyon nehéz. Mivel nyílt hozzáférést biztosítunk, alapelvünknek megfelelően nem keletkezik bevételünk sem a szerzőktől, sem az olvasóktól, ezért a nyelvi és szakmai lektoraink, tördelőink, weblapfejlesztőink évtizedeken át önkéntes munkát végeztek. Ilyen mennyiségű és egyre nagyobb arányú külföldi tanulmány esetében külső forrásbevonás nélkül mindez nehezen fenntartható. Mivel a Modern Geográfia multidiszciplináris, természet- és társadalomtudományi kéziratokat is befogad, ezért a továbbfejlődés alapját jelentő forrásbevonás a tágabb közösség kiemelt érdeke is lehet.

Dr. Alpek B. Levente: A növekedéssel párhuzamosan egyre nagyobb számban kell bevonni a munkába a legkülönbözőbb területekről szakembereket, a bővítési folyamat további erőforrásokat igényel. Ezen források folyamatos biztosítása a folyóirat jövőjének egyik meghatározó tényezője.

Dr. Hohmann Balázs: A folyóirat megjelentetését a kezdetektől társadalmi munkában, önkéntesen végezzük: a főszerkesztői feladatoktól kezdve, a szerkesztőbizottság és lektoraink tevékenységein át a honlapszerkesztésig. Ahhoz, hogy a kitűzött célokat elérhessük, szükség van arra, hogy további professzionális munkaerőt vonjunk be olyan területeken, amelyek kulcsfontosságúak a láthatóság biztosításában (pl. informatikai feladatok, anyanyelvi lektorálás). Nagy szükség lenne a folyóirat-szerkesztőségek hazai pályázati és egyetemen belül történő anyagi támogatására, de emellett azt is fontosnak tartom megemlíteni, hogy továbbra is kiemelt szükség van olyan szolgáltatásokra, mint amelyet a PTE Tudásközpontjának Publikálás- és Kutatástámogatási Osztálya biztosított számunkra. Azok fenntartásával, fejlesztésével érhető el közös siker a nemzetközi láthatóság felé vezető úton.

Dr. Gonda Tibor: Sajnos a hazai folyóiratok támogatására nemigen van pályázati úton hozzáférhető forrás. Az önkéntes munkának vannak mennyiségi és minőségi korlátai. Bár a szerkesztőbizottságunk tagjainak a lelkesedése még fennáll, azért a megnövekedett feladatmennyiség indokolja egy

rész munkaidős szerkesztőségi munkatárs foglalkoztatását. Én sajnos úgy látom, hogy a Scopusba vagy a WoS-be való bekerülést saját erőből kell megoldanunk, és stabil támogatói háttér csak ezt követően tud kialakulni. Persze nagyon örülnék, ha nem nekem lenne igazam, és például az egyetem vezetése is biztosítana forrást a nemzetközi színtérre igyekvő folyóiratok fejlődéséhez.

Dr. Tarrósy István: A pécsi szerkesztőség bővítése, megerősítése és a szerkesztőségi munka finomhangolása, továbbfejlesztése, az indexáltságunk erősítése és bővítése. Több olyan eseménnyel való összekapcsoltság fenntartása, amely a lap promócióját is segítheti, így például az Afrika Kutatóközpont által szervezett nemzetközi konferenciáknál való megjelenés, fókuszált Call for Papers-ök (amit egyébként csinálunk is) közzététele, tematikus számok összeállítása. Ezzel párhuzamosan fontos az OJS-rendszer „bejáratása”, illetve a lektorálási folyamat gyorsítása. Mindezekhez rekrutálni szeretnék – ahogy azt már említettem – elsősorban doktoranduszokat, akiknek szintén számos szakmai hozadéka is származhat abból, hogy bekapcsolódnak egy tudományos lap szerkesztésébe, menedzselésébe. Eleddig szűkös forrásokból tudtunk előre lépkedni, jelentős saját egyéni vállalásokat téve. Szeretném, ha be tudnánk vonni egy komolyabb finanszírozást, amely lehetővé tenné számunkra a következő nagy ugrást, és ez a mi esetünkben is az egész hazai szakmai közösség érdeke is egyúttal, illetve egyetemünk számára is egy újabb minőségi indikátorhoz való hozzájárulást eredményezhet.

KÖVETKEZTETÉSEK

Köszönet illeti a négy szerkesztőség aktív hozzájárulását abban, hogy létrejöhetett ez a beszélgetés, amelyről nyugodt szívvel kijelenthető, hogy mérföldkő a PTE-s folyóiratok együttműködése terén. Nagyon sok hasonló fórumra lenne szükség, ahol az egyetemi szerkesztőségek és a folyóiratokkal foglalkozó támogató szakemberek eszmét cserélhetnek, megoszthatják egymással a jógyakorlatokat, illetve tematizálhatnak olyan problémákat, amelyeknek a megoldására együtt több lehetőség kínálkozik. Ez az esemény bizonyította, hogy sem jógyakorlatból, sem kihívásokból nincs hiány. A PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont elhivatott aziránt, hogy ezeknek az eszmecseréknek a létrejöttében katalizatori, összekötő, adott esetben házigazdai szerepet töltsön be. Bízom benne, hogy ez a konferencia az első sok hasonló esemény közül, és hamarosan folytatjuk.

IRODALOMJEGYZÉK

- Alpek, B. L., Tésits, R., Lempek, M. Z., Kóky, P., & Szabó, R. (2022). Modern Geográfia: múlt, jelen és jövő – egy szakmai folyóirat elmúlt 15 évének tükre. *Modern Geográfia*, 17(1), 1–23. <https://doi.org/10.15170/MG.2022.17.01.01>
- Csomós, Gy. (2018). Rendíthetetlen-e az angolszász hegemonia a nemzetközi társadalomföldrajzi és városkutatási folyóiratokban: egy bibliometriai elemzés tanulságai. *Modern Geográfia*, 13(1), 1–18.
- Kovalcsik, T., Vida, Gy., & Boros, L. (2021). A társadalomföldrajzi folyóiratok rangsorának alakulása a Scimago adatbázisa alapján. *Modern Geográfia*, 16(4), 49–68. <https://doi.org/10.15170/MG.2021.16.04.03>

Sipos, A. M. (2017). Az Impact Factoron innen és túl a geográfiában. A földrajzi folyóiratok a tudománymetria mérlegén. *Modern Geográfia*, 12(1), 1–69.

Ez a mű a Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! – Ne változtasd! 4.0 nemzetközi licencceltételeinek megfelelően felhasználható. (CC BY-NC-ND 4.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

This open access article may be used under the international license terms of Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 (CC BY-NC-ND 4.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

